

285

Minna Kaljonen

Maatalouden ympäristötuen paikallisia sovellutuksia

Tapaustutkimus Lappajärven valuma-alueelta

Minna Kaljonen

Maatalouden
ympäristötuen
paikallisia
sovellutuksia

Tapaustutkimus Lappajärven valuma-alueelta

HELSINKI 2002

Julkaisua on saatavana myös Internetistä
<http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/ay285/ay285.htm>

© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MYY/02

ISBN 952-11-1269-7 (nid.)
ISBN 952-11-1270-0 (PDF)
ISSN 1238-8610

Kannen kuva: Jukka-Pekka Kaljonen
Kartat: Juha-Matti Markkula, Sirkka Vuoristo
Taitto: Ritva Koskinen

Paino: Edita Prima Oy
Helsinki 2002

Esipuhe

Tämän tutkimuksen tekeminen ei olisi ollut mahdollista ilman Järvisseudun viljelijöiden apua ja yhteistyöhalukkuutta. Haluan kiittää kaikkia kymmeniä haastattemiani viljelijöitä mielenkiintoisista keskusteluhetkistä ja kaikkia satoja kyselyllä vaivaamani viljelijöitä arvokkaista vastauksista. Kiitos opeistanne ja ajastanne!

Kiitos myös kaikille alueellisille ja paikallisille maatalous- ja ympäristöviranomaisille, joita haastattelin ja vaivasin tiedonhauilla. Erityiskiitos Lappajärvi Life -projektin työntekijöille sekä Alajärven Ammatti-instituutin opiskelijoille, jotka auttoivat kyselyn vastausten tallentamisessa.

Tutkimus on tehty Suomen ympäristökeskuksessa ja se on osa Lappajärvi Life -projektin ympäristövastuullisuutta koskevia selvityksiä. Tämän lisäksi tutkimus liittyy Suomen Akatemian Sunare -ohjelman hankkeeseen *”Suomen maatalouden tulevaisuuden vaihtoehdot – Kestävyyden ulottuvuudet ja tasot”* sekä kansainväliseen EU:n 5. puiteohjelman tutkimushankkeeseen *”Integroitu näkökulma ympäristöystävälliseen maatalouteen”*.

Helsingissä marraskuussa 2002,

Minna Kaljonen

Sisällys

Esipuhe	3
1 Johdanto	7
2 Tutkimuksen näkökulma ja aineisto	8
2.1 Näkökulmana käytännöt paikallistasolla	8
2.2 Tapaus Lappajärvi	10
2.3 Tutkimuksen aineisto	10
3 Ympäristötuen käytännöt tilalla	14
3.1 Ympäristötuki oikeuttanut maatalouden ympäristöohjauksen	14
3.2 Ympäristötuki ja viljelymenetelmien muutokset	16
3.2.1 Lannoituksen tarkentuminen – taloudellisuutta ja paperityötä	19
3.2.2 Lanta ja monimuotoisuuden hallinta	23
3.2.3 Suojakaistat ja -vyöhykkeet vesiensuojelun symboleina	27
4 Ympäristötuen toimeenpano paikallistasolla	32
4.1 Ympäristötuki koonnut eri intressitahot yhteen	32
4.2 Yleisestä normista paikalliseen sovellukseen	34
4.3 Kansallisen politiikan ja paikallisen ympäristön ristipaineessa	36
4.4 Oppimista pellon reunoilla	38
4.5 Maataloussihteerit ja neuvojat välittäjinä	41
4.6 Rajanvetoja maatalous- ja ympäristöhallinnon työnjaossa	46
5 Johtopäätöksiä	49
Kirjallisuus	51
Liitteet	54
Liite 1. Haastatteluaineiston kuvaus	54
Liite 2. Viljelijäkysely	56
Liite 3. Maatalouden ympäristötukiohjelman (2000-2006) viljelymenetelmät	68
Liite 4. Järviseudulla, Etelä-Pohjanmaalla ja Suomessa tehdyt erityistukisopimukset	69
Kuvailulehdet	70

Johdanto

Maatalouden ympäristöpolitiikka sai uusia piirteitä osakseen Suomen liittyessä Euroopan Unionin (EU) jäseneksi vuonna 1995. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) periaatteiden mukaisesti myös Suomessa alettiin toteuttaa maatalouden ympäristöohjelmaa, joka perustuu vapaaehtoiseen tilakohtaiseen sopimukseen ja ympäristönhoidosta maksettavaan tukeen.

Maatalouden ympäristötuki on tuonut tukun uusia käsitteitä ja käytäntöjä maatalouteen, yli 90 % Suomen peltoalastahan on tuen piirissä. Ympäristötuen myötä on alettu puhumaan asioista kuten lohkoittainen kirjanpito, suojakaista, erityistuki, biodiversiteetti tai maisemanhoito. Vaikka näiden toimenpiteiden sisältö on määritelty kansallisen ympäristötuen ehdoissa, niiden tulkinnat tuntuvat muuttuvan sen mukaan kuka milloinkin puhuu. Lopullinen sisältö ympäristönhoidolle löytyy tilatasolla. Samoin paikalliset viranomaiset luovat omia ympäristönhoidon sisältöjään miettiessään esimerkiksi minne kannattaisi perustaa suojavyöhykkeitä. Tarve tarkastella maatalouden ympäristönhoidon institutionaalisia ja sosiaalisia ehtoja onkin ilmeinen.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan miten ympäristökysymykset jäsentyvät tilaja paikallistasolla osaksi viljelykäytäntöjä sekä millaisia muutoksia vuonna 1995 voimaan astunut taloudellisiin ohjauskeinoihin perustuva maatalouden ympäristötuki-ohjelma on tuonut maatalouden ympäristönhoidon käytäntöihin. Tutkimuksessa arvioidaan myös ympäristöpolitiikan institutionaalisten ehtojen merkitystä paikallistason ympäristönsuojelussa.

Tutkimus perustuu Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevan Lappajärven valuma-alueen viljelijöiden haastatteluihin ja kyselyihin, jotka on tehty vuosien 2000-2001 aikana. Tämän lisäksi on haastateltu maatalouden ympäristöpolitiikan toimeenpanoon osallistuneita neuvojia ja viranomaisia.

2

Tutkimuksen näkökulma ja aineisto

2.1 Näkökulmana käytännöt paikallistasolla

Maatalouden ympäristösuhde on välitön: ympäristön hyödyntämisen käytännöt ovat samoja kuin ne, jotka tuottavat ympäristöä. Koska maatalous perustuu luonnon kiertokulkuun, se on muihin tuotannonaloihin verrattuna voimakkaammin sidoksissa paikallisiin luonnonolosuhteisiin.

Maatalouden välitön ympäristösuhde asettaa haasteensa ympäristöpolitiikan tavoitteille ja toteutukselle. Ensinnäkin joudutaan ottamaan kantaa periaatteelliseen kysymykseen: tuottavatko hyvät viljelykäytännöt hyötyjä vai estävätkö ne haittoja? Jos lähtökohdaksi otetaan, että maatalous tuottaa ympäristöhyötyjä, maanviljelijöille tulisi tällöin maksaa heidän tuottamistaan julkishyödykkeistä. Suomessa vuonna 1995 voimaan tullut maatalouden ympäristötukiohjelma (MMM 1994; 1999) edustaa tätä ajattelutapaa, jatkaen vapaaehtoisen maatalouden ympäristöpolitiikan pitkää toimintalinjaa (Jokinen 1995, ks. myös Glasbergen 1992). Ympäristötuki perustuu ajatukseen, että viljelijällä, joka omistaa maan on myös oikeus käyttää tätä maata. Valtion on siten luotava riittävän houkuttelevat ehdot, jotta maanomistajan kannattaa lähteä muuttamaan viljelytapojaan.

Vastaavasti jos ajatellaan, että maanviljelijöiden on muutettava viljelymenetelmiään estääkseen ympäristöhaittojen syntyä, saastuttajan tulisi tällöin myös itse maksaa haitan estämisestä aiheutuneet kustannukset. Sekä uusi ympäristönsuojelulaki (86/2000) että ns. nitraattidirektiivi (931/2000) perustuvat saastuttaja maksaa -periaatteelle. Nitraattidirektiivissä asetetut vaatimukset luovat pohjan ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen ehtoina oleville ”hyvän tavanomaisen viljelykäytännön” periaatteille.

Toiseksi ympäristöpolitiikan toteutuksessa joudutaan sovittamaan yhteen ongelmallinen mittakaavakysymys. Ympäristötukiohjelman tavoitteet ja keinot pohjautuvat EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa sovittuihin yleisiin periaatteisiin (2078/92; 1257/99). Suomen tulkinta¹ maatalouden ympäristöohjelmasta painottaa kansallisen tasavertaisuuden periaatetta: ympäristötukeen on yhdistetty tulotuellisia elementtejä ja yli 90% Suomen maataloista saa ympäristötuen perustukea (MTT 2002, 63, ks. myös Koikkalainen ym. 1999). Linjanvalinnan taustalla ovat Suomen maatalouden sopeuttamispaineet osaksi EU:n maatalouspolitiikkaa ja -markkinoita. Maatalouden tuotantopoliittisiin tavoitteisiin on perinteisestikin eri aikakausina yhdistetty erilaisia yhteiskuntapoliittisia tehtäviä (esim. Granberg 1989, Vihinen 1990). Kansallisen yhdenmukaisuuden rinnalla ns. erityisuet tarjoavat mahdollisuuden kohdennetumpiin paikallisiin ympäristötoimenpiteisiin. Niiden tavoitteena on kannustaa viljelijöitä tekemään tilakohtaisia sopimuksia esim. suojavyöhykkeistä, maisemanhoidosta tai säätösalaajituksesta.

Ympäristötuessa politiikan mittakaavat konkretisoituvat siten EU:n yleisten periaatteiden, kansallisten maataloustukitavoitteiden sekä paikallisesti vaihtelevien ympäristövaikutusten välisenä jännitteenä. Ympäristötuessa yhdistyvät niin taloudelliset ja ympäristölliset tavoitteet kuin myös maatalous- ja ympäristösektorin toi-

¹⁾ Eri Euroopan maiden tulkintojen eroista ja samankaltaisuuksista ks. esim. Brouwer & Lowe 1998; Buller et al. 2000. Suomen osalta politiikan muotoutumista ovat käsitelleet mm. Jokinen (2000) sekä Niemi-Liljahti ym. (1997).

mintatavat. Ympäristöpolitiikan toimeenpanoon osallistuvat alueelliset ympäristö- ja maatalousviranomaiset (Alueelliset ympäristökeskukset ja TE -keskukset), neuvotat (Maaseutukeskukset) sekä kuntien maataloussihteerit² ja lisääntyvässä määrin myös kuntien ympäristösihteerit.

Ympäristötuen myötä ympäristöpolitiikan käytännöt ovat saaneet uusia muotoja. Yhtäältä yleisille ympäristötukiehdolle on löydettävä paikalliset sovellutukset, toisaalta eri sektorien on löydettävä toimivat yhteistyömuodot. Toimeenpanoverkostoissa toiminta perustuu joihinkin tiettyihin koossapitäviin, eri toimijoita yhdistäviin periaatteisiin, joiden avulla eri toimijoiden on mahdollista ymmärtää toisiaan ja toimia yhdessä. Nämä luokittelut määrittelevät myös sen millaiset pelimerkit ovat merkittäviä ympäristöpolitiikan kentällä. Toisin sanoen ketkä, ja minkälaisen pääoman omaavat, saavat osallistua keskusteluun maatalouden ympäristökysymyksistä. Syntyneet luokittelut eivät siten vain sido toimijoita toisiinsa, vaan voivat myös erottaa niitä toisistaan. (Ks. myös Valve 2002.)

Maatalouden ympäristöpolitiikka, ja eri toimijoiden sille luomat tulkinnat, säätelevät suoraan viljelykäytäntöjä. Harjoitettavat viljelykäytännöt voidaankin nähdä eräänlaisena sosioteknisenä kompleksina (Latour 1993), jossa yhdistyvät tuotantoteknologia, ja -menetelmät, paikalliset luonnonolosuhteet, tilan taloudelliset ja sosiaaliset ehdot sekä maanviljelyskulttuuri. Viljelykäytännöt liittävät viljelijän myös laajempaan maatalous- ja ympäristötoimijoiden verkostoon sekä kylä- ja viljelijäyhteisöön.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen miten ympäristökysymykset jäsentyvät tila- ja paikallistasolla osaksi viljelykäytäntöjä sekä millaisia muutoksia maatalouden ympäristötuki on tuonut ympäristönhoidon käytäntöihin. Lähtien maatalouden välittömästä ympäristösuhteesta, arvioin myös millaisia mahdollisuuksia nykyisenkaltaiset maatalouden ympäristöpolitiikan keinot antavat paikallistason oppimiselle.

Raportti perustuu tapaustutkimukseen Lappajärven valuma-alueelta. Tapaustutkimus mahdollistaa yhden tietynä hetkenä tapahtuneen prosessin tiheän kuvauksen. Se mahdollistaa aiemmin painottamani epävarmuuksiin sekä eri toimijoiden välisiin suhteisiin liittyvien tekijöiden ja dynamiikan analysoinnin (Flyvberg 2001, 66-87). Tarkastelen viljelykäytäntöjen muutoksia sekä ympäristöpolitiikan institutionaalisia ehtoja yhdistämällä Lappajärveltä saadut kokemukset historialliseen jatkumoonsa sekä testaamalla niitä muiden tutkimustulosten kanssa.

² Käytän tutkimuksessa perinteistä virkanimikettä maataloussihteeri, vaikkakin nimikkeiden käyttö kunnissa hieman vaihtelee. Monissa kunnissa maataloussihteeri on nyt maaseutuasiames.

2.2 Tapaus Lappajärvi

Lappajärvi sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla, jossa Pohjanmaan jokilakeudet kohtaavat Suomenselän. Lappajärven valuma-alueeseen kuuluvat Lappajärven, Alajärven sekä osittain Vimpelin ja Soinin kunnat (kuva 1). Alue on maa- ja metsätalousvaltaista. Alueen maatalous on perinteisesti pohjautunut karjatalouteen ja pellot ovat keskittyneet Lappajärven laskevien jokien varsille sekä järven ympärille. Myös perunaa viljellään aktiivisesti. Maatilojen koko on pienempi kuin Etelä-Pohjanmaalla yleensä.³ Alueella on ollut paljon maitotiloja, joista monet ovat lopettaneet karjanhoidon viime vuosien rakennemuutosten johdosta. Näistä monet tilat ovat kuitenkin pitäneet peltonsa viljelyksessä ja hankkineet lisätuloja muualta. (Etelä-Pohjanmaan agronomit ry 2000.)

Lappajärvi on osa Ähtävänjoen vesistöaluetta. Alueella sijaitsevat järvet ovat antaneet seudulle nimeksi Järviseudun – muodostaahan järvimaisema poikkeuksen Etelä-Pohjanmaan jokilakeuksille. Alueen järvien veden laatu on huonontunut viime vuosikymmenten aikana ja järvillä on havaittu voimakkaitakin sinileväkukintoja. On arvioitu, että Ähtävänjoen vesistöön tulevasta fosforikuormituksesta yli puolet on peräisin peltoviljelystä, 15% karjataloudesta, 10% haja-asutuksesta, 7% metsä- ja turvetuotannosta ja 6% turkistarhauksesta (Pohjanmaan tutkimuspalvelu Oy 1999).

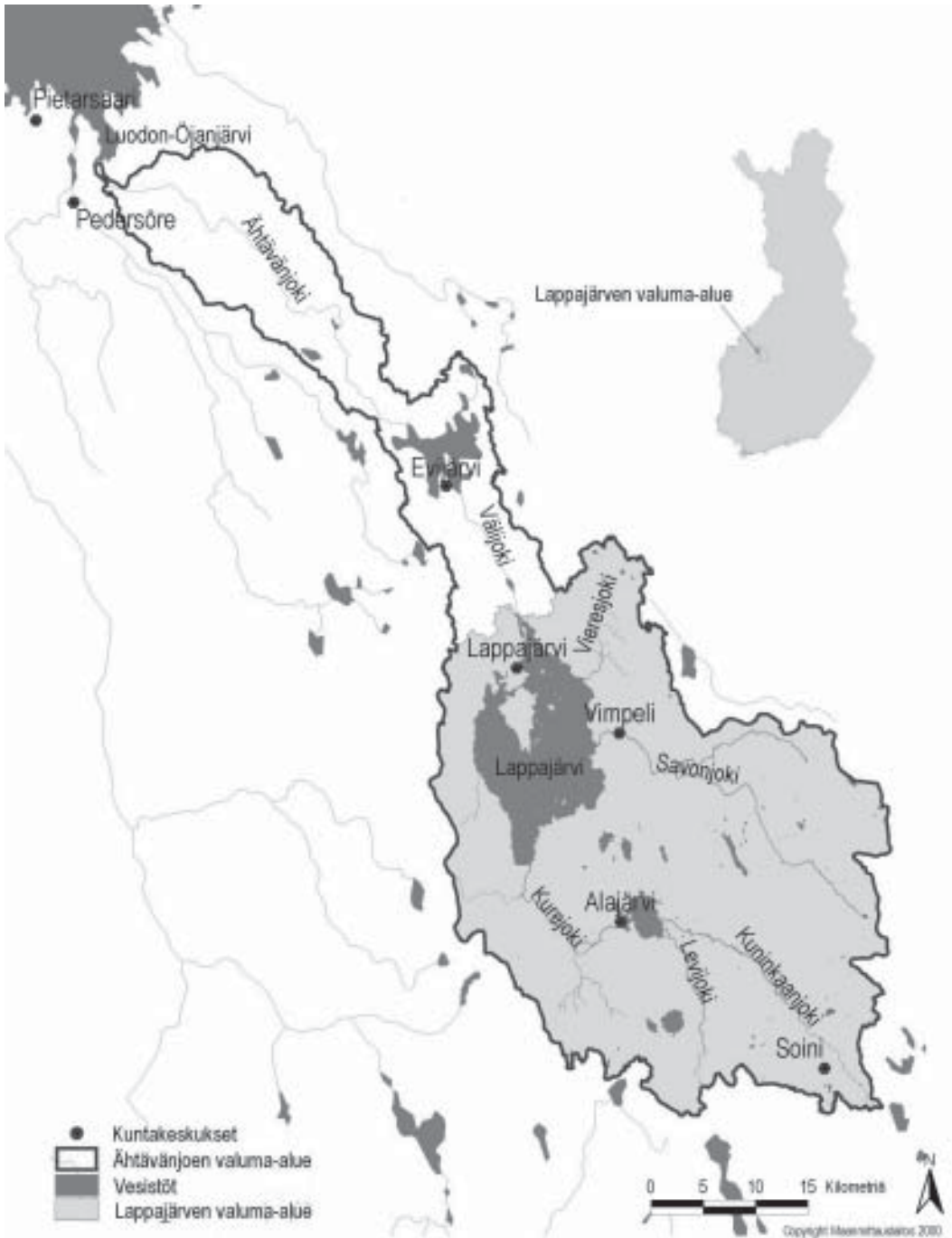
Ähtävänjoen keskeisin järvi, Lappajärvi, on merkittävä virkistyskäytön kohde. Yksi vastaus huoleen järven tilasta on ollut Lappajärvi Life -projekti, joka alkoi syksyllä 1999 paikallisaloitteiden pohjalta. Projektin tavoitteena on ollut Lappajärven veden laadun kunnostaminen suuntaamalla toimenpiteet valuma-alueen eri kuormittajalähteisiin. Projekti on alueellisen ympäristökeskuksen vetämä, puolet rahoituksesta saadaan EU:n Life -rahastosta. Rahoitukseen ja toimintaan ovat tämän lisäksi osallistuneet alueen kunnat sekä eri yrityksiä, yhteisöjä ja järjestöjä. Hankkeessa on mukana lähes 40 paikallista ja alueellista tahoa. (Ks. tarkemmin Lappajärvi Life 2002.)

Maatalouden ympäristöasiat ovat olleet yksi Lappajärviprojektin painopistealuita. Projekti on jakanut erilaisia investointi- ja suunnitteluavustuksia sekä käyttänyt hyväksi maatalouden ympäristötuen tarjoamia mahdollisuuksia maatalouden vesiensuojeluun. Projektin toimesta on tehty tilakohtaisia ympäristösuunnitelmia ja ravinnetaselaskelmia, järjestetty viljelijäkoulutuksia sekä julkaistu vesiensuojeluoppaita. Lappajärven koko valuma-alueelle on myös laadittu suojavyöhykesuunnitelma (Polso 2001). Samoin on kokeiltu vesiensuojelupainotteisia kyläsuunnitelmia, joissa on kyläkohtaisesti tunnistettu sopivia paikkoja mm. suojavyöhykkeille ja kosteikoille. Projektissa on seurattu myös tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksia veden laatuun.

2.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimusaineisto koostuu tapaustutkimukselle tyypilliseen tapaan monimuotoisesta aineistosta (esim. Stake 1995). Tärkeimmän aineiston muodostavat haastattelut sekä viljelijäkysely. Tein haastattelut talvella 2000-2001. Haastattelut toteutettiin teemahaastattelun periaatteita noudattaen (Hirsjärvi & Hurme 2000). Haastatteluteemojen painotus vaihteli viljelijän kiinnostuksen ja tilan tuotantotapojen tai viranomaisen työtehtävien mukaan. Haastattelin viljelijöitä 18 tilalla. Haastateltavat valitsin maataloussihteerien avustuksella siten, että mukaan tulisi erilaisia tiloja tuotantos suunnan, tilakoon, iän ja ympäristötoimenpiteiden mukaan. Tämän lisäksi haastattelin yhteensä 25 henkilöä, jotka ovat olleet mukana maatalouden ympäristöpolitiikan toimeenpanossa Etelä-Pohjanmaan alueella. Haastattelin ympäristö- ja maatalousviranomaisia sekä alue- että kuntatasolla ja eri järjestöjen edustajia. (Ks. Liite 1.)

³Järviseudulla tilojen keskipinta-ala on 18 ha, kun taas muualla Etelä-Pohjanmaan jokilaaksoissa se voi olla jopa 27 ha (Etelä-Pohjanmaan agronomit 2000).

Kuva 1. Lappajärven valuma-alue.

Haastatteluissa esiin nousseiden teemojen perusteella tein kyselyn, jonka tavoitteena oli tarkastella viljelijöiden näkemyksiä ympäristönhoidosta ja -politiikasta laajemmin. Kysymykset käsittelivät seuraavia teemoja:

- i) viljelykäytäntöjen muutokset tilatasolla,
- ii) ympäristöpolitiikan toteutus ja kehittäminen,
- iii) paikalliset ympäristöongelmat ja niiden ratkaisumahdollisuudet sekä
- iv) maatalouden tulevaisuus (ks. Liite 2).

Kysely toteutettiin syksyllä 2001. Kysely lähetettiin Lappajärven valuma-alueella sijaitseville aktiivituloille, jotka olivat antaneet yhteystietonsa tutkimuksen ja neuvonnan käyttöön.⁴ Kyselylomakkeet lähetettiin tiloille lokakuun lopulla, ensimmäinen karhukierros tehtiin marraskuun aikana ja toinen joulukuun alussa. Kysely lähetettiin yhteensä 544:lle tilalle, joista 296 vastasi. Vastausprosentiksi tuli siten 54%. Kyselyn vastausprosenttia voi ajankohtaan nähden pitää hyvänä, sillä nykyään viljelijät joutuvat täyttämään lukemattomia määriä erilaisia lomakkeita.

Kysely tavoitti melko laajasti erilaisia tiloja (taulukko 1). Jos tarkastelemme kyselyaineistoa tuotantosuunnan mukaan, kasvinviljelytiloja on aineistossa suhteessa hieman enemmän ja erikoiskasvinviljelytiloja hieman vähemmän kuin Järviseudulla todellisuudessa. Osin tämä suhteellinen ero voi johtua kyselyteknisistä seikoista.⁵ Maitotilat ovat vastanneet kyselyyn aktiivisesti. Kaiken kaikkiaan eri tuotantosuunnat ovat hyvin edustettuina aineistossa.

Taulukko 1. Järviseudun viljelijäkyselyyn vastanneet tuotantosuunnittain.

Päätuotantosuunta	Järviseutu*	Kyselyyn vastanneet
Kasvinviljely	25%	43%
Erikoiskasvinviljely	27%	15%
Maidontuotanto	33%	29%
Sianlihantuotanto	4%	4%
Siipikarjantuotanto	1%	2%
Naudanlihantuotanto	7%	7%
Muu tuotanto	4%	0%
Yhteensä	100%	100%

*) Lähde: TIKE, Maa- ja metsätalousministeriö

Jos tarkastelemme kyselyaineistoa tilakoon mukaan, se vastaa pitkälti tilojen todellista jakaumaa Järviseudulla: alle 30 hehtaarin tiloja on suhteessa eniten (taulukko 2). On kuitenkin huomioitava, että kyselyyn vastaaminen kiinnosti enemmän suurempia tiloja. Kyselyyn vastanneiden tilakoko on keskimäärin 25 ha, kun se Järviseudulla todellisuudessa on 22 ha. Aineiston nivouma on ymmärrettävää: pienimmät tilat saavat suurimman osan tuloistaan muualta, eivätkä siten välttämättä jaksavat vastata yksityiskohtaisia kysymyksiä sisältävään kyselyyn. Monet kyselyyn vastanneista pientilallisista kommentoivatkin, etteivät he osanneet vastata kaikkiin kysymyksiin tai ettei aihe koskettanut heitä.

Taulukko 2. Järviseudun viljelijäkyselyyn vastanneet tilakooittain.

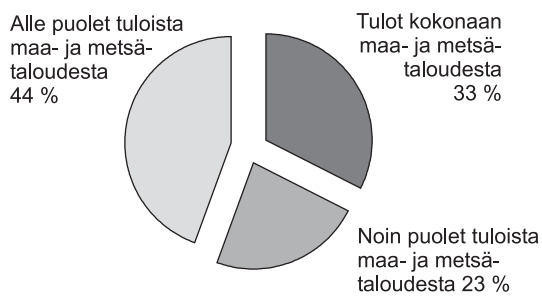
Tilakoko	Järviseutu*	Kyselyyn vastanneet
Alle 4 ha	6%	5%
4-15 ha	39%	36%
15-30 ha	32%	32%
30-50 ha	15%	17%
Yli 50 ha	8%	10%
Yhteensä	100%	100%

*) Lähde: TIKE, Maa- ja metsätalousministeriö

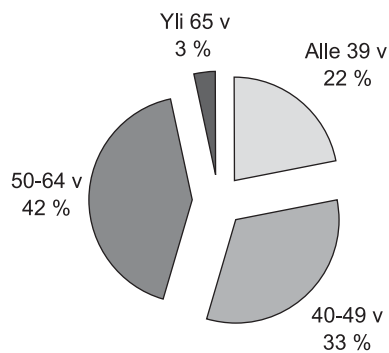
⁴⁾ Tilojen yhteystiedot saimme kuntien maatalousihteerien avustuksella maaseutuelinkeinorekisteristä (lupa nro. 297/081/2001).

⁵⁾ Kyselylomakkeessa kysyttiin tilan pääkasvilajeja, joten tila on voinut ilmoittaa pääkasvilajeikseen useamman kasvin (Liite 2, kysymys nro. 5).

Aineistossa on hyvä otos niin päätoimisia kuin osa-aikaisiakin tiloja (kuva 2). Vastanneista noin kolmasosa ilmoitti saavansa kaikki kotitaloutensa tulot maataloudesta ja vastaavasti hieman yli 40% alle puolet tuloista. Alueella monet pienet maitotilat ovatkin lopettaneet karjanpidon ja hankkineet lisätuloja muualta. Kyselyyn vastanneista karjataloista 28% kertoi siirtyneensä kasvinviljelyyn, tai siirtyvänsä tulevaisuudessa. Vastaavasti 17% karjataloista ilmoitti laajentaneensa tuotantoaan, tai laajentavansa tulevaisuudessa. Kyselyyn vastanneet jakautuvat myös iän mukaan melko odotetusti: 50-64 -vuotiaita on aineistossa eniten, mutta myös nuoret ovat vastanneet aktiivisesti (kuva 3).

Kuva 2. Järviseudun viljelijäkyselyyn vastanneet päätoimisuuden mukaan.

Kuva 3. Järviseudun viljelijäkyselyyn vastanneet ikäluokittain.

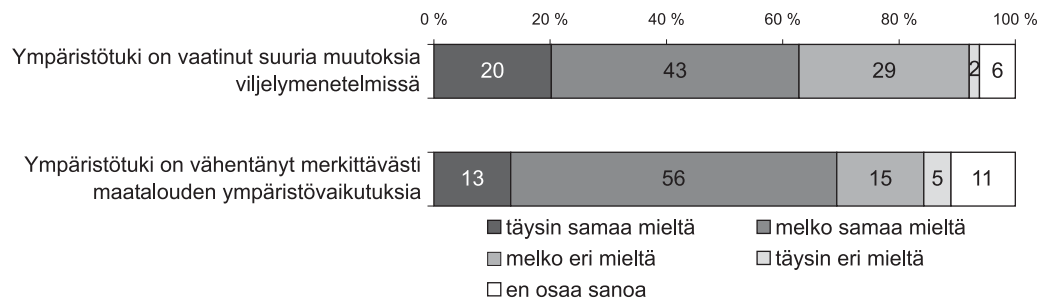
3

Ympäristötuen käytännöt tilalla

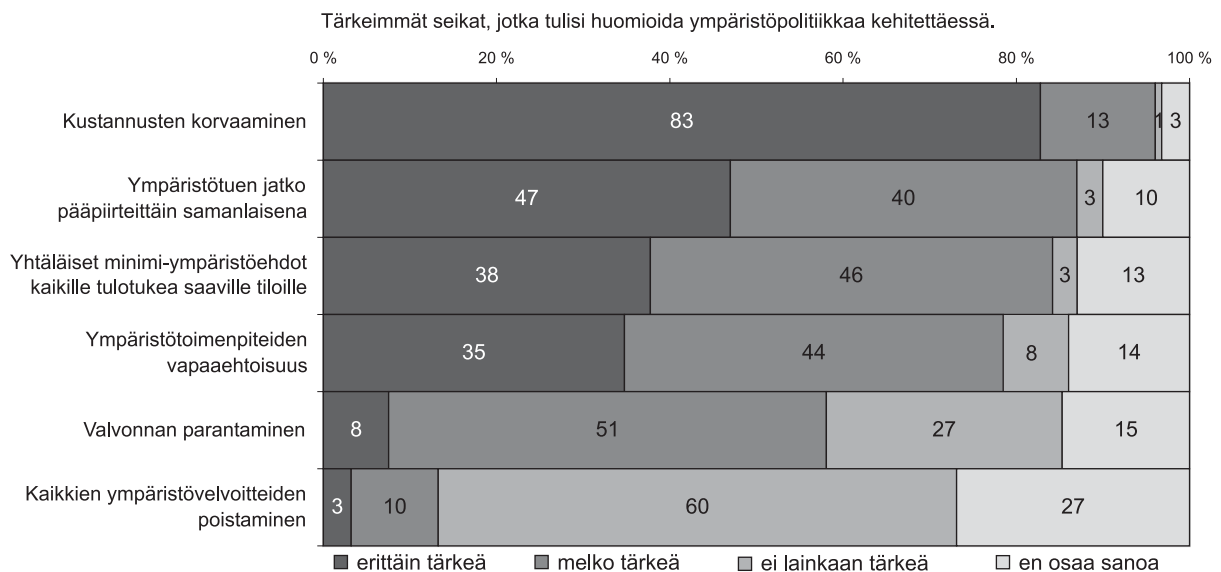
3.1 Ympäristötuki oikeuttanut maatalouden ympäristöohjauksen

Ympäristötuen myötä ympäristöasiat ovat tulleet uudella tavoin osaksi lähes jokaisen viljelijän arkipäivää. Kyselyn mukaan ympäristötuki on muuttanut viljelykäytäntöjä ja siten myös vähentänyt maataloudesta aiheutuvia ympäristövaikutuksia. Yleisellä tasolla viljelijät tuntevat olevan tästä melko samaa mieltä (kuva 4).

Viljelijät näkevät tärkeänä, että ympäristötuki jatkuu pääpiirteittäin samanlaisena. Vain harvan viljelijän mielestä kaikki ympäristövelvoitteet olisi poistettava (kuva 5). He näkevät maatalouden ympäristöpolitiikan tarpeellisena, mutta sen on oltava vapaaehtoista ja kustannukset on korvattava. He vetoavat vapaaehtoisen politiikan puolesta ja näkevät lähes itsestään selvänä, että valtion tulee myös maksaa aiheutuneet kustannukset. Samoin politiikan tasavertaisuus nähdään tärkeänä: kaikkien tilojen olisi noudatettava samoja ympäristöhoidon periaatteita. Valvonnan parantamista kannattaa yli puolet viljelijöistä. Monet siis näkevät, että tukiehtojen noudattamisessa olisi parantamisen varaa.

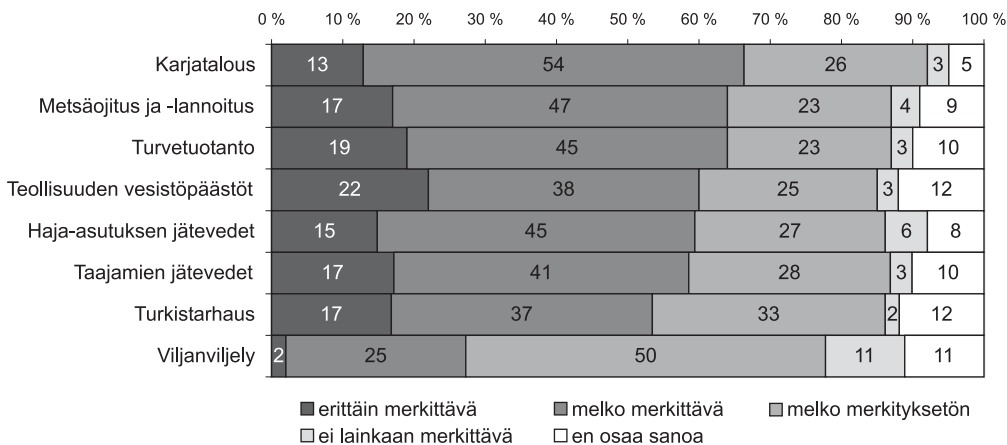
Kuva 4. Ympäristötuen vaikuttavuus.

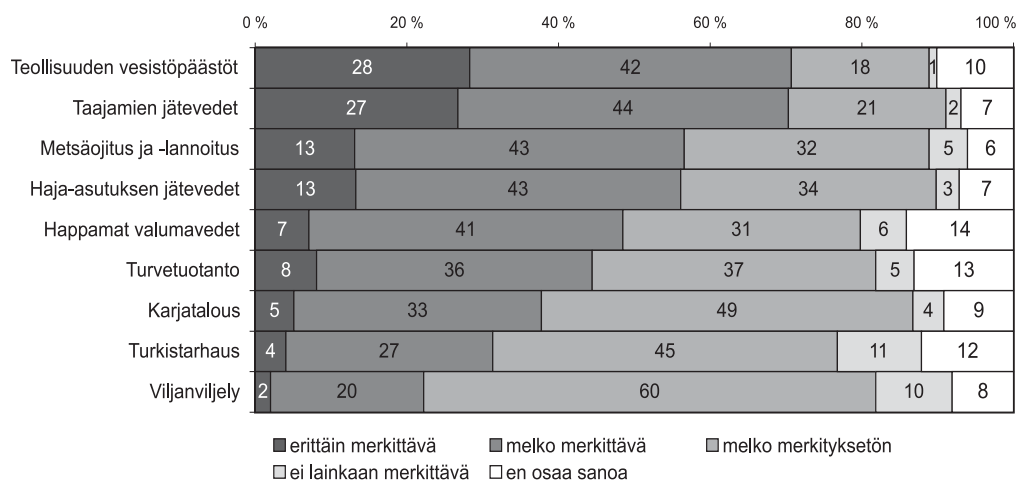
Kuva 5. Maatalouden ympäristöpolitiikan vapaaehtoisuus.

Maatalouden ympäristönsuojelun eteen tehty työ näkyy myös paikallistasolla. Lappajärven valuma-alueen viljelijät arvioivat maatalouden yhdeksi merkittäväksi Lappajärven kuormittajaksi muiden joukossa (kuva 6). Tietoisuus vesistöjen laatuun vaikuttavista tekijöistä on levinnyt laajalti. Lappajärven valuma-alueen viljelijät arvioivat eri päästölähteiden osuuden melko saman kokoiseksi ja maatalouden osalta he näkevät etenkin karjatalouden päästöt merkittävänä Lappajärven rehevöittäjänä. Myös perunanviljelystä aiheutuvaa kuormitusta pidetään alueella merkittävänä (ks. kuva 30, s. 41). Sitä vastoin viljanviljelyn kuormittavuus nähdään pienempänä. Tuotanto-suunnalla ja -tavalla on siten eroa.

Useissa viime vuosina tehdyissä tutkimuksissa on tuotu esille maanviljelijöiden ympäristöorientaatioissa tapahtunut muutos (esim. Niemi-Lilahti ym. 1997, Tamminen 1997; Soini & Tuuri 2000; Kaljonen 2000a; vrt. Kumpulainen 1999), kun aiemmin korostettiin viljelijöiden pidättyväistä suhtautumista ympäristövaikutusten tunnistamiseen (esim. Sairinen 1996, 108-109). Tässä tutkimuksessa viljelijät nostivat maatalouden kuormittavuuden tasavertaiselle sijalle muiden kanssa.⁶ Sama kysely tehtiin myös joukolle Kyrönjoen valuma-alueen viljelijöitä ja he arvioivat maatalouden kuormituksen huomattavasti pienemmäksi (kuva 7).⁷ On muistettava, että Lappajärvi on merkittävä virkistyskäytön kohde ja asukkaat ovat olleet huolissaan oman järvensä tilasta jo kauemmin. Lappajärvi -projekti on varmasti myös osaltaan vaikuttanut asenteisiin ja onnistunut tuomaan esille laajasti eri päästölähteiden kuormittavuuden (ks. kuva 30, s. 41).

Kuva 6. Eri päästölähteiden osuus Lappajärven kuormituksesta Järvisuudun viljelijäkyselyn mukaan.

Kuva 7. Eri päästölähteiden Kyrönjoen kuormituksesta Kyrönjoen viljelijäkyselyn mukaan.

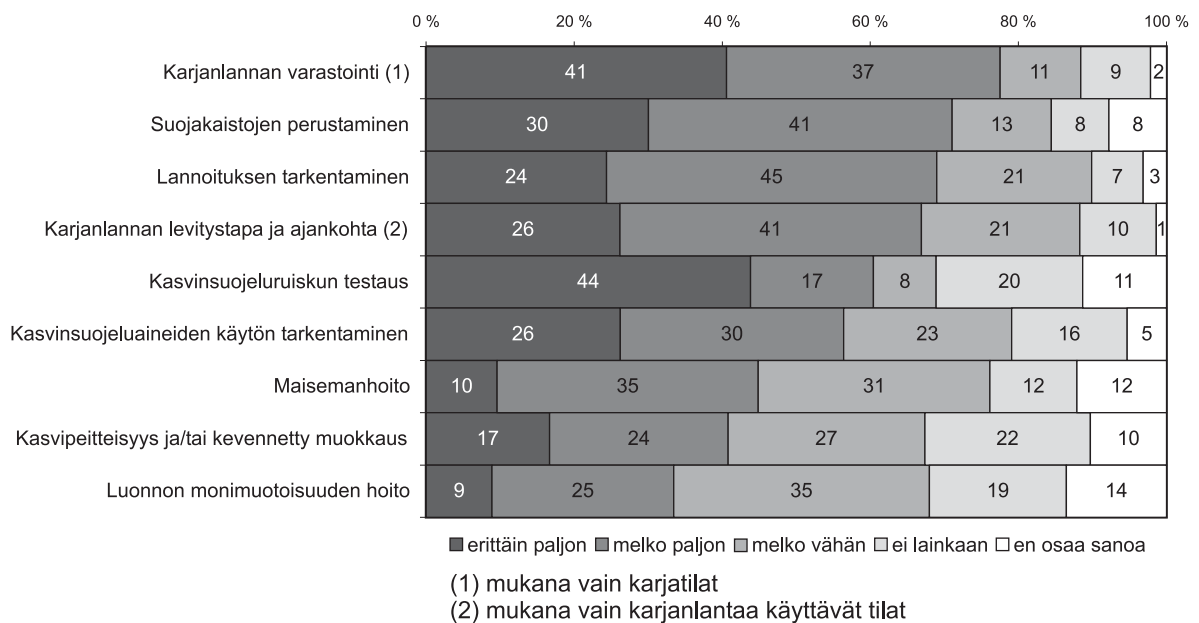
⁶ On huomioitava, että kysymys kosketti paikallisen järven tilaa – ei vesistökuormitusta yleensä. Vastaja ei myöskään pyydetty arvotamaan eri päästölähteitä tärkeysjärjestykseen vaan heiltä pyydettiin suhteellista arviota kunkin kuormittajan kohdalla erikseen. Samoin vastajia pyydettiin arvioimaan maatalouden eri tuotannonaloja, joka mahdollisti siten niiden vertailun. (ks. liite 2, kysymys 30)

⁷ Kyrönjoen viljelijäkyselyyn vastanneiden määrä (n = 106) on pienempi kuin Järvisuudun viljelijäkyselyssä.

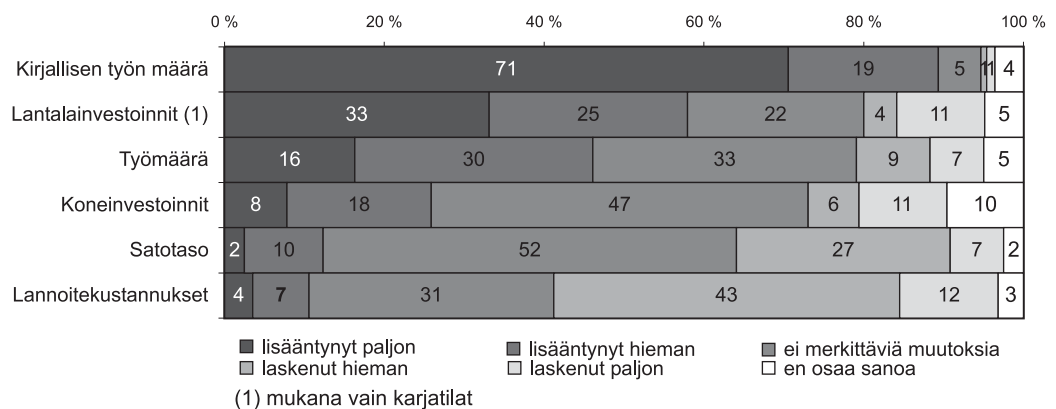
3.2 Ympäristötuki ja viljelymenetelmien muutokset

Ympäristötuki säätelee suoraan viljelykäytäntöjä tilalla.⁸ Se on vaatinut muutoksia viljelymenetelmiin (kuva 8), ja siten vaikuttanut myös tilan tuotannollisiin sekä taloudellisiin olosuhteisiin (kuva 9).

Viljelijöiden mielestä suurimmat muutokset ovat koskettaneet lannoituskäytäntöjä sekä karjanlannan varastointi- ja levitystapoja. Nämä muutokset ovat näkyneet voimakkaimmin myös tilan tuotannollisissa ja taloudellisissa olosuhteissa. Viljelysuunnittelu yhdessä tukihakemusten kanssa on lisännyt kirjallisen työn määrää ja pienentänyt lannoitekustannuksia. Lantaloiden laajentaminen on vaatinut suuriakin investointeja tiloilla. Vaikka viljelijät näkevätkin lannoitusta koskevat muutokset tärkeinä ympäristöhoidon kannalta, he suhtautuvat hieman epäilevästi ympäristötukiehtojen toimivuuteen. (kuvat 8 ja 10)

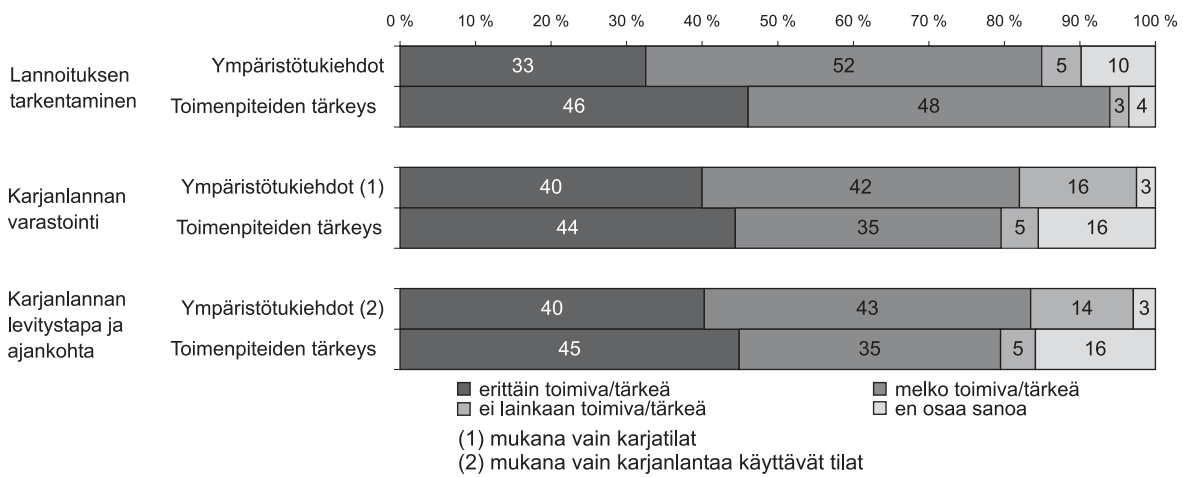

Kuva 8. Muutokset viljelymenetelmissä.

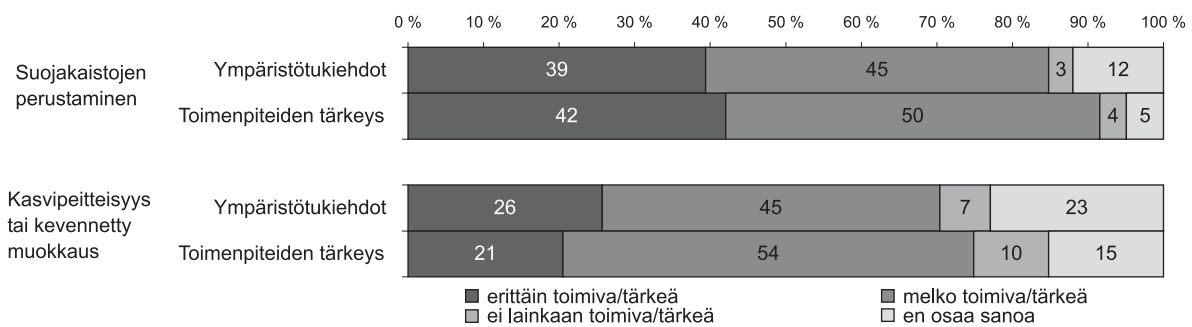

Kuva 9. Ympäristötuen vaikutukset tilan tuotannollisiin ja taloudellisiin tekijöihin.

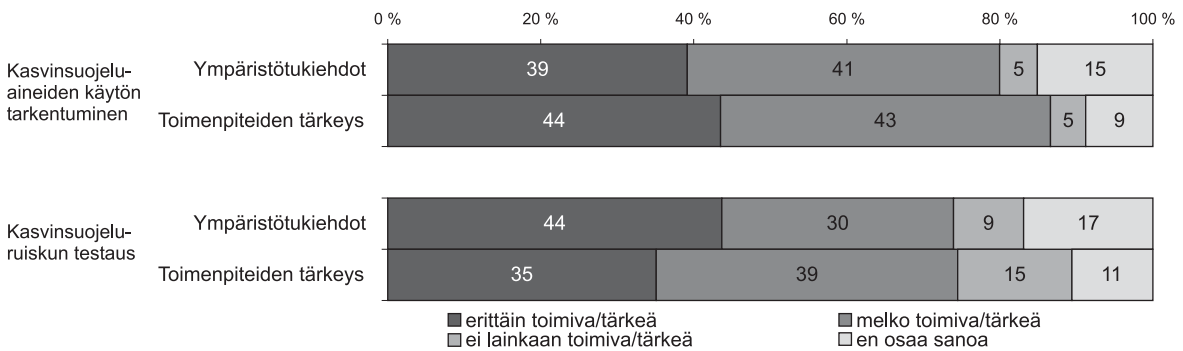
⁸⁾ Katso liite 3 ympäristötuessa olevista viljelymenetelmistä.

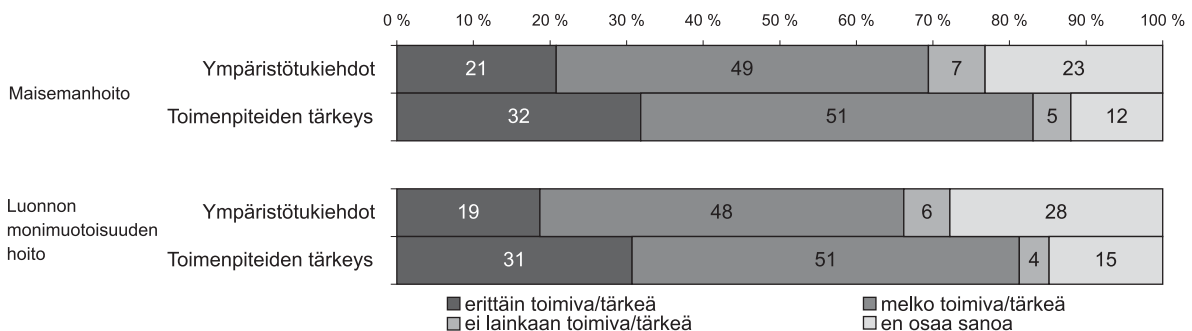
Kuva 10. Lannoitusta koskevien ympäristötukiehtojen toimivuus ja tärkeys ympäristönhoidon kannalta.

Kuva 11. Suojakaistoja ja kasvipeitteisyyttä koskevien ympäristötukiehtojen toimivuus ja tärkeys ympäristönhoidon kannalta.

Kuva 12. Kasvinsuojeluaineiden käyttöä koskevien ympäristötukiehtojen toimivuus ja tärkeys ympäristönhoidon kannalta.

Kuva 13. Maiseman ja luonnon monimuotoisuutta koskevien ympäristötukiehtojen toimivuus ja tärkeys ympäristönhoidon kannalta.

Tämän lisäksi suojakaistojen perustaminen on muuttanut pellonkäyttötapoja ja maatilojen maisemaa. Lähes jokainen maatila on joutunut leventämään suojakaistojaan vesistöön rajoittuvilla pelloilla. Sitä vastoin kasvipeitteisyyden osalta viljelijöiden näkemykset vaikutuksista jakautuvat selvästi. Kasvipeitteisyysvaatimukset herättivät paljon keskustelua viime tukikauden (1995-1999) aikana, eikä niiden kaavamainen toteutus soveltunut kaikille tiloille. Etenkään kevennetyn muokkauksen positiivisista ympäristövaikutuksista ei oltu vakuuttuneita. Viljelijöiden mielestä vaikutukset vaihtelevat maa- ja kasvilajeittain. Uudessa ympäristötukiohjelmassa tilakoh- taista harkintaa lisättiin siirtämällä kasvipeitteisyysvaihtoehto lisätoimenpiteisiin. (kuvat 8 ja 11)

Viljelijät arvioivat myös kasvinsuojeluaineiden käytön tarkentuneen. Tulos on mielenkiintoinen jos vertaamme sitä koko maata käsitelleeseen tutkimukseen, jossa on tarkasteltu lähemmin ympäristötuen vaikutuksia torjunta-aineiden käyttöön (Nokkala 2001, ks. myös Palva ym. 2001). Tutkimuksen mukaan sekä torjunta-aineiden käyt- tömäärät että niillä käsiteltyjen peltojen pinta-alat ovat jopa hieman kasvaneet vii- meisen viiden vuoden aikana.⁹ Näiden tutkimustulosten erojen taustalla voivat olla maantieteelliset erot tuotantotavoissa ja -suunnissa. Myös tulkinnalliset tekijät ovat voineet vaikuttaa Järviseudun viljelijäkyselyn tuloksiin. (kuvat 8 ja 12)

Ympäristötuen tavoitteena on ollut tarkentaa kasvinsuojeluaineiden käyttöä kou- lutuksen ja kasvinsuojeluruiskun testauksen avulla. Järviseudun viljelijät arvioivat torjunta-aineiden tarkentumista arvatenkin tältä pohjalta. Tarkentuminen tarkoittaa siten ennen kaikkea lisääntyneitä kiinnostusta aineiden laatua, ruiskutusajankohtaa ja -tapaa kohtaan. Haastatteluissa viljelijät puhuivatkin juuri näiden käytäntöjen tär- keydestä.

Myös toimeenpanokäytännöt vaikuttavat viljelijöiden arvioihin torjunta-ainei- den käytöstä. Haastatellut Järviseudun viljelijät kritisoivat ennen kaikkea ympäristö- tuen yhteydessä järjestettyä kasvinsuojeluaineiden koulutusta. He näkivät sen hel- posti aliarvioivan viljelijän ammattitaitoa ja pitivät kurssien pakollisia maksuja ra- hastuksena. Kasvinsuojeluruiskun testausta koskevien mielipiteiden osalta haastatel- lut viljelijät jakautuivat kahtia. Useimmat vanhemman polven viljelijöistä näkivät testauksen turhana kun taas nuoremman polven viljelijät korostivat sen tärkeyttä juuri aineiden hukkakäytön pienentämisen kannalta.

Sitä vastoin viljelijät arvioivat, etteivät he juurikaan ole muuttaneet viljelyme- netelmiään maiseman- tai luonnon monimuotoisuuden hoidon osalta. Viljelijöiden on vaikea nähdä maisemanhoidon tuovan jotain todella uutta viljelykäytäntöihin. Maatalous on maiseman muokkaamista. Suomessa maatalouden ympäristökysymys on perinteisesti liitetty vesiensuojeluun ja maiseman- ja luonnon monimuotoisuu- den hoito on saanut erityistä huomioita osakseen vasta viime vuosina (Yliskylä-Peu- ralahti & Jokinen 2001). Samoin ympäristötuen hoitosuosituksen olleet melko ylei- sellä tasolla ja viljelijät kritisoivat niitä epämääräisyydestä ja moniselitteisyydestä. Uusia käsitteitä on ollut vaikea toiminnallistaa. Yleisiä toimintaohjeita vaikeuttaa myös maiseman- tai luonnon monimuotoisuuden hoidon riippuvuus paikallisista olosuh- teista. Jo käsitteiden uutuudesta johtuen maisemanhoitoon ja luonnon monimuotoi- suuteen liittyvät erityistuet ovatkin vain pienen ympäristötietoisimman joukon käy- tettävissä (ks. myös Soini & Tuuri 2000). (kuvat 8 ja 13)

Järviseudun viljelijöiden arviot viljelykäytäntöjen muutoksista ovat samansuun- taisia muissa tutkimuksissa saatujen tulosten kanssa (ks. Soini & Tuuri 2000; Kaljonen 2000a; Niemi-Ilahti ym. 1997; Palva ym. 2001). Maatalouden ympäristösuhteesta pu- huttaessa on muistettava, että maatalouden harjoittamiselle – kuten kulttuurille yleensä – on ominaista jatkuva muutos ajan ja paikan suhteen. Siten ei ole olemassa yhtä

⁹ Muutos saattaa johtua myös vaihtelevista sääoloista. Tutkimuksen mukaan muita syitä kasvuun ovat pienannosaineista pois siirtyminen, suojakaistoilta levinneet rikkaruhot sekä kestonikkakasvien käsittely ennen luomutuotantoon siirtymistä (Nokkala 2001).

tuotantokulttuuria tai viljelijätyyppiä, ei myöskään yhtä ”ympäristöä”. Elinkeinojen harjoittamisen motiivit ovat moninaiset perinteiden jatkamisesta taloudellisen hyödyn maksimointiin, päätoimisesta osa-aikaiseen tai luomuviljelystä tehotuotantoon. Nämä näkyvät tilanhoidon periaatteissa heijastuen lopulta myös ympäristönhoidon tapoihin.

Haastatteluissa tuli ilmi, että ympäristötuen vaatimukset ovat koskettaneet erilaisia tiloja ja tuotantokulttuureja eri tavoin. Myös kyselyvastauksissa oli havaittavissa eroja niin iän, tuotantosuunnan kuin tilan päätoimisuudensikin mukaan. Jollakin tilalla ympäristötuen mukaisia viljelymenetelmiä on harjoitettu jo ennen ympäristötuen vaatimuksia. Vastaavasti jollakin toisella tilalla melko lievätkin tukiehdot ovat voineet vaatia suuriakin muutoksia viljelymenetelmiin. (ks. myös kuva 4, s. 14)

Käsittelenkin seuraavaksi tarkemmin viljelijöiden näkemyksiä näistä muutoksista. Tarkastelen aluksi viljelijöiden näkemyksiä lannoituksessa tapahtuneista muutoksista, jonka jälkeen siirryn lannan käyttötapoja koskevaan keskusteluun. Otan erityistarkasteluun myös suojakaistat ja suojavyöhykkeet, joiden kohdentamiseen Lappajärvi-projektissa on panostettu. Näiden esimerkkien avulla nostan esille ympäristötuen toimeenpanoon liittyviä ominaispiirteitä.

3.2.1 Lannoituksen tarkentuminen – taloudellisuutta ja paperityötä

Kysyessäni eräältä karjatilalliselta viljelymenetelmissä tapahtuneista muutoksista, hän vastasi minulle seuraavasti:

... Mä en nyt tiää oliko se ylenmääräistä sottaamista, nurmiviljelyn puolella ainakin näin. Mä kokeilin kahdenlaista systeemiä. Aikanaan kun oli just mitotettu se nurmilannoitus ihan oikein, sit piti vähä vakuutuksena vielä veättää ihan mustaksi sitten lietteen kanssa. Kyl' siinä hyvä tulos aina sitten oli, että oli valkuaista enempi rehusa. Lehmät sitten lypsi ja paskansi paremmin.

Sitten oli tämmönen kausi, kun niitä kesanto-systeemeitä. Mäkin jouduin sitä pakkokesantoa. Mä laajensin sitä melkein liiankin paljo sitä nurmipeltoa. Eihän siinä sitten kukkaro kestäny lannoittaa, se tuli vähä semmosta laihaa heinää siitä. Siinä mä totesin, ett ei toikaan nyt ole mistään kotoisin.

Nykyään jos ajattelen, niin kyl' mä niistä huipusta olen lannotusmäärissä päässy. Se on oikeestaan, että laskee ettei sitä nyt kannata liikaa laittaa sinne. – – Tavallaan ajatteli, ett mitä toi nyt jos mä siihen pari kolme sataa kiloa, ei se maksa kun pari sataa markkaa, että en mä sillä saa ostettua mitään rehua. Sitä iski sinne varuiksi. – – Nyt kun se hinta on niin mitätön, sitten yrittää tämmöstä kohtuullista lannoitustasoa vaan. Mieluummin yrittää niin, että ne pysys pystyssä. Ennen jos ne oli pystyssä, oli jotain viialla. – – Se, ett sä tekisit kaikki panostukset siihen, mä kyllä nään sen ihan turhana riskinä. Sen mahdollisuudet onnistua on paljo pienemmät kun jossain tuolla maakunnassa.

Myöhemmin hän jatkoi:

Mä en nyt ole oikeestaan niin hirveesti perehtyny näihin lannotus-, ja näihin maanviljavuusjuttuihin. Ennen kuin taas on pakko. Kun ne ilmoittaa, että tullaan. – – Se yks sika-agrologi on tehny ne mulle sitten. (Karjatilallinen)

Haastateltu viljelijä kuvaa valaisevasti omien lannoitustapojensa yhteyttä maataloustuotannossa ja -politiikassa tapahtuneisiin muutoksiin. Viljelijä kertoo, että hän on pystynyt vähentämään lannoitteiden käyttöä huippuajoista, viitaten sotienjälkeiseen tehostamisoppiin maatalouspolitiikassa (ks. esim. Granberg 1989, Vihinen 1990). 1990-luvun alussa harjoitettu pakkokesannointi ja ylituotannon vähentäminen näkyivät myös vähentyneinä lannoitemäärinä. Nyt 2000-luvun vaihteessa viljelijä kertoo tar-

kastelevansa lannoitusta ennen kaikkea ympäristötukiehtojen sekä tilan taloudenpidon ja kannattavuuden näkökulmasta. Nykyisten pinta-alaperusteisten tukien aikana ei kannata investoida liikaa tuotantopanoksiin ja tavoitella korkeita satoja.

Kyseisen viljelijän näkemys lannoitustapojen muutoksesta saa tukea myös muilta viljelijöiltä. Kyselyyn vastanneet viljelijät arvioivat vähentäneensä lannoitemääriä merkittävästi, etenkin fosforilannoitusta (kuva 14). Merkittävimpiä syitä lannoitteiden käytön vähentämiseen Järvisseudun viljelijöiden mielestä olivat juuri ympäristötuen lannoitustasojen noudattaminen, viljanhintojen lasku ja tuotantopanoksista tinkiminen, tuotantosuunnan vaihtaminen sekä ympäristönäkökohdat yleensä (kuva 15).

Järvisseudun viljelijöiden arviot ovat samansuuntaisia muiden tutkimusten kanssa. Kemira Agro Oy:n myyntitilastojen mukaan keinolannoitteiden käyttö alkoi voimistua 1960-luvulla ja saavutti huippunsa 1980-luvulla (kuva 16). Viime vuosina sekä typpi- että etenkin fosforilannoitus on jälleen vähentynyt. Ympäristötuen vaikuttavuutta arvioineen tutkimuksen mukaan lannoitteiden käyttö on vuosien 1995-1999 aikana vähentynyt fosforilannoituksen osalta 15-45 % ja typpilannoituksen osalta noin 10% (Palva ym. 2001, 79).¹⁰

Voikin sanoa, että ympäristötuki on systematisoinut jo vallalla olleita käytäntöjä. Viljavuustutkimusten teettäminen on lisääntynyt tasaisesti 1980-luvulta lähtien (kuva 17). Ympäristötuen myötä viljelysuunnittelu on tullut johdonmukaisemmaksi. Viljelysuunnittelussa eri viljelijäsukupolvien väliset erot näkyvät kuitenkin selvästi (taulukko 3). Vanhempi polvi pitää kirjanpitoa usein käsin, nuoremman polven käyttäessä apunaan enemmän ATK-ohjelmia. Yhä useammalla tilalla on tietokone käytössään,¹¹ ja markkinoille on tullut monia ATK-avusteisia viljelysuunnitteluohjelmia. Samoin päätoimisten ja osa-aikaisten tilojen käytännöissä löytyy eroja (taulukko 4).

Taulukko 3. Viljelysuunnitelmien tekotapa viljelijän iän mukaan jaoteltuna.

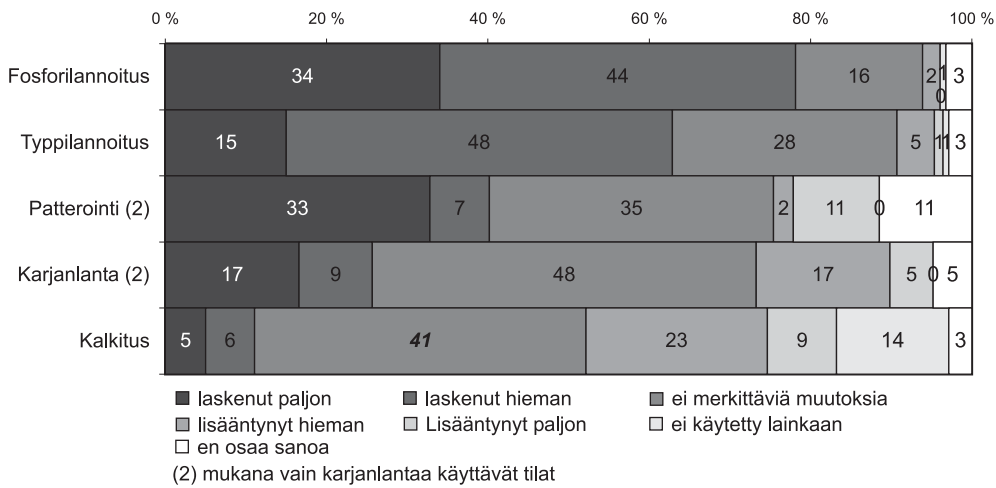
	tehty yleensä paperilla	tehty yleensä itse ATK-ohjelmia hyväksikäyttäen	teetetty aina ulkopuolisella	ei ole tehty	jokin muu tapa	Yhteensä
Alle 35 v.	21%	47%	29%	3%	0%	100%
36-49 v.	37%	24%	37%	1%	2%	100%
50-64 v.	32%	21%	38%	4%	4%	100%
Yli 65 v.	30%	10%	50%	0%	10%	100%
Yhteensä	33%	25%	37%	2%	3%	100%

Taulukko 4. Viljelysuunnitelmien tekotapa maatilän päätoimisuuden mukaan jaoteltuna.

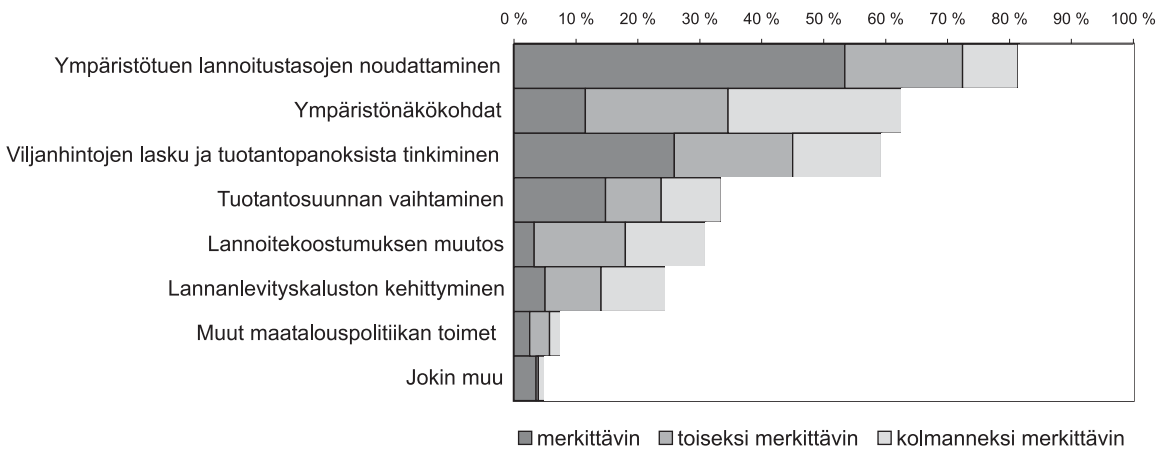
	tehty yleensä paperilla	tehty yleensä itse ATK-ohjelmia hyväksikäyttäen	teetetty aina ulkopuolisella	ei ole tehty	jokin muu tapa	Yhteensä
Tulot kokonaan						
maa- ja metsätaloudesta	15%	26%	58%	1%	0%	100
Noin puolet tuloista						
maa- ja metsätaloudesta	34%	25%	38%	2%	2%	100
Alle puolet tuloista						
maa- ja metsä taloudesta	44%	24%	22%	4%	6%	100
Yhteensä	32%	25%	37%	2%	3%	100%

¹⁰ Tutkimuksen aineisto on kerätty tilahaastatteluun neljällä vesistöalueella vuosina 1994-1999. Tilahaastatteluiden yhteydessä kerättiin tilan ja peruslohkojen perustiedot sekä edellisten kasvukausien viljelytiedot kasvulohkokohtaisesti.

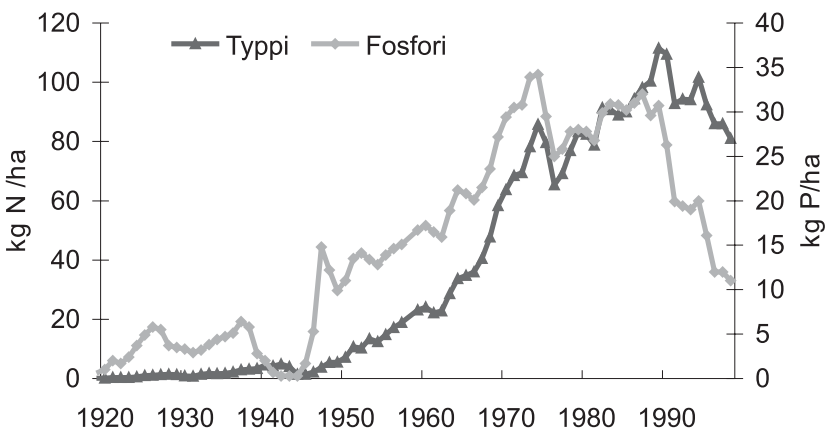
¹¹ Vuonna 2000 tehdyn kyselyn mukaan n. 80% yli 30 ha:n tiloista ja noin 40% alle 15 ha:n tiloista käyttivät tietokonetta tilanhoidossa (Elintarviketieto Oy 2000).

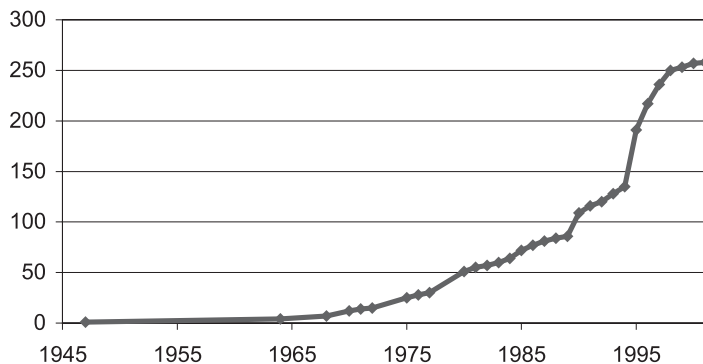
Kuva 14. Muutokset lannoituksessa.

Kuva 15. Arvio lannoituksessa tapahtuneiden muutosten merkittävimmistä syistä.

Kuva 16. Keinolannoitteiden käyttö Suomessa vuosina 1920-2000.

Kuva 17. Viljavuustutkimusten teettäminen.

Yhä useammat viljelijät käyttävät viljelysuunnitelmien tekoon ulkopuolisia asiantuntijoita, joko maaseutukeskusten neuvoja tai muita yrityksiä. Monet sopimustuottajat saavat suunnitelmat suoraan sopimusyhteyksiltään. Myös alussa siteerattu viljelijä kertoi jättäneensä viljelysuunnittelun ulkopuolisille asiantuntijoille, ettei hänen tarvitsisi uhrata omaa kallista aikaansa paperityöhön ja suunnitteluun. Tilan toimintoja eriytetään ja lannoituksen suunnittelusta on tullut oma asiantuntemuksen ala.

Kappaleen alussa siteerattu viljelijä kertoi, ettei hän viitsi vaivata itseään liikaa lannoitukseen liittyvillä asioilla tai oikeilla lannoitustasoilla – ei ennen kuin He taas ilmoittavat, että He ovat tulossa. Kysyessäni viljelijöiltä mielipidettä ympäristötuesta, monet mainitsivat ensimmäisenä suuren paperityön määrän, jonka se on tuonut mukanaan (ks. myös kuva 9, s. 16). Useat viljelijät painottivat, että ympäristötuki ei suoranaisesti ole muuttanut viljelykäytäntöjä – asiat vain kirjataan ylös. Seuraavassa siteerattu vanhemman sukupolven viljelijä piti paperityötä erityisen raskaana.

Haastattelija: Miten ylipäätään, mitä mieltä ootte ympäristötuesta?

Viljelijä: Paperityötä se teettää raakasti. Sehän on pakko ottaa, jotta ne kaikki rahat saa. – Tuntuu että se on välttämätön paha. Kyllä se rajoittaa jollakin lailla, pitää mittaila noita etäisyyksiä, kuinka lannoitat, paljonko jätät suojakaistoja. Kyllä se välillä hermostuttaa. Se justiin kun kiirusna aikana pitää yrittää muistiinpanoja tehdä, ja sanktion vaara päällä – Paperityötä siinä on paljo, vaikka koko ajan on itellä sellainen persetuntuma, jotta mitä pitää minnekin laittaa, ja tietää jotta mitä se maa tarvitsee, mutta sitten kun se pitää olla niin justiin. Ainakin paperilla. (Maitotilallinen)

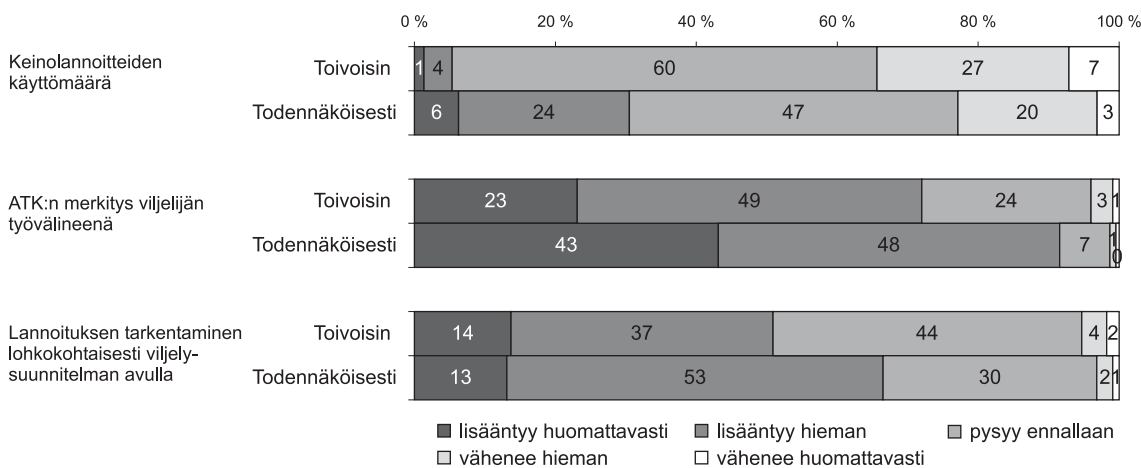
Eräs haastatteleman nuoremman sukupolven viljelijä sitä vastoin näki viljelysuunnittelun kiinteänä osana omaa viljelyään, mutta myös hän piti pakon edessä tehtyä kirjanpitoa vastenmielisenä.

...Kyllähän se aikalailla suuri muutos on ollu opetella tuohon kirjanpitohommaan, että kaikki laittaa muistiin. Vaikka se on hyvä homma, mutta kun se on pakon eessä niin se on vastenmielistä. Kyllä mä olen laittanu perunapuolelta 90 -luvulta, tai kylvöt olen pitäny vissiin alusta asti jollakin lailla ylhäällä: millon oon kylväny, mitä ja minne. Alkuun oli että mä en kerta kaikkiaan muistanu, oli monia viljalajikkeita, niinku nykyin. – Se oli pakko ruveta laittamaan ylös. Se oli mielenkiintonen homma: sai joka kevät kahtoo, että miten on aikasemmin kylvetty. Osa on hävinny kyllä sen jälkeen, 90 -luvun alkupuolen muistiinpanoja ei löydy enää, jäikö jonnekin traktoriin vai minne ne jäi. Sama on noitten lannoitteitten laskeminen, kyllä siinä mielessä, että ei laiteta ihan tolkuttomasti ja väärää lannotetta, mutta jossakin asioissa se menee liiallisuuksiin kyllä. (Sikatilallinen)

Ympäristötuki maistuu paperille. Vaadittu paperityö on tuonut uusia käsitteitä maatalanhoitoon. Jokaisen tilan, joka on mukana ympäristötuesta, on otettava viljavuusnäytteet vähintään viiden vuoden välein, tehtävä viljelysuunnitelma vuosittain sekä lannoitettava ympäristötuesta määriteltyjen lannoitustasojen mukaan. Viljelysuunnittelusta on tullut kaksijakoinen hallinnan väline: yhtäältä se auttaa viljelijää itseään seuraamaan toimintojaan, toisaalta sitä pidetään tarkastajaa varten.

Paperityön kitkerästä sivumausta huolimatta viljelijät näkevät lannoituksen tarkentumisen positiivisena kehityssuuntana. Viljelysuunnittelusta on tullut luontainen osa tilanhoitoa ja tämä näyttää jatkuvan myös tulevaisuudessa (kuva 18).

Viljelijät toivovat keinolannoitteiden käyttömäärän pysyvän ennallaan tai jopa hieman laskevan. On kuitenkin huomattava, että tässä kohden viljelijöiden mielipiteet eroavat hieman. Kuten aiemmin tuli jo esille, lannoitteista on nipistetty lähinnä tukiriippuvuuden ja alhaisten hintojen takia. Useat viljelijät olivat sitä mieltä, että käytettävät lannoitustasot ovat jo nyt minimitasolla. Järviseudun viljelijät pelkäsivät "vatitautia": maassa ei ole tarpeeksi voimaa. Heidän mielestään lannoitusta on vähennetty joissakin tapauksissa liikaakin. Samoin tulevaisuuden kehitykseen liittyy riskinsä ja tuotannon tehostamisvaatimukset voivat muuttaa kehityksen suuntaa.

Kuva 18. Lannoitemäärät ja viljelysuunnittelu tulevaisuudessa.

Viljelijät näkevät myös lohko-kohtaisen viljelysuunnittelun lisääntyvän tulevaisuudessa. Samoin he arvioivat, että ATK:n merkitys työvälineenä lisääntyy. Haastattelujen perusteella lohko-kohtaisten lannoitustasojen noudattamisessa erot viljelijöiden välillä ovat kuitenkin suuria. Samoin ympäristötuen vaikuttavuutta arvioineen tutkimuksen mukaan lannoituksen tarkentamisessa viljavuusluokittain olisi parantamisen varaa (Palva ym. 2001, 79). Tilatasolta katsottuna lohko-kohtaisessa lannoituksessa korostuu ennen kaikkea käytännön ja paperilla tehtävän viljelysuunnittelun välinen epäsuhta. Viljelysuunnitelmissa tehtyä lohko-kohtaista lannoitussuunnitelmaa on usein vaikea toteuttaa pellolla ilman uudempaa teknologiaa. Tämä paikallisten luonnon olosuhteiden, käytännön ja ympäristötuen paperinmakuisten yleisten velvoitteiden välinen ristiriita leimaa koko ympäristötukea.

3.2.2 Lanta ja monimuotoisuuden hallinta

Lannoituksen tarkentamisen lisäksi viljelijät arvioivat lantaloiden laajentamisen yhdeksi merkittävimmistä ympäristönhoitoon liittyvistä muutoksista (kuva 8, s. 16). Tämä ympäristöteknologinen muutos on koskettanut lähes jokaista suomalaista karjatilaa. Jo 1990-luvun alussa lantaloiden rakentamista tuettiin investointiavustuksin. Ympäristötuen mukana lantaloiden tilavuusvaatimuksia edelleen laajennettiin ja lähes kaikki karjatilat tulivat tukiehtojen piiriin.

Aiemmassa tutkimuksessani, jossa haastattelin viljelijöitä vuonna 1998, lantainvestoinneista kiisteltiin kovasti (Kaljonen 2000a). Keskustelu linkittyi kiinteästi maatalouden tuotantorakenteen muutokseen. Nyt tehdessäni haastatteluita kolme vuotta myöhemmin tämä keskustelu oli laantunut selvästi. Viime vuosina suurin osa viljelijöistä, jotka aikovat jatkaa maanviljelystä, on laajentanut lantalansa vastaamaan ympäristösäädöksiä. Monet pienemmät tilat, joiden tulevaisuus näyttää epävarmelta, ovat edelleen joutuneet siirtämään investointeja.

Väittely hyvistä viljelymenetelmistä on siirtynyt uusiin aiheisiin. Monet viljelijöistä korostivat, että lantaloiden rakentamisen jälkeen on aika hoitaa maitohuoneen pesuvesien käsittely kuntoon. Samoin nyt keskusteltiin enemminkin lantaloiden laatuvaatimuksista ja rakentamisen aikana tapahtuneista virheistä.

Voimakkaimmin haastatteluja värittivät kuitenkin kiistat lannan levitystä, aikoja ja määriä koskevista säädöksistä. Viljelijät hyväksyvät kyllä lannan talvilevityskiellon, mutta patterointikysymys sekä kevät- ja syyslevitystä koskevat rajoitukset nostattavat tunteita. Myös haastattelemani ympäristöviranomaiset korostivat, että vaikka ympäristötuki on lisännyt yhteistyötä maatalous- ja ympäristösektorin välillä, tietyistä asioista on edelleen vaikea neuvotella. Lannan patterointi on yksi tällainen kysymys.

Samaan aikaan kun vapaaehtoisuuteen ja taloudellisiin kannustimiin perustuva ympäristötuki on oikeuttanut maatalouden ympäristöpolitiikan, myös normiohjaus on ottanut askeleen eteenpäin. Tämä on politisoinut lannan käyttöön liittyvän keskustelun uudella tavalla. Uusi ympäristönsuojelulaki (86/2000) on uudistanut karjatilojen lupakäytäntöjä. Tämän lisäksi nitraattidirektiivissä (931/2000) on asetettu säädökset mm. lantaloiden tilavuudelle, lannan levitysmenetelmille, paikalle ja ajankohdalle. Työteknisistä ja hygieenisistä syistä kuivikelantaa voidaan varastoida myös peitetyissä pattereissa, jos nitraattidirektiivin ehdot täytetään ja päästöt vesistöön estetään. Patteroinnista on aina tehtävä ilmoitus kunnan ympäristöviranomaiselle.¹²

Haastatteluissa viljelijät toivat kerta toisensa jälkeen esiin, että ympäristöpolitiikan ”periaate on hyvä, ku ois vaan sitä maalaisjärkeä ja joustavuutta”. Tai he sanoivat: ”ei viljelijöillä varmaan järkeviä säädöksiä vastaan mitään ole, mutta semmonen turhanaikanen nyysääminen kyllä tökkäsöö”. Lähes jokainen haastattelemani viljelijä nosti tämän esille – vain asiayhteys hieman vaihteli. Kaikkein eniten maalaisjärkeä kaivattiin juuri lannan levitystä ja patterointia koskeviin säädöksiin. Tämä kritiikki kohdistuu hyvinkin konkreettisiin käytännön ongelmiin. Jos tarkastelemme hieman lähemmin viljelijöiden näkemyksiä, taustalla tuntuu olevan myös perustavampaa laatua olevia kulttuurisia kysymyksiä. Seuraavat esimerkit valottavat asiaa.

Ensimmäisessä esimerkissä viljelijää kertoo kuinka hän on jatkanut patterointia lantalan rakentamiseen liittyvien epävarmuuksien johdosta.

...Mulla on vielä ajettu patteriin. Hankin lisää, ei sovi tuohon kaikki. Olen sen tähden pitänyt, että selviääkö tässä lähivuosina että tehdäänkö uus navetta – – Se on tyhmää, jos minä vuodeks laitan kaikki siihen betonin päälle, niin sitten minä ammun ne ilmaan. Sitä nyt ei voi lykätä, mutta ennättäis näkemään ihan lähivuosina mitä toinen polvi tekee, tekeekö uuden navetan vai jääkö se tyhjilleen.

Myöhemmin hän jatkaa:

Sanotaan, että on 15 lehmän ja 17 lehmän navetta, niin ei niin tyhmää isäntää oo, että se tekee patterin mihinkään pellon ala- ja tulva-alueille. Kyllä se siihen pellolle valuu mitä siitä. Mun mielestä siinä kyllä ammutaan yli. Siitä ei kyllä päästöjä tuu vesistöihin. Ennen joskus on ollu, että pintaan ovat levittäneet, mutta kun sehän loppu. – – Ei siitä kyllä maailma saastu siitä kuivapatterista.

Jos mä oisin tiukentanu, niin oisin tiukentanu ettei syksyllä saa enää kynnöksen allekaan laittaa. Siitähän voi ennemmin huuhtoutua, kuin kuivasta patterista, hyvässä kätteessa, hyvällä paikkaa. – – Viisaat on päättänyt että näin tehään. – – Jos ne ajaa tämän ympäristöehon kautta ja määhä haluun pitää lehmii siihen asti, niin sitten mun on pakko valaa, vaikka vuoden, kahden takia. Ei kyllä päähän sovi. (Maitotilallinen)

Viljelijä ei ole halunnut rakentaa uutta lantala, koska tilan nuorempi polvi ei ole vielä tehnyt päätöstään tuotantosunnasta. Osin tämän takia hän on myös jatkanut patterointia. Hänen mielestään patterista ei lähde ravinnepäästöjä, jos sen tekee hyvin ja oikealle paikalle. Hän ei oikein ymmärrä miksi patterista on tehty niin iso ympäristöongelma; ennemminkin olisi pitänyt kiristää syyslevityskäytäntöjä. Myös seuraava karjatilallinen on jatkanut patterointia, vaikka lantala onkin kunnossa.

...Siitä tuli tässä EU:n myötä, tästä karjanlannasta, vaikka se ois kuivaa karjanlantaa ja tosi paljo olkea, niinku mulla tuossa pihatossa, tuli tehtyä niin kovaa ympäristömyrkyä. Verrataan jäteöljyyn melkeen sitä. – – Mulla on iso lantalahalli, mutta siellä on koneita, paaleja ja pyöröpaalia ja... On joku tuhahtanu että: ”No on siinä, ajaa patteriin ja valtavan hallinkin tehny justiin”. Direktiivin täyttää, mutta silti ajatella että

¹² Nitraattidirektiivin toimeenpano ei ole ollut mutkatonta. Sitä on uusittu useaan otteeseen ja tulkinnallisista erimielisyyksistä on kohdattu aivan kuten muissakin Euroopan maissa. Nitraattidirektiivistä (91/676/ETY) tehtiin ensimmäinen kansallinen päätös vuonna 1998 (219/1998), jonka jälkeen sitä on uusittu kahteen otteeseen, ensin vuonna 1999 (907/1999) ja viimeksi vuonna 2000 (931/2000).

mikä on sallittua ja vielä mikä on kuitenkin järkevää. Mun mielestä se patteriin ajaminen on järkevämpi systeemi, koska sitten ne lannat on siellä ja sitten kun minä ajan sen talvella, tiet on roudas, jääs. Ei kukaan rupee soittamaan, että "täällä on hirveät vellit tiellä ja mulla on mopo tai auto ojassa". Justiin sen työn kannalta, kun talvella on kyllä aikaa niitä ajaa sinne. (Karjatilallinen)

Viljelijän perusteluissa korostuu käytännöllisyys: maatalan töiden kannalta patterointi on helpompi järjestää. Toisin kuin lannan ajo pellolle keväällä kiireisimpään ja mutaisimpaan aikaan. Hän myös korostaa, että ympäristösäädösten kohdalla viljelijän on aina ensin ajateltava mikä on tilanhoidon kannalta järkevintä. Tämä voi vaatia välillä hie-
man luovuuttakin. Eräällä toisella tilalla patteroinnin lopettaminen on aiheuttanut kiel-
teisiä seurannaisvaikutuksia – ei ainoastaan tilanhoidolle vaan myös ympäristölle.

*...Enempi se ongelma tulee siinä kun on tilukset hajallaan, kuitenkin. Sitten sesonki-
aikana sen levittäminen, ja keväällä. Mä aikasemmin ajoin aina niitä pattereita. Mä
vein isot patterit. Tämmönen oli just hyvää aikaa ajaa, ja sitt keväällä levittää. Sitä sai
aika tasapuolisesti sitten – – Nyt sen kuivalannan ajaminen on kyllä tosi tylsä juttu.
Tavallaan pitää vähä varkain yrittää, kun mäkin ajan noilla isoilla viljakärryillä sitä
pellolle, niin eihän sitä voi, kun se pitää johonkin siihen kuivaan kulmaan saada vähän
aikasemmin, ennen kuin varsinaiset kylvötyöt alkaa. Siinä pitää pinnistää. Sitt se liet-
teen ajaminen, siinähan on suuri kiusaus, että ajaa tähän kotio. Siinä se on. (Karjati-
lallinen)*

Eräältä sikatilalliselta lainattu sitaatti kuvastaa turhautumista, jota säädökset ovat saa-
neet aikaan. Hänen mielestään uusia lannan levitystä koskevia säädöksiä on vaikea
sovittaa yhteen muun maatalouspolitiikan kanssa, joka kannustaa tuotannon laajen-
tamiseen ja tehostamiseen.

*...Nitraattidirektiivistä mä nyt en oikeastaan tiiä paljon mittään, muuta kun sen, että
rajotuksia on kovia paskan levityksessä ja ajankohdassa. – – Justiin oli puhetta tässä
yks päivä isäntien kanssa, että jos huhtikuussa on lumet pois ja pellot pelissä ni paska
levitetään silloin, eikä kysytä herroilta milloin se levitetään! Se on turha tuollasia
pykälää laittaa, että millon keväällä saa aloittaa paskan levityksen. Ei sinne kukaan
mee, jos on routa justiin sulanu, ei niin tyhmiä isäntiä nykyään saa olla enää. – – Ja
keväällä on mentävä mahdollisuuksien mukaan heti kun vaan kantaa, muuten myöhäs-
tyy kylvöhommista.*

*Se on taas ristiriitainen sen takia, että tilakoot pitäis kasvaa aina vaan suuremmaks ja
suuremmaks, paskamäärät rupeaa jo olemaan ihan hillittömiä. Se on keväällä ne muu-
tammat päivät milloin pellot kantaa ja yleensä silloin sais jo kylovääkin. Jos sillan rue-
taan värkkäämän jonku paskan kans ja vielä päivä määrät sanoo, että nyt ei saa levittää,
ni kyllä sillan ei mennä pykälien mukaan. Se on tapahuttava sillan mahdollisimman
äkkiä ja saman tien. Vanhat miehet sanoo, että päivä keväällä, on viikko syksyllä. – –
Toivottavasti ei mee ikkään pelkkään kevätlevitykseen. (Sikatilallinen)*

Ympäristösäädösten mukana karjanlannasta on tullut erityisen ravinnerikas lannoite,
joka väärään aikaan tai paikkaan levitettynä muuttuu ympäristöriskiksi. Viljelijöiden
on usein vaikea käsittää tätä. Eräät tutkijat ovat nimittäneet tätä kulttuuriseksi
sokeudeksi (Luoto ym. 1996, 22). Kun erilaisista lähteistä virtaa keskenään ristiriitais-
ta informaatiota, on helpointa nojata itsensä kannalta edullisimpaan tietoon ja sulkea
oma toiminta haitallisen toiminnan ulkopuolelle.

Viljelijöille, *lanta, paska, sonta, liete, virtsa* tai *kusi* on olennainen osa viljelyä. Se on
jotain, joka luontaisesti kuuluu karjatilalle. Se on arvokasta niin ravinteiden kuin
maata parantavien ominaisuuksien johdosta. Lannan käyttöarvo on viime vuosina
kasvanut etenkin verrattuna keinolannoitteisiin, joiden hinnat ovat nousseet. Lantaa
ei siten voida irrottaa tilalta pelkiksi ravinteiksi ympäristövaikutusmalleissa. Yhtä

mahdotonta viljelijöiden on nähdä sitä ympäristöriskinä, joka monien viljelijöiden mielestä on lähinnä epäorgaanisten aineiden, kuten kemikaalien, aiheuttamaa.

Maatalouden välitön ympäristösuhde antaa leimansa viljelijöiden näkemyksiin ympäristöpolitiikasta ja sen toteutuksesta. Viljelijät ovat työssään jatkuvassa vuorovaikutuksessa luonnon kanssa ja heille on muodostunut erityinen suhde elinympäristöönsä. Viljelijät tulkitsevat luonnon ja kulttuurin yhdeksi, jolloin myös ympäristösuhde määrittyy työn kautta (Thompson 1995). Luonto ei siten ole ainoastaan toiminnan kohde, vaan maanviljely perustuu luonnon rytmin mukaiseen yhteistoimintaan luonnon kanssa. Tiina Silvastin (2001, 225) mukaan vaikka maatalous elinkeinona onkin kehittynyt yhä tehokkaampaan suuntaan, viljelijät ovat pitäneen kiinni talonpoikaiseen viljelytapaan liitetystä viljelemisen ja luonnon tasapainoisen vuorovaikutussuhteen käsityksestä.

Viljelijöiden mielipiteiden takaa heijastuu myös pelko kiristyvästä ympäristöpolitiikasta. Nitraattidirektiivi on voimistanut ympäristötuen normatiivista luonnetta. Tämä herättää vastarintaa: ympäristötuki on vaatinut muuttamaan viljelykäytäntöjä ja nyt olisi aika katsoa mihin on tultu. Lantalainvestointien ja teknologisten muutosten jälkeen viljelijät tulkitsevat uudet ympäristösäädökset helposti aina vain tiukentuvaksi ohjauksen oravanpyöräksi. Ympäristöpolitiikan tiukentuminen yhtä aikaa maatalouden rakennemuutoksen kanssa on vahvistanut tunnetta ylhäältä alas päin ohjautuvasta päätöksenteosta.

Kun kaikkea toimintaa tarkkaillaan, viljelijöille syntyy helposti tunne ettei hallinto enää luota viljelijöiden ammattitaitoon ja harkintakykyyn. Viljelijöiden mielestä maatalouden vesistökuormitusta koskevat lausunnot helposti aliarvioivat viljelijöiden ammattitaitoa; maanviljelijäthän ovat perinteisesti olleet parhaita ympäristönhoitajia.

Viljelijät vetoavatkin puheenvuoroissaan ammattitaitoonsa ja kokemukseen perustuvaan viljelytietoon, joka on oleellista lantaa käsiteltäessä. Viljelijät kritisoivat ennen kaikkea ympäristösäädösten joustamattomuutta. Ne eivät huomioi ongelmia, joita syntyy kaukana hajallaan sijaitsevista pelloista, kiireisestä keväästä, laajentavien tilojen kasvavasta työmäärästä, naapureista, pehmeistä teistä tai hajuista. Ympäristösäädökset käsittelevät lantaa ikään kuin yhdellä yleispätevällä peltolohkolla, jolloin yhteys sekä maatalouden taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin että tilanhoidon kokonaisvaltaiseen luonteeseen on rajattu ulos.

Tehdään ajatusleikki. Oletetaan, että ympäristötuessa olevien viljelymenetelmien yleiset ehdot perustuvat yhtäältä kenttäkokeiden (paikallinen) ja toisaalta mallinnuksen (yleistettävä) avulla tehtyihin arvioihin eri menetelmien ympäristövaikutuksista. Kyseiset standardit voivat toimia vain, jos niiden taustalla olevat oletukset ja ehdot voidaan kerta toisensa jälkeen toistaa eri peltolohkoilla.

Jos arvioimme lantaa koskevia ympäristösäädöksiä tältä kannalta, niissä on monia heikkoja kohtia. Esimerkiksi lanta-analyysit ovat osoittautuneet epäluotettaviksi, koska näytteenotto-olosuhteita ei voida vakioida eikä kontrolloida eri tiloilla. Lannan ravinnearvot vaihtelevat suuresti sen mukaan mistä ja milloin näyte on otettu, ja kuinka paljon lantaan on sekoittunut vettä tai kuivikkeita. Yhtä lailla lantapattereiden ravinnevalumat riippuvat suuresti pellon ominaisuuksista, maalajista, kaltevuudesta sekä sääolosuhteista, eivätkä nämä voi olla aina luvanantajan tiedossa.

Samoin jos ympäristöpolitiikka unohtaa maatalon käytännön olosuhteet, patteroinnin kieltäminen saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa negatiivisiin seurannaisvaikutuksiin ympäristön kannalta, kuten yksi edellä siteeratuista viljelijöistä toi esille. Erityisesti Järviseudulla peltolohkot ovat pieniä ja ne sijaitsevat hajallaan toisistaan. Jos patterointi kielletään, vaarana on että lanta levitetään niille lohkoille, joille se on aina levitetty ja jotka eivät välttämättä tarvitsisi lisää ravinteita. Yhtälailla kaukana sijaitsevat vähäravinteiset maat jäävät helposti ilman lannan parantavaa voimaa. Tämä olisi vastoin ympäristöpolitiikan tavoitteita saada lohkoittaiset ravinnearvot tasapainoon.

Nämä ongelmat eivät kosketa yksin lannankäytön ohjausta. Viljelijät nostivat haastatteluissa esille myös monia muita esimerkkejä, jotka koskivat mm. kasvinsuo-

jeluaineiden käyttöä, ruiskutuksia sekä muokkauskäytäntöjä. Eräs viljelijä kiteytti tämän ongelman seuraavasti miettiessään vastaustaan ympäristötuen toimivuutta koskevaan kysymykseen.

...Luontoasiatkin, musta tuntuu että ne on pikkuhiljaa kasvanu isäntien ajatusmaailmassa, kun ne on eläny maatilalla, yleensähan se on kotitila missä ne on. Omien isiensä kanssa tehneet sitä työtä ja värkänneet. Sitten joku tulee puhumaan niistä oikein. Jotenkin tuntuu, että onko se tarpeen.

Myöhemmin hän jatkaa:

Miten mä sanoisin, aatellaan se maatila niin semmoseks asiaks, että siellä kaikki pystytään kontrolloimaan. Että ei aatella, ettei kaikkia pysty kerta kaikkiaan, se on ihan mahottomuus saada kaikkia ihan justiin paperille, ja aina. Se on sitä elämää. (Maito-tilallinen)

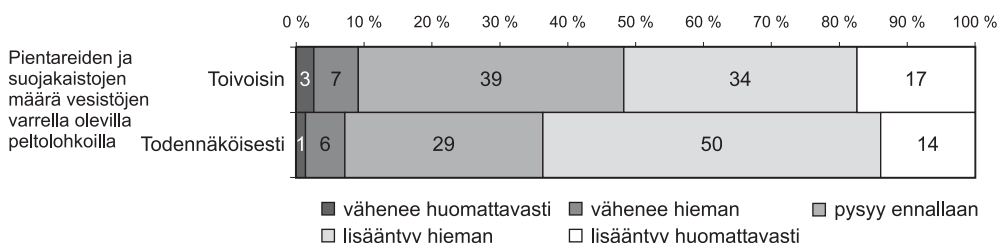
Lannan käyttöä koskevien säädösten esille nostamat kiistat tuntuvat pohjautuvan viljelijöiden vastarintaan kiristyvää normiohjausta kohtaan ja pelkoon päätävävallan menettämisestä, mutta myös kulttuurisiin eroihin. Ympäristösäädökset pohjautuvat tieteelliseen tietoon, joka pyrkii yleistettävyyteen, hallintaan ja ennustettavuuteen. Tarkkaan määriteltyjen lannan levityspäivämäärien ja kuutiomäärien yleiset tulkinnot ovat ristiriidassa viljelijöiden käytännön kokemukseen perustuvan tiedon kanssa, joka korostaa maatalanhoitoon liittyvää epävarmuutta ja vaihtelevuutta niin maalajien, sään, tuoton kuin maataloustukienkin suhteen. Tämän mukaisesti myös ennustettavuus on lähtökohtaisesti epävarmaa. Käytäntö ja kokemus ovat opettaneet viljelijöille kuinka monimuotoisuuden ja vaihtelevuuden kanssa eletään. Se on itsestäänselvyys, eikä sitä voi luokitella tai koodata standardeiksi (ks. Van der Ploeg 1993, 220).

3.2.3 Suojakaistat ja -vyöhykkeet vesiensuojelun symboleina

Lannoituskäytäntöjen ohella viljelijät arvioivat suojakaistojen¹³ perustamisen yhdeksi merkittävimmistä ympäristötuen vaatimista muutoksista viljelykäytännössään (kuva 8, s. 16) ”Nehän on näitä suojakaistoja lähinnä tämä ympäristötuki”, kuten eräs haastateltu kertoi. Viljelijät pitävät suojakaistojen määrän lisääntymistä tulevaisuudessa melko toivottavana ja sitäkin todennäköisempänä (kuva 19).

Suojakaistoista on tullut standardi, joka löytyy lähes jokaiselta suomalaiselta maatilalta. Perinteisesti viljelemättömiä kaistoja on jätetty ojien varsiin viljelytekni-
sistä syistä, nyt jokirantapeltoja arvioidaan kriittisinä alueina niin ravinnevalumien, viljelykäytäntöjen kuin tukiehtojenkin kannalta.

Jo aiemmin vesilain mukaan viljelijöiden piti jättää 60 cm:n piennar vesistöjen varteen. Tämän lisäksi 1990 -luvun alussa viljelijöitä kannustettiin perustamaan suo-

Kuva 19. Suojakaistojen määrä tulevaisuudessa.

¹³⁾ Ympäristötuen ehtona on, että valtaojien varteen jätetään metrin levyinen yhtenäinen, monivuotisen kasvillisuuden peittämä alue eli piennar. Perustuen ehtona on myös suojakaista, jolla tarkoitetaan purojen ja muiden vesistöjen varsille sekä talouskaivojen ympärille jätettävää, vähintään kolmen metrin levyistä yhtenäistä, monivuotisen kasvillisuuden peittämää aluetta. Piennareita ja suojakaistoja ei saa muokata ja lannoitteita ja torjunta-aineita saa käyttää vain poikkeustapauksissa.

jakaistoja vapaaehtoisten tilakohtaisten ympäristönhoito- sekä alueellisten vesiensuojelusuunnitelmien avulla (YM 1992, Korkman ym. 1993). Ympäristötuen myötä suoja-kaistat tulivat pakollisiksi kaikille ympäristötukeen sitoutuneille viljelijöille.

Suojakaistojen yleisten velvoitteiden lisäksi viljelijän on mahdollista saada erityistukea leveämmän suojavyoöhykkeen¹⁴ perustamiseen. Suojavyöhykesopimus on vapaaehtoinen ja perustuu tilakohtaiseen suunnitelmaan. Sopimus korvaa sadon menetyksestä, vyöhykkeen perustamisesta ja hoidosta aiheutuvat kustannukset, pienen taloudellisen kannustimen ohella. Sopimusaika on 5-20 vuotta tukiehdosta riippuen.

Suojavyöhyke- ja muiden erityistukisopimusten määrä on jäänyt ympäristötuen asetettujen tavoitteiden jälkeen. Lappajärviprojektin yhteydessä viljelijöitä onkin kannustettu viljelijöitä perustamaan suojavyoöhykkeitä valuma-aluekohtaisten suo- javyöhykesuunnitelmien avulla.¹⁵ Suojavyöhykkeiden suosio tuntuu pikkuhiljaa kasvaneen. Vuoteen 2001 mennessä Järvisseudun alueella on tehty 89 sopimusta, joka on lähes kolmasosa Etelä-Pohjanmaalla tehdyistä sopimuksista (ks. liite 4). Kyselyyn vastanneista hieman yli 20% oli joko suunnitellut tai tehnyt suojavyoöhykesopimuk- sen, 60% viljelijöistä ei ollut harkinnut asiaa (taulukko 5). Vaikka suurin osa viljelijöis- tä ei nähnyt suojavyoöhykkeen perustamista omille mailleen ajankohtaisena, monet olivat kuulleet niistä Lappajärviprojektin yhteydessä (ks. myös kuva 30, s. 41).

Taulukko 5. Kiinnostus suojavyoöhykesopimuksen tekoon.

	% vastanneista	Vastanneiden lukumäärä
On sopimus	8 %	23
On harkittu sopimusta	2 %	5
Sopimusta harkittiin ja siitä luovuttiin	13 %	35
Ei ole harkittu sopimusta	60 %	168
En osaa sanoa	17 %	47
Yhteensä	100 %	278

Mikä sitten saa viljelijät kiinnostumaan suojavyoöhykkeistä? Eräs sikatilallinen, joka oli vastikään perustanut suojavyoöhykkeen joen varteen kertoi motiiveistaan seuraavasti:

Isäntä: Mulla on suojavyoöhyke tossa jokirannassa. Se on sillä tavalla uutta mitä on viime aikoina. Viime kesänä perustettu suojavyoöhyke siihen. Siinä on 30 metriä, siinä on aika jyrkkä jokiryömy tuossa meidän pellolla. Siinä ei periaatteessa ole ikinä kasvanutkaan, se on etelän puoleinen rinne ja aurinko paahtaa siihen kovasti. Se nyt on ihan yks lysti, että kylvääkö siihen mitään vai ei. Aattelin, että laittaa saman tien sen siten heinälle, kun siitä saa vähän tukeakin.

Haastattelija: Mistä kuulit siitä tai miten innostuit siitä?

Isäntä: Minä olin siellä Euroviljelijä-kurssilla viime talvena – – siinä sitten niistä puhuttiin ja taispa tästä Lappajärviprojektista joku muistaakseni kävi pitämässä siellä luentoakin, sekin siitä jutteli. Oon aikaisemminkin joskus miettinyt, että jotain semmosta siihen vois laittaa, kun huonosti vähä kasvanu tähänkin asti. Sitten päätin vaan tehdä sen.

Haastattelija: Tiiätkö onko tässä Kurejokivarressa muita?

Isäntä: Meillä on hyvä kun meillä on siinä ihan naapuripalalla vyöhyke, se on luomuviljelijä. Se ihan senkin takia varmasti on. Minä en nyt ihan varmaks sitten tiiä onko tässä lähistöllä muita. Kyllä sitä ainakin kiinnostusta on ollu, saa nyt nähdä että onko ens kesänä tapahtunu mitään sitten. Mä uskon, että enemmänkin tulee. – – Kyllä se varmaan ihan paikallaan ois. Jos kerran tavoitteena on päästöjä vähentää pelloilta, niin varmaan se on ihan yks parhaista konsteista. Luulisin ainakin. (Sikatilallinen)

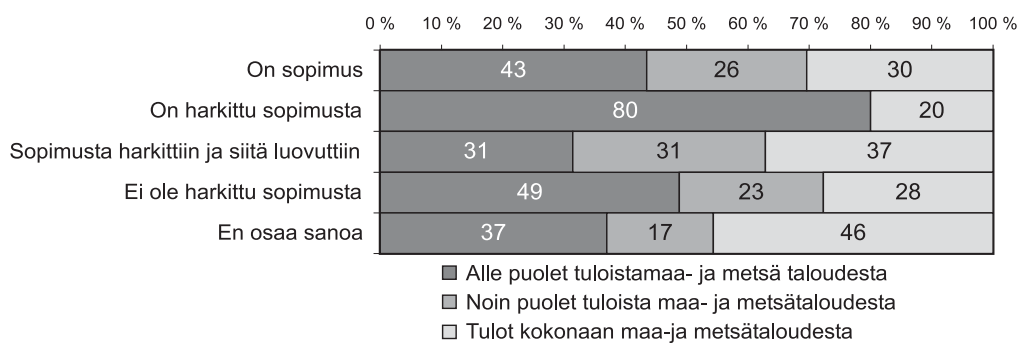
¹⁴ Ympäristötuen erityistuen mukaan suojavyoöhyke on vesistön varteen jätetty monivuotisen kasvillisuuden peittämä peltoalue, jolla ei käytetä lannoiteta eikä torjunta-aineita. Vyöhykkeen maaperää köyhdytetään ravinteista vuotuisella niitolla ja niittojätteen poiskorjuulla. Aluetta voidaan hoitaa laiduntamalla, mikäli siitä ei aiheudu haittaa vesistöille. Samoin vyöhykkeelle voi istuttaa maisema puita tai pensaita maata sitomaan.

¹⁵ Ks. tarkemmin kpl 4.2–4.4.

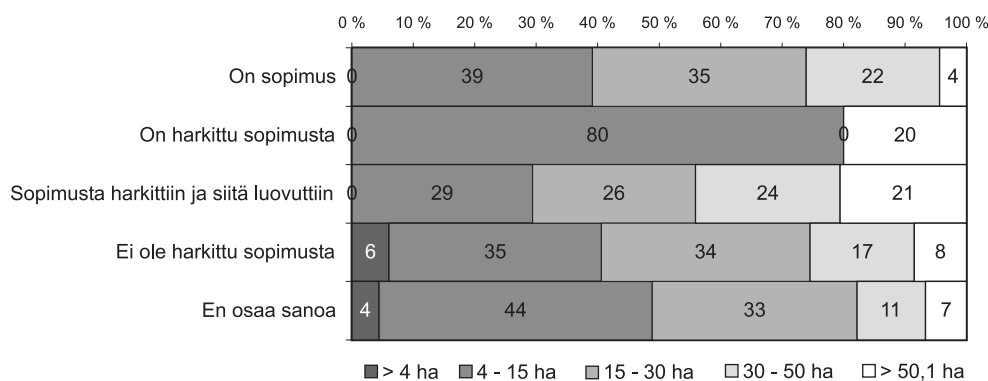
Viljelijä kertoi perustaneensa suojavyohtyhykkeen lohkolle, josta hän ei ole saanut juurikaan satoa. Tukilisä, joka suojavyohtyhykkeestä maksetaan vaikutti siten houkuttelevalta vaihtoehdolta. Hän katsoi myös, ettei vyöhykkeen perustaminen ei vaadi kovin suuria muutoksia tilanhoidossa, vaan voi jopa helpottaa jyrkän rantalohkon viljelyä. Aikansa mietittyään, naapurin ja Lappajärvi-projektin inspiroimana hän sitten lopulta päätti perustaa lohkon nurmelle.

Suojavyöhykkeen perustaminen tuntuu tulevan ajankohtaiseksi silloin kun viljelijällä ei ole mahdollisuuksia kyseisen lohkon täysipainoiseen viljelyyn. Oheisen viljelijän tapauksessa kyse oli yhdestä huonosti tuottavasta peltolohkosta. Haastattelin myös useita suojavyohtyhykesopimuksen tehneitä pieniä kasvinviljelytilan omistajia, jotka eivät enää panostaneet täysillä maatalouteen. He näkivät suojavyohtyhykkeen perusteluna sekä taloudelliselta että ympäristölliseltä kannalta. Näin he voivat saada parhaan mahdollisen tuoton mahdollisimman pienillä panoksilla (ks. myös Ollas 2000). Toisin sanoen he voivat tuottaa maataloustuotteiden ohella myös ympäristöhyötyjä; ympäristötuki tekee siitä myös kannattavaa.

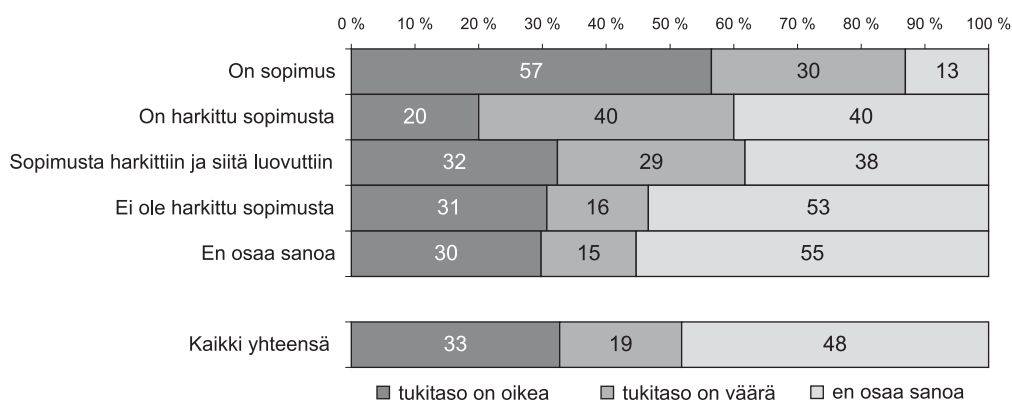
Jos tarkastelemme kyselyvastauksia, saamme hieman tukea tälle väitteelle (kuvat 20 ja 21). Kyselyyn vastanneista 23:lla viljelijällä oli suojavyohtyhykesopimus (ks. taulukko 5, s. 28). Heistä noin 70% saa alle puolet tai puolet tuloista maataloudesta ja noin 75% viljelee alle 30 ha:n tilaa. Otoksen pieni lukumäärä asettaa kuitenkin rajoitteen jakaumista tehtäville tulkinnoille.

Kuva 20. Suojavyöhykesopimuksen tehneet tilan päätoimisuuden mukaan.

Kuva 21. Suojavyöhykesopimuksen tehneet tilakoon mukaan.

Kuva 22. Suojavyöhykkeen tukitaso.

Edellä siteerattu viljelijä näki suojaväyhykkeestä maksettavan tuen tärkeänä kannustimena sopimuksen tekoon. Kyselyyn vastanneista kolmasosa näkee suojaväyhyketeu tason oikeana, 19% on eri mieltä (kuva 22). Erot suojaväyhykesopimuksen tehneiden ja tekemättömien välillä ovat suuria. Sopimuksen tehneistä yli puolet arvioi tuen korvaavan kustannukset – etenkin jos lohko on ollut aiemmin viljalla tai nurmella (ks. myös Ollas 2000, 29, 41). Suurin osa viljelijöistä, jotka arvioivat tuen liian pieneksi kaipa-sivat 400-2000 markan (67-336 e) korotusta. Perusteluiksi he esittivät useimmiten suoja-väyhykkeen hoidosta, niitosta, rikkaruohojen torjunnasta tai menetetyistä sadosta aiheutuvia kuluja. Monien mielestä korkeampi tuki voisi myös kannustaa suojaväyhykesopimuksen tekoon. Samoin maatalouden yleinen tukiriippuvuus otettiin esille perus-teluissa. Noin puolet viljelijöistä ei ottanut lainkaan kantaa tukitasoon.

Jos tarkastelemme sopimuksen tehneiden ja tekemättömien mielipiteitä suoja-väyhykkeiden tilataloudellisista vaikutuksista edellä esitettyt tulkinnat sopimuksen-teon ehdoista saavat lisätukea (kuva 23). Sopimuksen tehneiden ja tekemättömien arviot suojaväyhykkeen hyödyistä ja haitoista ovat lähes päinvastaisia. Sopimuksen tehneet näkevät hyödyt suurempina kuin muut. Monien kohdalla suojaväyhykkeen perustaminen on jopa helpottanut viljelyä. Viljelyn kannalta hankalan lohkon siirtä-minen pois tuotannosta erityistukialueeksi on voinut myös lisätä lohkolta saatua ta-loudellista tuottoa ja helpottaa työmäärää. Suojaväyhykesopimusehdoja on myös muutettu hieman uuden ympäristötukiohjelman (2000-2006) tarkistuksessa. Etenkin väyhykkeen hoitoa, sadon hyväksikäyttöä, laiduntamista ja sopimusajan lyhentämis-tä koskevat uudistukset ovat olleet viljelijöille mieluisia (ks. myös Ollas 2000, 28). Ne ovat vähentäneet myös eriarvoisuutta karja- ja viljatilallisten välillä.

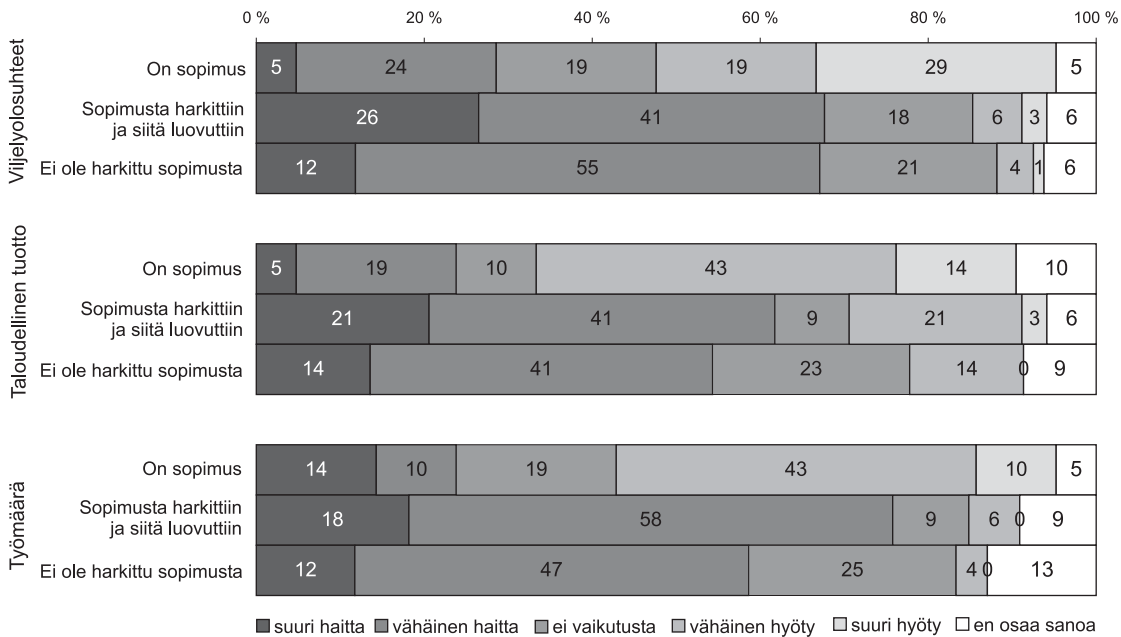
Sopimuksenteosta luopuneet viljelijät arvioivat suojaväyhykkeen haittoja kaik-kein voimakkaimmin. Useimmat mainitsivat luopumisen syyksi liian pienen talou-dellisen korvauksen (kuva 24). Tämän lisäksi vastauksista heijastuvat epävarmuudet, joita erityistukisopimuksen tekoon liittyy. Epävarmuudet ovat lähinnä hallinnollisia: paperityön runsaus, rahoituksen epävarmuus ja sopimusajan pituus. Ympäristötuen paperisota on saanut monet viljelijät kääntymään pois luukulta. Ympäristöä voi hoi-taa myös ympäristötuen ulkopuolella. Ilman valvojan katsetta voi toimia itse luotu-jen sääntöjen ja tarpeiden mukaan.

Suojaväyhykesopimuksen teko vaatii panostusta paperityöhön sekä uudenlais-ten pelisääntöjen opettelua. Maatalouden tukipolitiikka on luonut tilanteen, jossa maanviljelystaito ei yksin riitä. On osattava täyttää tukihakemukset, seurattava alan kehitystä ja oltava oikeassa paikassa oikeaan aikaan, jotta pystyy hyödyntämään eri-laiset tukimahdollisuudet täysipainoisesti. Sopimuksenteo vaatii myös, että viljelijä on osa oikeita verkostoja. Edellä siteerattu sikatilallinen kertoi ensin seuranneensa tilannetta naapuripellolla ja kuunnelleensa muiden kokemuksia ennen kuin teki oman sopimuksen. Pikkuhiljaa kerääntyvä käytännön kokemus leviää esimerkkien kautta.

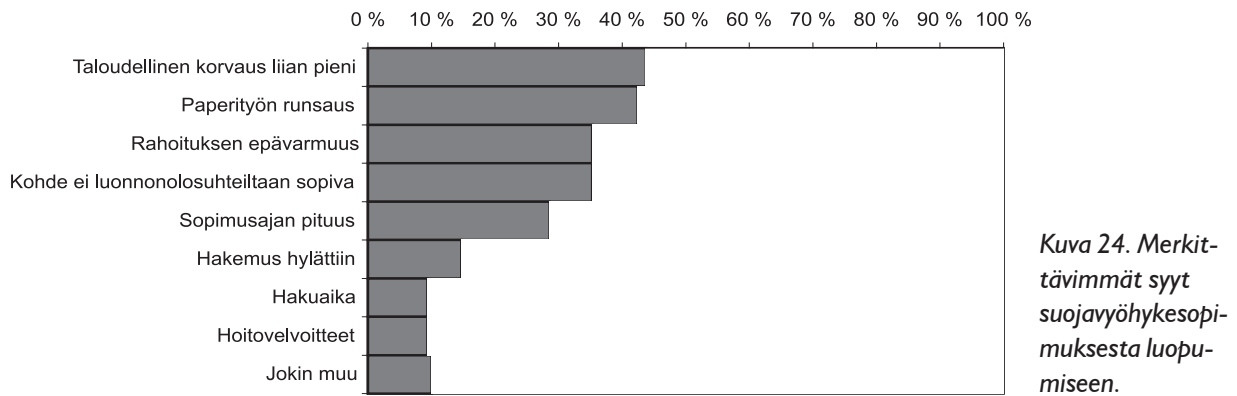
Monet erityistuessa olevat viljelytoimenpiteet ovat vielä verraten uusia, eikä pit-kän aikavälin tai eri luonnon olosuhteissa testattua seurantatietoa ole vielä saatavilla. Uusia viljelymenetelmiä ikään kuin vasta ajetaan sisään, jolloin sopimuksen tehneet viljelijät toimivat ”koekaniineina”. Muihin erityistukisopimukseen verrattuna suojaväyhykkeistä on kuitenkin kerääntynyt ehkä eniten tietoa ja kokemuksia. Kenttäkokeiden tulokset suojaväyhykkeiden kyvystä pidättää ravinteita ovat olleet lupaavia (esim. Uusi-Kämpä & Kilpinen 2000). Epävarmuuksia liittyy kuitenkin suojaväyhykkeen ominai-suuksista sekä hoidosta aiheutuviin vaikutuksiin (emt., ks. myös Tattari, Schultz & Kuus-saari 2002).

Myös viljelijät näkevät suojaväyhykkeet tehokkaina ravinnepäästöjen vähentäji-nä (kuva 25; ks. myös Ollas 2000, 23-26). Viljelijät tuntevat suhtautuvan suojaväyhyk-keiden positiivisiin vesistövaikutuksiin luottavaisemmin kuin muiden ympäristötues-sa olevien menetelmien kohdalla (ks. myös kuva 30, s. 41). Maiseman ja luonnon moni-muotoisuuden kannalta vaikutuksia ei nähdä yhtä positiivisena ja näkemykset jakautu-vat voimakkaammin (ks. myös Ollas 2000, 23-26). Pusikoituessaan suojaväyhykkeet saat-

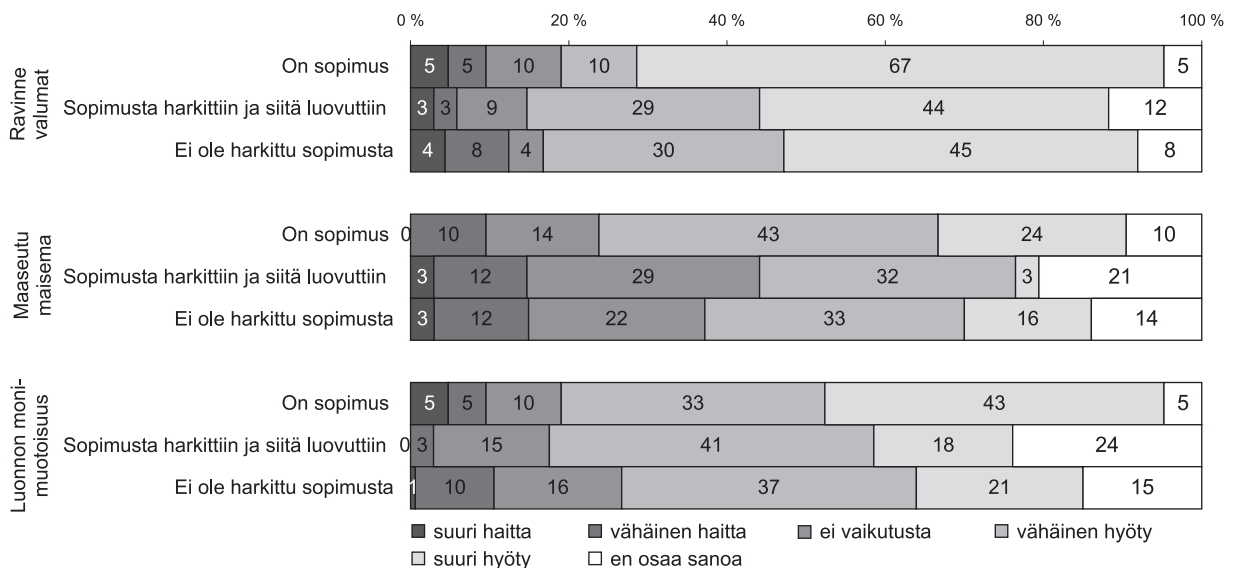
tavat rumentaa alavaa viljelymaisemaa. Samoin ne viestivät ennemminkin heitteillejätöstä kuin hyvin hoidetuista pelloista. Suojavyöhykkeet ovat tuoneet mukanaan uudenlaisen tilan tajun: jokirantapellot nähdään kriittisinä ravinnevalumien kannalta. Voi jopa sanoa, että suoja- ja -vyöhykkeistä on tullut vesiensuojelun symboleja.

Kuva 23. Suojavyöhykkeen tilataloudelliset vaikutukset.

Kuva 24. Merkittävimmät syyt suojavyöhykesopimuksesta luopumiseen.

Kuva 25. Suojavyöhykkeen ympäristövaikutukset.

4

Ympäristötuen toimeenpano paikallistasolla

4.1 Ympäristötuki koonnut eri intressitahot yhteen

Ympäristötuen yhdistyminen ekologisiin, taloudellisiin kuin sosiaalisiin tavoitteisiin. Tämä luonteenpiirre on avannut keskustelun maatalous- ja ympäristösektorin välille, jotka ovat perinteisesti lähestyneet maatalouden ympäristökysymystä eri lähtökohdista.

Jokinen (2000) on kiteyttänyt eri sektorien väliset erot näkemyksiin maataloudesta joko maaseutu- ja ympäristöhoitajana tai saastuttajana. Maataloussektorin edustajille maatalouden ympäristöongelmat sekä ratkaisukeinot on aina suhteutettava maaseudun sosiaaliseen ja taloudelliseen tilanteeseen. Takana on myös oletus, että maaseutu- ja ympäristöhoito on maanviljelijöiden luonnollinen tehtävä. Tämä ympäristöpoliittinen näkemys oli Suomessa vallalla aina 1980-luvulle saakka. 1990-luvun ympäristöpoliittisissa tavoitteissa se muunnettiin käsittämään ajatus maataloudesta julkishyödykkeiden tuottajana.

Sitä vastoin ympäristösektorin edustajille maatalous on kuormittaja, jonka käytäntöjä pitää muuttaa. Tämä ongelmanasettelu ilmaantui ympäristöpoliittiseen keskusteluun 1980-luvun lopulla (ks. esim. Rekolainen ym. 1992), ja on EU:n ympäristölainsäädännön myötä vahvistunut. Ympäristösektori määrittelee maatalouden ympäristöpolitiikan tavoitteet eri lähtökohdista kuin maatalouden sisällä on perinteisesti tehty. Lowe ym. (1997) puhuvat uudesta moraalista auktoriteetista, joka kiristyneen ympäristöohjauksen kautta puuttuu maatalouteen. Heidän saastemääritelmänsä on absoluuttinen. Tämän näkökulman mukaan myös saastuttajan tulisi maksaa haitoista aiheutuvat kustannukset.

Ympäristötuen periaatteet edustavat pitkälti kokonaisvaltaisen maaseutu- ja ympäristöhoitoajatuksen ajatusta. Eräs alueellinen maatalousviranomaisen kuvailikin ympäristötuen keinoja seuraavasti.

...Ympäristötuki on hyvä työkalu, että ympäristöasioita saadaan menemään perille tai eteenpäin tässä maatalousväestön keskuudessa. Mun mielestä se on ainut keino, että saadaan se asia läpi, koska jos siihen tulee tämmöinen pakko, sitä kruttisemmin siihen suhtautuu viljelijät. -- Markkahan on aina paras konsulentti ja sitten tosiaan neuvonta siinä mukana, niin se muuttaa niitä asenteita sitten pikku hiljaa positiiviseen suuntaan. (Alueellinen maatalousviranomaisen)

Hieman samoin tavoin myös eräs alueellinen ympäristöviranomaisen painotti ympäristötuen tärkeyttä ympäristöpoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa.

...Kyllähän perustuki siinä mielessä on tärkeä, että siinä on niitä perustoimenpiteitä mitä ympäristöviranomaiset nyt on ajanu jo ties kuinka kauan. 80-luvun alkupuolelta lähtien. Että saatais ne pikkuhiljaa kuntoon. Ja sitten se kattavuus on niin suuri. Että kyllä sillä on siinä mielessä suuri merkitys. -- ehkä nykyinen malli on aika hyvä, että tuota valistusta on yritetty jakaa. Sehän ei kovin kummallisia tuloksia tuota, se on se raha. Kyllä kai se on täs sopivassa suhteessa, on tätä porkkanaa ja ohjeita tai suosituksia ja sitten lainsäädäntö. Ja yhteistyötä. -- Varmaan pienemmällä rahalla oltais ehkä näitä asiat pystytty hoitamaan ihan valvonnallakin. Tietysti ne on viljelijän kannalta alemmat kustannukset. (Alueellinen ympäristöviranomaisen)

Niin maatalous- kuin ympäristösektorin toimijat näkevät ympäristötuen tehokkaana välineenä viedä eteenpäin ympäristöasioita maataloudessa. Ympäristötuki on yhtäältä mahdollistanut maatalouden toimijoiden vaatimukset kustannusten korvaamisesta ja toisaalta antanut ympäristöhallinnolle välineitä ajaa omia tavoitteitaan. Vaikka maatalous- ja ympäristösektorin välillä on pieniä painotuseroja eri ohjauskeinojen hyväksyttävyydestä, he tuntuvat jakavan yhteisen käsityksen ympäristötukiohjelman yleisistä periaatteista.

Ympäristötuki on myös lisännyt yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Erityisesti se on selkeyttänyt työnjakoa alueellisten ympäristö- ja maatalousviranomaisten välillä, jotka ovat vastuussa ympäristötukisopimusten toimeenpanosta ja päätöksenteosta (ks. myös Soini & Tuuri 2000; Jokinen 2000; Juntti 2002). Yhteistyön lisääntyminen on piirre, jota molemmat osapuolet arvostavat. Aiemmin politiikan tavoitteet ovat olleet epämääräisiä ja sisäisesti ristiriitaisia, viranomaisten muodollinen valta rajallinen sekä vastuusuhteet epäselviä (Niemi-Ilahti & Vilkki 1995).

...Se on mun mielestä yks niitä parhaita puolia tässä koko ympäristötukijärjestelmässä, että siinä on tullu toinen hallinnonala tutuks ihan henkilötasolla. (Alueellinen maatalousviranomaisen)

...TE -keskuksen kanssa meillä ei oo ollu minkäänlaisia ongelmia. Korkeintaan he valittaa että meidän lausuntonme vähän viipyvät – Meill’ on erittäin sama näkemys, mun mielestä siin on eräitä tyyppejä, jotka voi lähettää erittäin hyvin puhumaan vesiensuojelusta, eikä meiltä edes kannata panna ketään mukaan. – Että se rooli on näissä erityistukikysymyksissä nii sama, että jos ei tiedä kumman puolesta se puhuu, niin välttämättä sitä ei erota! (Alueellinen ympäristöviranomaisen)

Ympäristötuki on tarjonnut väylän yhteistyölle. Yllä siteerattu ympäristöviranomaisen näkee ympäristöviranomaisen roolin ennen kaikkea vesiensuojelijana. Mielenkiintoisesti hän myös kertoo alueellisten maatalousviranomaisten omineen osittain saman roolin. Työn keskittyminen ympäristötukihakemuksiin on nostanut ympäristöasiat myös maataloushallinnossa voimakkaammin esille. Ympäristötuki onkin edistänyt vesiensuojelun oikeutusta. Eräs alueellinen ympäristöviranomaisen kuvasi ympäristötuen mukanaan tuomaa muutosta seuraavasti:

...Ympäristötukijärjestelmä muutti tietysti kauheesti tätä toimintaa ja yhteistyökuvioita. Sitä ennen se oli aika pitkälle sitä... enempi pelkkää neuvontaa... että saahaan jotenkin tätä tietosuutta, että maatalous kuormittaa. Sitä keskustelua käytiin todella pitkään, ja käyään tietysti edelleenkin, et kuormittaako maatalous ja minkä verran. Mutta tavallaan, ei päästy edes vesiensuojelusta keskustelemaan. Kun kävi kyläilloissa ja muissa niin ehkä 70-80 % ajasta käytiin keskustelua, et onko näyttöä et maatalous kuormittaa, ja onko nämä maataloudesta tulevat ravinteet samanlaisia ku muut ravinteet. Tähän käytettiin se aika, eikä siihen että mitä me voitais siinä tehdä tän asian eteen. Sit kun tuli rahaa, ehkä asiat oli viime vuosina muuttumassa, mutta se vielä että oli rahaa jaettavana... Sit ruvettiin käymään, et miten sitä tukea voidaan täällä hyödyntää, ja kenen kannattaisi. (Alueellinen ympäristöviranomaisen)

Keskustelu on siirtynyt ympäristövaikutuksia koskevista periaatteellisista kysymyksistä ympäristötuen toimeenpanoon ja siihen mitä paikallisia toimia ympäristövaikutusten pienentäminen vaatii. Ympäristötuen toimeenpanosta on muodostunut areena, jolla sekä maatalous- että ympäristöpuolen toimijat voivat käydä keskustelua paikallisista ympäristönsuojelun tavoitteista, ja nyt taloudellisten tukimuotojen mukana ennen kaikkea keinoista ja rahasta.

4.2 Yleisestä normista paikalliseen sovellukseen

Alueelliset ympäristö- ja maatalousviranomaiset ovat vastuussa ympäristötuen erityistukia koskevasta päätöksenteosta ja hallinnoinnista. Tämä tehtävä antaa heille periaatteessa mahdollisuudet huomioida paikalliset olosuhteet ja ympäristönsuojelun tarpeet sekä suunnata suunnittelu- ja neuvontaresurssit alueellisesti tärkeisiin kohteisiin.

Ensimmäisten vuosien kokemusten perusteella vapaaehtoisten erityistukisopimusten markkinointi on kuitenkin osoittautunut erityisen haasteelliseksi tehtäväksi (ks. myös Niemi-Ilahti ym. 1997; Soini & Tuuri 2000, 22; Juntti 2002). Viljelymenetelmät ovat olleet melko uusia viljelijöille ja suurin osa ajasta on käytetty tukimahdollisuuksien esittelyyn. Päätaavoitteena on ollut saada mahdollisimman paljon viljelijöitä erityistukisopimusten piiriin. Määrää on painotettu enemmän kuin laatua. Tässä eteläpohjalaiset ovat tehneet hyvää työtä: esimerkiksi suojavyöhyke-, säätösaloja- ja kalkitus sopimuksia on tehty suhteessa enemmän kuin muualla Suomessa (ks. liite 4).

Nyt kun ensimmäisen viiden vuoden opettelijakso on ohi ja viranomaiset ovat oppineet erityistukien toimeenpanoon liittyvät päätöksenteko- ja yhteistyörutiinit, heillä on enemmän aikaa keskittyä myös toimenpiteiden alueelliseen kohdentamiseen ja suunnitteluun. Toimeenpanon käytäntöjä etsittäessä on syntynyt uudenlaisia toimintatapoja ja yhteistyömuotoja.

Uusia toimintamuotoja ovat mm. kylä- tai valuma-alueen suunnitelmat, joita on tehty yhteistyössä alueellisten maatalous- ja ympäristöviranomaisten sekä neuvojien kanssa. Hyvänä esimerkkinä toimii suojavyöhykesuunnittelu, joita on viime vuosina tehty etenkin Etelä-, Lounais- ja Länsi-Suomessa.¹⁶ Myös Lappajärven valuma-alueelle on tehty suojavyöhykesuunnitelma (Polso 2001).

Suojavyöhykesuunnittelun vesiensuojelulliset ehdot pohjautuvat maataloudelle ominaiseen hajakuormitukseen. Toisin sanoen yhden suojavyöhykkeen perustaminen yhdelle peltolohkelle ei välttämättä riitä, vaan ne olisi kohdennettava tietyille ravinnevalumiin kannalta kriittisille alueille ja useille jokivarren peltolohkoille. Kohteiden identifioinnin lisäksi alueelliset toimijat näkevät suunnitelmat myös keinona esitellä tukimuotoja ja vapaaehtoisia sopimuksia viljelijöille sekä keskustella ympäristönsuojelusta yleensä. Eräs useiden suunnitelmien tekoon osallistunut alueellisen ympäristökeskuksen työntekijä kertoi suojavyöhykesuunnittelun tavoitteista ja kokemuksista seuraavasti:

...Pitäis' kuitenkin saada yhtenäisiä alueita, kun saadaan isäntiä vain yleensä se kerta anomaan, ett ne anoo tietenkin vain omalle lohkolle, tuon tuolta ja tuon tuolta ja siinä voi olla 10 km väliä. Ett sillä menetelmällä ois kunnolla tehoa, niin pitäis saada yhtenäisimmiksi. Silloin pitäis olla mahdollisimman joustava se homma. Koska, millään ei voida pakottaa isäntiä anomaan sitä yhtä aikaa.

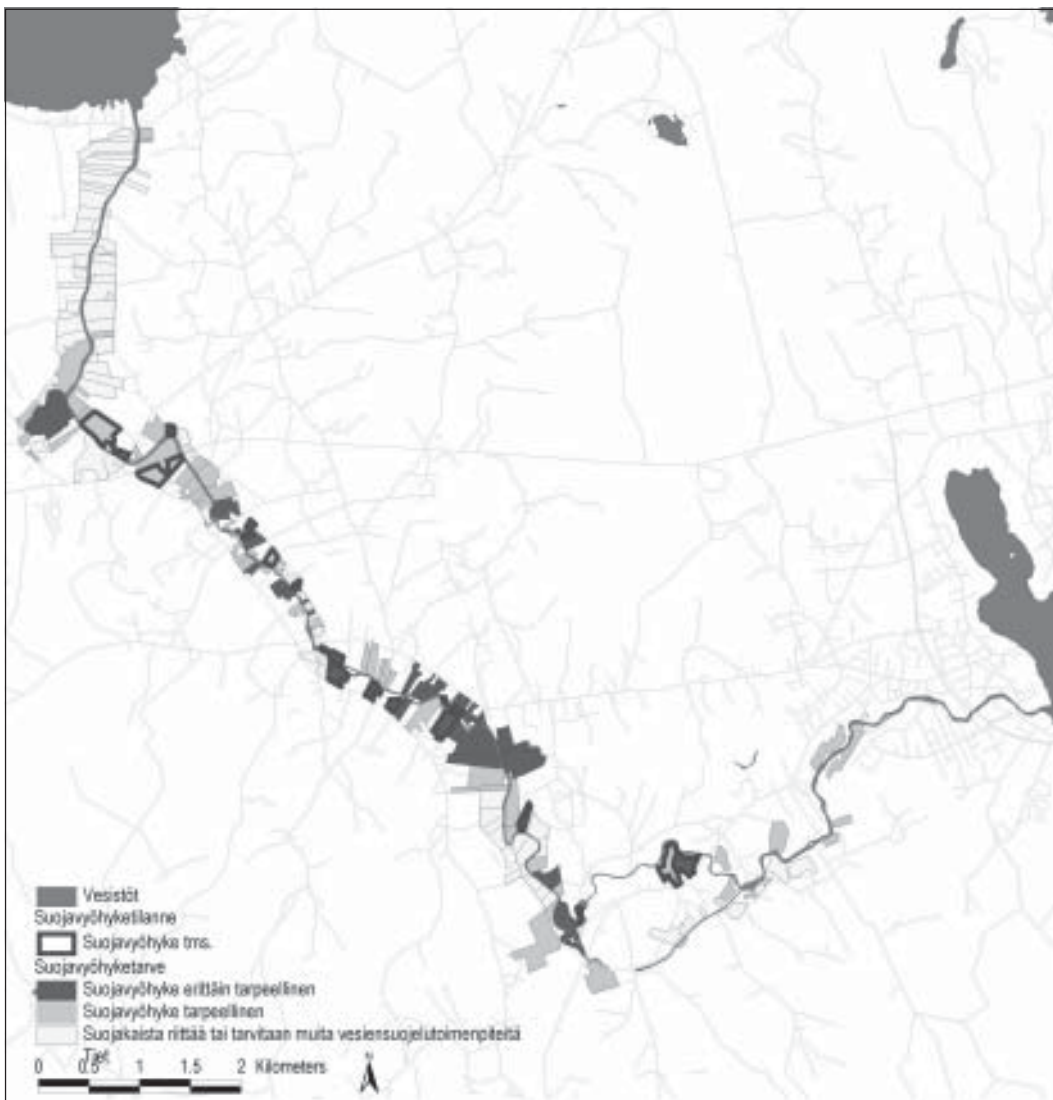
Myöhemmin hän jatkaa:

Mä pitäisin sitä yleissuunnittelua ja sitä prosessia mitä siinä käyään kuitenkin parhaana ja tehokkaana. Kyllä sen näkee mihin jokilaaksoon on tehty. Ähtävänjoki onnistui kuitenkin yllättävän hyvin, vaikk me ensin koettiin, ett ei se niin hyvin menny. Me tehtiin se ensimmäisenä. Kun siellä on se rahasto ja muut. Paikallinen aktiiviteetti siellä on ollu jo pitempään 80 -luvulta. Siellä on yhteisesti sen alueen toimijoiden kanssa ennenkin mietitty, ett mitä me voisimme tehdä ett tää vesistö voi paremmin – Ett sen näki ihan selvästi kun katto kuntakohtasia tilastoja, niin Järvisseudun kunnat oli aina ensimmäisinä tilamäärässä. (Alueellinen ympäristöviranomaisen)

¹⁶ Esimerkiksi lähes puolet Lounais-Suomen ja Uudenmaan ympäristökeskusten alueista ja merkittävimmät vesistöalueet ovat saaneet suojavyöhykesuunnitelman (ks. Lounais-Suomen... 2002; Uudenmaan... 2002). Myös Länsi-Suomen jokilaaksoja ollaan hyvässä vauhtia kartoittamassa.

Suojavyöhykesuunnittelu tuntuu soveltuvan vesiensuojelun suunnitteluperinteisiin. Ympäristöviranomaiset ovat tottuneet työskentelemään valuma-alueittakaavassa sekä kartoittamaan kriittisiä alueita, joilla vesiensuojelutoimia olisi tehtävä. Länsi-Suomen jokilaaksoissa on lisäksi pitkät alueellisen yhteistyön perinteet vesiensuojeluasioissa. Esimerkiksi Ähtävänjoen valuma-alueella, johon siis Lappajärvi kuuluu, on 1980-luvun puolivälistä lähtien toiminut Ähtävänjoen neuvottelukunta. Sen yhteydessä on toiminut myös maatalouden kuormituksen vähentämisryhmä, joka on koonnut alueen eri intressiryhmät keskustelemaan maatalouden vesiensuojelun tavoitteista ja keinoista. Tämän lisäksi 1990-luvun alussa Maaseutukeskuksen toimesta on toteutettu rantapeltoprojekti sekä kannustettu viljavuustutkimusten ja tilakohtaisten ympäristönhoitosuunnitelmien tekoon (ks. Maaseutukeskusten liitto 1993).

Myös ensimmäinen Länsi-Suomen ympäristökeskuksen suojavyöhykesuunnitelma laadittiin juuri Ähtävänjoen valuma-alueelle Ähtävänjoki -rahaston avustuksella (Savea ym. 1995). Ähtävänjoen suojavyöhykesuunnitelma jäi melko yleiselle tasolle ja Lappajärvi-projektin yhteydessä suunnitelmaa tarkennettiin ja päivitettiin (Polso 2001). Osa alueesta inventointiin lohko-kohtaisesti (Simolin 2001). Oppia otettiin Kuortaneen-järveltä, jonne oli aikaisemmin tehty lohko-kohtainen suunnitelma (Jaakkola ym. 2000). Kurejoen lohko-kohtaisessa suunnittelussa kaikki valuma-alueen vesistöön rajoittuvat pellot arvioitiin maastossa sen mukaan, onko suojavyöhyke joko tarpeellinen tai erittäin tarpeellinen (kuva 26). Jokaisesta suosituksen saaneesta peltolohkosta laadittiin oma

Kuva 26. Kurejoen lohko-kohtainen suojavyöhykesuunnitelma.

kortti, josta ilmeni mm. lohkon viljelijätietojen lisäksi viljelykasvi, topografia, tiedot luiskasta ja mahdollisesta luontaisesta suojavyöhykkeestä ja valokuva. Lohkokortit lähetettiin kaikille Kurejokivarren maataloille.

Lappajärven suojavyöhykesuunnitelmaa on käytetty hyväksi myös neuvonnassa ja niitä on esitelty tupailloissa. Suojavyöhykesuunnitelmat ovat olleet nähtävissä kunnan maataloustoimistossa, jossa sekä viljelijät että viranomaiset voivat käyttää niitä suunnitellessaan suojavyöhykesopimuksia. Tämän lisäksi alueelliset ympäristö- ja maatalousviranomaiset käyttävät niitä apunaan lausunnonannossa ja päätöksenteossa.

Alueellisten toimeenpanokäytäntöjen ja kohdennettujen paikallistason suunnitelmien myötä kansallinen yhdenmukaisuus, joka on ollut yksi suomalaisen ympäristöpolitiikan kulmakivistä, on saamassa rinnalleen kriittisen alueen käsitteen, joka perustuu paikallisiin ekologisiin ja sosiaalisiin ehtoihin.

4.3 Kansallisen politiikan ja paikallisen ympäristön ristipaineessa

Vapaaehtoisten tilakohtaisten sopimusten toimeenpanossa neuvojat ja viranomaiset joutuvat sovittamaan yhteen maatalouden taloudellisen tilanteen, maanviljelyskulttuurin sekä rahoitusta ja ympäristövaikutuksia koskevat epävarmuudet.

...Se vaikeus tietenkin, jos on epävarmuutta että mikä on oikea menetelmä, niin miten sitä lähtee viemään eteenpäin sinne viljelijälle. Jos me ei ite tietä, niin miten me voiaan sitä markkinoida. Kun viljelijät kuitenkin kysyy, että "mitäs hyötyy tästä nyt sitten on". Täytyy olla aika hyvä, joka pystyy tuomaan sen oikealla tavalla sen tiedon, että "kyllä tästä hyötyä on, vaikka tämä tuntuu että tämä ei näy missään. Pitkällä aikavälillä, tulee olemaan hyötyä ympäristön taikka vesistön kannalta". Se epävarmuus on ongelma tässä kaikessa. Sitten vaaditaan: "tehkää, tehkää nyt näitä suojavyöhykesuunnitelmia ja hakekaa erityistukea". Sitten kuitenkin ei oo markkoja. Se on jotenkin, että petetäänkö tässä sitten viljelijöitä. Luvataan ja sitten ne ei kuitenkaan saakaan sitä. – Jos on vaikka joku viljelijätilaisuus ja on koko ajan puhelinlangat kuumaana, että: "tee nyt, tee nyt". Sitten kun tekee niin ei oo enää varmaan saako sitä. Se on mikä hallaa tekee aika paljon tässä työssä. Ei ole sitä varmuutta. (Lappajärviprojektin työntekijä)

Tämä Lappajärviprojektin työntekijän kuvaus ympäristötuen toimeenpanon ehdoista tavoittaa hyvin ne ongelmat, joiden kanssa paikallistasolla joudutaan työskentelemään. Ympäristötuen toimeenpano hallinnollisena toimintana pyrkii yleistettävyyteen, hallintaan ja ennustettavuuteen. Kappaleet, joita yritetään säädellä eivät kuitenkaan tunnu tottelevan. Menetelmien ympäristövaikutuksista ei ole varmaa tietoa ja ne vaihtelevat paikallisten olosuhteiden mukaan. Samoin toimenpiteiden rahoitus on ollut epävarmaa ja sopimusehdot ovat muuttuneet useaan otteeseen.

Jälkimmäisestä ehkäpä kivuliain esimerkki on ympäristötuen alkuvuosina koettu "kalkitusjupakka" joka on jäänyt kaivelemaan monen viljelijän mieltä kun useita erityistukihakemuksia hylättiin rahoituksen loppuessa. Päätös happamille maille tarkoitettua tehostetusta kalkituksesta tehtiin kiireessä, eikä paikallisille viranomaisilla ollut selkeitä ohjeita siitä millaisille maille kalkitus oli tarkoitettu. Eräät Etelä-Pohjanmaan kuntien neuvojat ja kauppiat alkoivat kuitenkin mainostaa tätä tukimuotoa alueensa viljelijöille. Kalkitus soveltui hyvin alueen maanviljelyskulttuuriin, jossa viljelijät ovat ehkäisseet happamasta maaperästä aiheutuvia tuotannollisia haittoja aktiivisella pintakalkituksella. Sopimuksista tulikin niin suosittuja juuri näissä Etelä-Pohjanmaan kunnissa, että tukeen osoitetut varat käytettiin loppuun ensimmäisen hakukierroksen aikana. Myös osa Järviseudun alueen maalajeista olisi täyttänyt tukiehdot, mutta vain harva kerkesi ensimmäiselle tukikierrokselle.¹⁷

¹⁷ Vuonna 1995 happamien sulfaattimaiden kalkitustukea haki Etelä-Pohjanmaalla 830 viljelijää. Näistä 600 kpl tuli Isonkyrön, Vähäkyrön, Laihan ja Lapuan kunnista. Kalkitussopimuksia tehtiin 731 kpl. Vuonna 1996 Etelä-Pohjanmaalla kalkitustukea haki 2428 viljelijää. Yhtään sopimusta ei kuitenkaan tehty. (Etelä-Pohjanmaan TE -keskus.)

Viljelijät, jotka saivat kalkitustukea olivat osa oikeaa toimeenpanoverkostoa: he olivat oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Koska kalkitustukea markkinoitiin tuotannollisin perustein, sitä ei välttämättä saatu kohdennettua kaikkein happamimmille mailla. Kalkitustukea vähennettiin huomattavasti suurten menoerien ja epävarmojen ympäristövaikutusten takia. Samalla myös keinot paikallisesti merkittävän happamuusongelman ratkaisemiseksi vähenivät. "Kalkitusjupakasta" saadut kokemukset heijastuvat viljelijöiden suhtautumiseen ympäristöpolitiikkaan yleensä jättäen jälkensä myös viljelijöiden ja ympäristöviranomaisien suhteisiin.

Viranomaiset joutuvat tasapainottelemaan epävarmuuksien kanssa ja yrittävät luoda luottamuksellista suhdetta viljelijöihin. Tämä on erityisen herkkä alue, kuten kokemukset Natura 2000 luonnonsuojeluohjelman toimeenpanosta ovat ympäristöviranomaisille opettaneet.¹⁸ Luottamuksen rakentaminen on saanut ympäristöviranomaiset etsimään uusia toimintatapoja epävarmuuksien – niin sosiaalisten kuin ekologistenkin – hallintaan.

Kokemukset viljelijöiden kanssa ovat osoittaneet, että jos ympäristöviranomaiset haluavat edistää ympäristönsuojelua, heidän täytyy antaa hieman periksi sekä ympäristönhoitomenetelmien täydellisestä toteutuksesta että tiukasta tukiehtojen tulkinnasta. Ympäristötuen taloudelliset ja ympäristölliset tavoitteet ovat pakottaneet kompromisseihin yhteistyön nimissä. Eräs suojavaistyön suunnittelussa mukana ollut ympäristöviranomainen kertoi niistä käytännön valinnoista, joita tästä seuraa:

...Tällaisella alueella, jossa ei oo kauheesti kaltevuutta, ni paljon se on siitä tulkitsijasta itsestään kiinni, että millon sen kokee, että miten se sen vähäisen tarpeen, otetaanko se mukaan. Ja kyllä se vähäisellä tarpeellakin otetaan mukaan ja suosittelen, koska se kuitenkin vie asiaa eteenpäin. Jollakin tiukemmalla tulkinnalla kun halutaan vain laskea fosforitehokkuutta ja maan pidättyvyyttä, paljoko se milloinkin saa talteen, niin ei varmaan mitään ihan hirveitä saada niillä todella pelloilla aikaseksi. (Alueellinen ympäristöviranomainen)

Vastaavasti eräs haastattelemani Lappajärvi-projektin työntekijä pohti suojavaistyöhykeiden kannustamiseen laitettuja resursseja ja pysähtyi miettimään niiden alueellista kohdentamista:

...Täällä on kyllä ihan kiva tilanne. Kun mä olin viime viikolla Turussa vesiensuojeluseminaarissa, ihan hämmästyin: siellä se suojelun tarve oli ilmeinen. Mä mietin et mitä ihmettä me tänne halutaan näitä suojavaistyöhykkeitä, ku täällä sitä pöpelikköä kasvaa joka paikassa! Kyl' mä aattelin ett: "hohhoi, mä oon väärässä paikassa". Siellä kun vedet virtaa sameina ja ihan kynnetty ääreen ja ei puista, ei pensaista tietookaan, ja tosi rinnepelto. – – Jos aattelee näitä erityistukirahojen kohdentamista, niin vois ne olla alueellisesti lähteviiä. Tänne on haettu eniten suojavaistyöhykkeitä ja sitä kalkitusta koskevia. Kalkitus on ihan ok varmasti, mut nää suojavaistyöhykkeet vois ennemminkin olla Etelä-Suomessa tarpeen ku täällä. Mutt tää oli mun oma mielipide. – – Onhan se kyl' totta, että täällä on aika paljon tätä peltoviljelyä, ja tehokasta sellasta, ett lannotteita käytetään runsaasti ja pellot ehkä rajottuu näihin jokiin jne. Mut täällä on aika tasaista toisaalta, ett ei oo sellasta eroosioherkkää aluetta, tai just ei oo niitä savimaita. – – Tasasta on, luiskassa kasvaa pöpelikköä, ei oo kaltevuuksia... Ainakin helppo perustaa. (Lappajärvi-projektin työntekijä)

Vesiensuojelun perinteet, suosio viljelijöiden keskuudessa, sopimuksiin ja yleissuunnitteluun budjetoidut varat sekä yksimielisyys ympäristövaikutuksista ovat luoneet tilanteen, jossa suojavaistyöhykkeiden merkitystä on korostettu ehkä liikaakin. Esimerkiksi Ekholm (1998) on esittänyt tutkimuksessaan, että suojavaistyöhykkeiden kyky pi-

¹⁸⁾ Ks. tarkemmin Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelman toimeenpanossa ilmenneistä konflikteista mm. Vehkala & Vainio (2000), Saaristo (2000), Kijärvi (2002).

dättää leville käyttökelpoista fosforia on melko heikko. Tehokkaampi tapa olisi vähentää fosforia niillä pelloilla, joilla ravinnetasot ovat korkealla. Kuitenkaan tällä hetkellä maatalouden ympäristöpolitiikka ei tarjoa välineitä tähän.

Suojavyöhykkeitä on kannustettu myös poliittisella tasolla. Suomessa vesistöjen rehevöitymistä on perinteisesti pidetty vakavimpana maatalouden aiheuttamana ympäristöongelmana (Jokinen 1995). Monissa tavoite- ja toimenpideohjelmissa juuri suojavyöhykkeet on määritelty yhdeksi tehokkaimmista keinoista vähentää maatalousperäistä ravinnekuormitusta (esim. Suomen Itämeren... 2002; Vesiensuojelun...1998). Näin myös Länsi-Suomen ympäristöohjelmissa (Hakola ym. 1997; Rautio ym. 2000). Lisäksi ministeriöt ovat julkaisseet ohjekirjan suojavyöhykesuunnittelun edistämiseksi (Salmela 1999) ja varoja on ohjattu yleissuunnitelmien tekemiseen. Suojavyöhykesopimukset ovat olleet yksi niistä harvoista sopimuksista, joihin on ollut mahdollista saada tukea koko ohjelmakauden ajan. Myös tukeen liitetty taloudellinen kannustin on noin 10% suurempi kuin muissa sopimuksissa.

Ympäristöviranomaiset tukeutuvat niihin keinoihin, joissa epävarmuudet ovat pienimmät ja joiden ympäristövaikutuksista on olemassa edes hieman tutkimustietoa. *"Se kuitenkin vie asiaa eteenpäin"*, kuten aiemmin siteerattu ympäristöviranomaisen asian ilmaisi. Suojavyöhyke on suhteellisen helppo perustaa ja soveltaa erilaisten maatilojen tarpeisiin ilman, että se vaatii vallitsevien tuotantotapojen kyseenalaistamista. Suojavyöhykkeet edustavat ikään kuin pellonlaitateknologiaa. Pellonlaitateknologiassa maatalouden ympäristöongelma käsitetään luonnonvarojen hoitona tietyllä kriittisellä pellolla, joka määräytyy luonnonolosuhteiden, ei niinkään tuotantotapojen mukaan. Toisin sanoen kukaan ei joudu luopumaan liikaa. Yhtälailla pellonlaitateknologiaa on helppo valvoa: suojavyöhyke joko on tai ei ole. Vastaavasti esimerkiksi luonnonmukainen tuotanto tai lannoituksen vähentäminen vaativat tuotantoperiaatteiden syvällisempää uudelleen arviointia.

Paikallistason maatalouden ympäristönsuojelussa työskennellään yhtäaikaaisesti hyvin monimuotoisten tekijöiden kanssa. Päätös siitä mihin toimiin paikallistasolla halutaan tai voidaan suunnata resursseja ei ole yksinkertainen, tai yksiselitteinen. Kriittisen alueen määrittelyssä on siten aina kyse tapauskohtaisesta harkinnasta, johon vaikuttavat luonnon olosuhteet, mutta myös sosiaaliset ja taloudelliset tekijät.

Tämänhetkinen politiikan malli on luonut mielenkiintoisen tilanteen: taloudellinen tuki nähdään paikallisen ympäristönsuojelun edellytyksenä, mutta samalla taloudelliset epävarmuudet estävät tehokkaan ympäristötuen toimeenpanon. Maatalouden ympäristönhoitoa tarkastellaan tiukasti ympäristötuen raamien sisällä, jolloin myös kansallisen politiikan epävarmuudet asettavat reunaehdonsa paikallistasolla tehtävälle ympäristönsuojelulle.

4.4 Oppimista pellon reunoilla

Ympäristötuki on tuonut ympäristöviranomaiset pellon reunoille. Kohtaamiset viljelijöiden kanssa ovat opettaneet ympäristöviranomaisille yhteistyön, keskustelun ja neuvonnan tärkeyden. Vapaaehtoisten ympäristönhoitotoimenpiteiden markkinointi vaatii yhteistoimintaa. Eräs suojavyöhykesuunnitteluun osallistunut Lappajärvi-projektin työntekijä kertoi suunnittelun aikaisista tapahtumista seuraavasti:

...Tuo lohko kohtainen suojavyöhykkeiden inventointi, siellä jonkun verran tapas viljelijöitä varsinkin syksyn mittaan pelloilla. Kun tiedotettiin, niin aika hyvin ne tieskin. Joku luuli, että joku EU -tukien tarkastaja mittaili siellä, mut pääsääntöisesti ihan positiivista. Sitten nää tilakohtaiset erityistukisuunnitelmat, niihin kans tuli pelkkää positiivista. Että kun on ite hakenuut, on ite asialla. Tietysti kun joka tilalla piti kahvit juoda, niin siinä kahvipöydässä vähän keskusteltiin tästä ympäristönsuojelusta ja näistä tukiasioista, että "miten hulluks tää systeemi on mennyt, voi kun olis niin kuin ennen!" Kyllä huomaa, että viljelijöilläkin oli tarve semmosta ihan keskustelua. Justiin

viime keväänä pidettiin Lappajärvellä suojavyöhykeilta, se alkoi kuudelta ja mä jouduin kymmeneltä lähtee sieltä pois. Valittelin, että kun täytyy mennä, niin ne isännät, parikytä isäntää jäi vielä keskenään juttelee ja juomaan kahvia. Keskustelua tarvitaan. (Lappajärvi-projektin työntekijä)

Jokivarsien ja järvenrantojen inventointi, tilakohtaiset lohkokortit ja neuvonta ovat tehneet suojavyöhykkeet tunnetuksi myös viljelijöiden keskuudessa (vrt. kpl 3.2.3, s. 28). Eräs viljelijä kertoi kokemuksistaan seuraavasti ja korosti kuinka suojavyöhykkeiden perustamisessa, aivan kuten muidenkin ympäristötoimenpiteiden kohdalla, paikallisten olosuhteiden huomioiminen ja tapauskohtainen harkinta on erityisen tärkeää.

Haastattelija: Mitä mieltä te ootte ylipäätään suojavyöhykkeistä, onko se tehokas keino?

Isäntä: Kyllä se tietysti on. Tietysti pitää aina katsoa mikä on järkevää – – Eikä se, jos ihan rantaan asti esimerkiksi kyntää, että käy järvoessa kääntämässä. Kyllähän sen hyvin ymmärtää, että ei siinä ole mitään järkeä. Jo oikeastaan ennen tätä EU -aikaa se oli käytössä. – – Ei se varmaan kaikkein se hölmöin puoli tässä ole – – Järkeväähän ne on ihan, jos on oikein pahalla paikkaa, niin se on ihan selvä. Tuolla kun oli se tilaisuus [viljelijättilaisuus suojavyöhykesuunnittelusta] niin siinä isännät muutti niitä paikkoja, että heillä on parempia paikkoja, tämä tähän. Sehän joustikin kyllä siinä osin, se on vähän semmonen henkilö joka on vaan kahtonu ite, isännät toki ite tietää mikä on pahin.

Samassa yhteydessä hän jatkaa valvonnasta:

Sitten on nämä suojakaistat, ne ei saa mennä yli sen kolmen metrin, se piti niin tarkasti määrittää ja piirtää kartalle se asia. Sitten tarkastajat kävi siellä mitaamassa joillakin. Että siinäkin järki käteen, siinä että onko se nyt vähä yli kolme metriä, vaiko vähä alle tai jotakin – – kaikki nämä kartan kans touhuttavat ja kaikki nämä niin ne on aika hassuja, että miten hemmetissä sinä teet siellä pellolla justiin niinku sinne kartaan piirretään ja kuinka sä teet sen sentilleen. Koko ajan jotenkin se oletus, että isännät tahallaan koettaa mahdollisimman paljon tehdä väärin. Se on minusta tosi inhottavaa. Koko ajan kuin mikäkin suurrikollinen, ettei nyt vain vedä liian pitkälle auroilla taikka jotakin muuta. Meillä on hirveän vähässä ne isännät jotka tosissaan haluaa tehdä vilppiä. (Sikatilallinen)

Viljelijän mielestä suojavyöhykesuunnittelussa on pystytty hyödyntämään heidän käytännön kokemuksiaan ja paikkakohtaista tietämystä, joka keskeisesti määrittää myös heidän luontosuhdettaan. Heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa: viljelijät itse tuntevat peltonsa ominaisuudet parhaiten ja vain tätä tietoa hyödyntämällä voidaan todella määrittellä suojakaistojen tai -vyöhykkeiden tarpeellisuus. Viljelijä kertoi samassa yhteydessä myös suojakaistojen valvontaan liittyvistä ikävistä piirteistä: tarkastajista, yleisistä standardeista ja satelliittikartoista. Ympäristötuen yleisiin tukiehtoihin verrattuna suojavyöhykesuunnittelussa toteutuva paikallisuus, vapaaehtoisuus ja luottamus saavat häneltä kiitosta.

Ylipäätään viljelijöiden mielestä ympäristötuessa olisi lisättävä tilakohtaisia valinnan mahdollisuuksia sekä kohdennettava toimenpiteet ympäristöllisesti tärkeille alueille, samoin tutkimusta ja neuvontaa olisi lisättävä (kuva 27). Heidän mielestään nykyinen politiikka ei ole huomionnut paikallisia luonnonolosuhteita tarpeeksi hyvin.

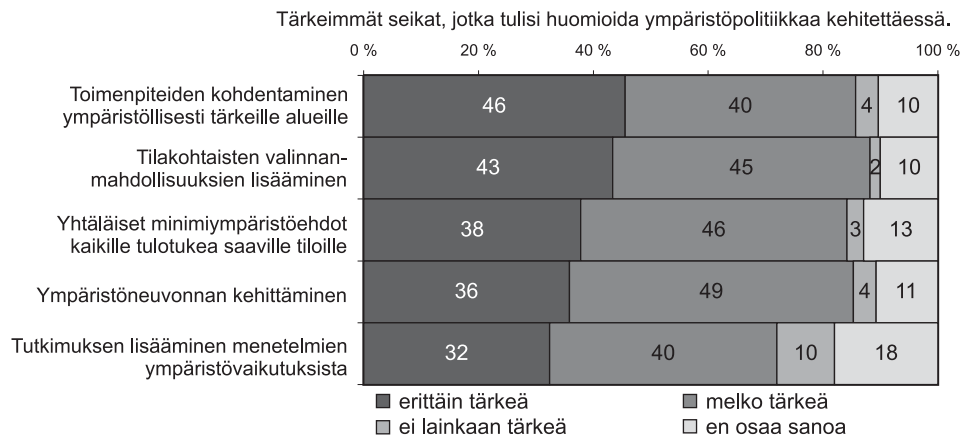
Suojavyöhykesuunnittelussa paikalliset luonnon olosuhteet on otettu ympäristöpolitiikan lähtökohdaksi. Kyseiseen Kurejoen suojavyöhykesuunnitelmaan on myös yhdistetty paikallisen maiseman hoitoon liittyviä asioita (Simolin 2001). Maisemanhoidolliset ulottuvuudet ovat ilmaantumassa suojavyöhykesuunnitelmiin laajemminkin (esim. Linnasalo 2001; Anttila ym. 2000; Ranto 1999). Paikallista kontekstia on hyödynnetty myös suojavyöhyke-esitteissä, joissa on panostettu paikallisten kokemusten ja luonnonolosuhteiden esittelyyn (esim. Uudenmaan ympäristökeskus 1998). Maisemallisten aspektien yhdistäminen vesiensuojelun suunnitteluun ikään kuin vahvistaa viljelijöiden asemaa suunnittelussa. He eivät ole enää yksioikoisesti syytettyjen penkillä, vaan myös ympäristöhyötyjen tuottajia. Maisema on paikallisen maanviljelyn tradition tulosta.

Suojavyöhykesuunnittelu on edistänyt vuoropuhelua ympäristöviranomaisten ja viljelijöiden välillä. Viljelijät toivovat, että ympäristöviranomaiset osallistuisivat neuvontaan enemmänkin (kuva 28, ks. myös Kröger 2002). Ympäristötuen mukanaan tuomien yhteistyötapojen muutoksista huolimatta viljelijöillä on edelleen ollut hyvin vähän kontakteja suoraan ympäristöviranomaisiin. Paikallisen Lappajärvi-projektin viljelijät tuntevat sitäkin paremmin (kuva 29). Hankkeen yhteydessä on onnistuttu herättämään laajasti keskustelua paikallisen vesistön tilaan vaikuttavista tekijöistä, sekä vaikutusten vähentämiseksi tehtävistä toimista (kuva 30).

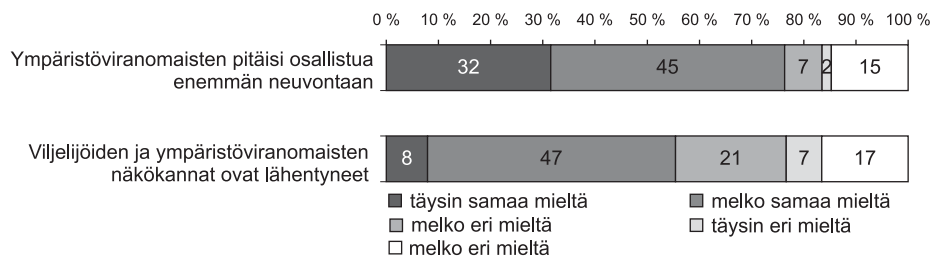
Myös monien ympäristöviranomaisten mielestä säädökset yksin eivät ole riittäviä, vaan maatalouden ympäristönsuojelu tarvitsee ennen kaikkea yhteistyötä. Tätä roolijakoa pohti myös eräs Lappajärvi-projektin työntekijä seuraavasti:

...Sen takia tässä on niin mukava olla, että ympäristöasiat ja ympäristöviranomaisen työhän on semmosta valvontaviranomaisen työtä. Joka ei välttämättä tietysti ole mukavinta jatkuvasti, kun aina joutuu ottaa yhteyttä sillon ihmisiin kun ne tekee jotain väärin, tai tulee joku valitus tai jotain. – – Tässä ollaan kuitenkin positiivisella mielellä liikkeellä, viljelijöiden kanssa halutaan tehdä yhteistyötä, eikä haluta määrätä, että tehkää näin. Vaan tää pohjautuu edelleenkin siihen vapaaehtoisuuteen. Et se on vapaaehtoista tehdä niitä suojeluvyöhykkeitä tai olla tekemättä, mutta me annetaan rahaa jos teet. Tuetaan sitä. – – Kun ympäristökeskuskin on peikko yleensä ja valvontaviranomainen, että tää on semmosta, ei ehkä niin koeta viranomaistyönä sitten kuitenkaan. (Lappajärvi-projektin työntekijä)

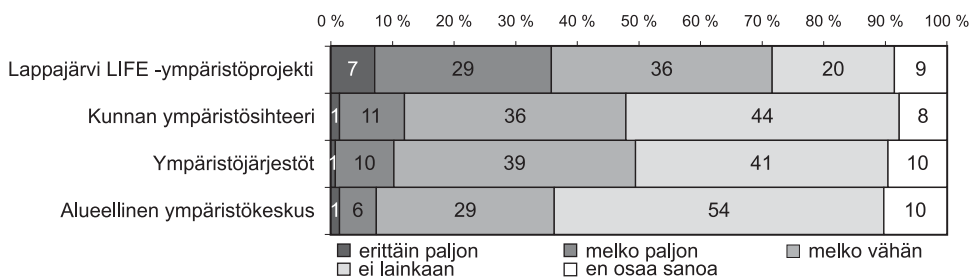
Lappajärven yhteistyötä painottuva toimintatapa ei ole ainutkertainen tapaus. Ympäristöviranomaiset ovat viime vuosina panostaneet yhä enemmän erilaisten paikallisten yhteistyömuotojen kehittämiseen (ks. myös Soini & Tuuri 2000a; Kaljonen 2000b; Palviainen 2001). Valvoja on saanut rinnalleen neuvottelijan ja neuvojan.

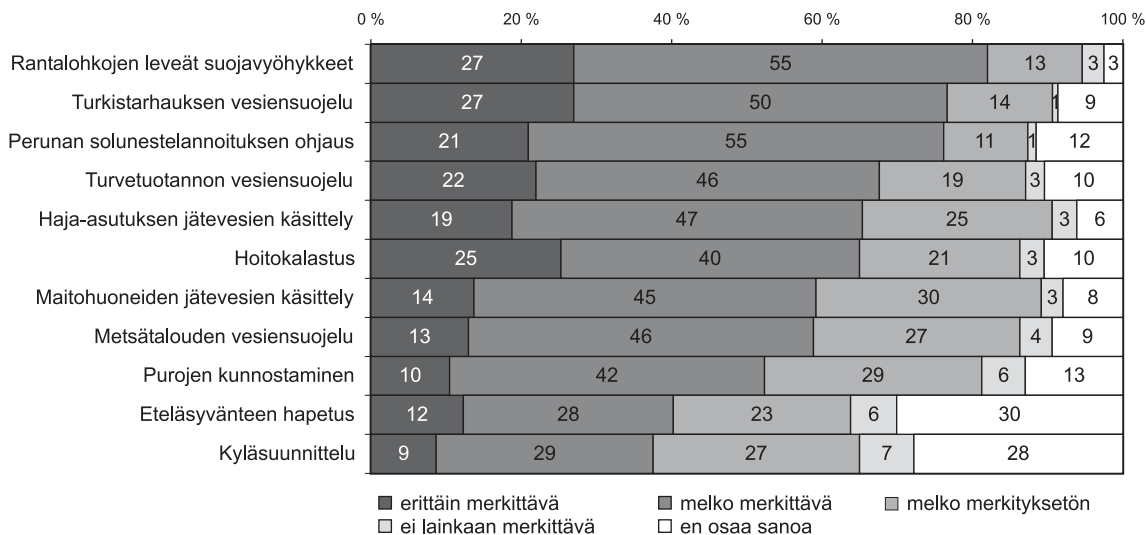
Kuva 27. Maatalouden ympäristöpolitiikan paikallisuus.

Kuva 28. Viljelijöiden mielipiteitä neuvonnasta.

Kuva 29. Ympäristötoimijat ympäristötiedon välittäjinä.

Kuva 30. Lappajärvi -projektissa tehtyjen toimien merkitys Lappajärven kunnostamisen kannalta.

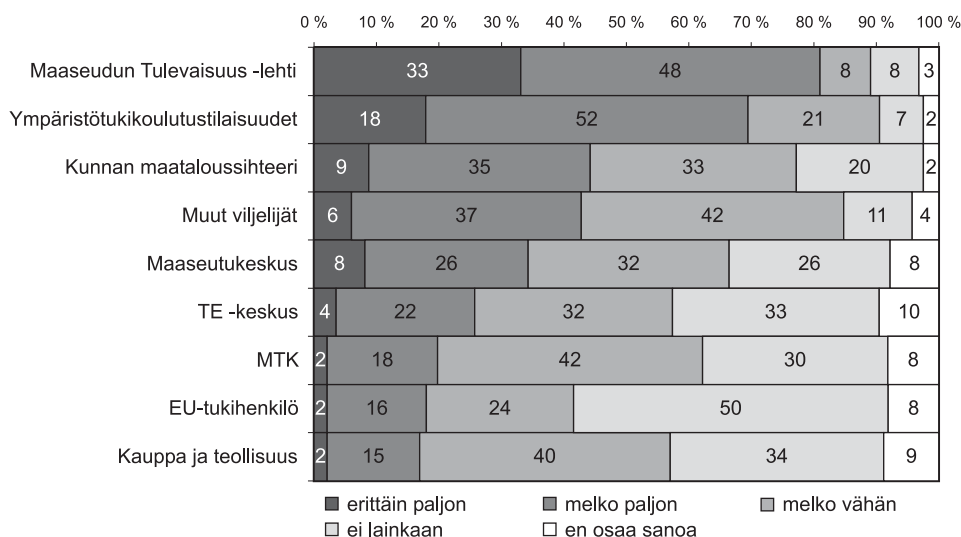
4.5 Maataloussihteerit ja neuvojat välittäjinä

Vaikka ympäristötuki onkin luonut uusia vuorovaikutuskanavia viljelijöiden ja alueellisten ympäristöviranomaisten välille, järjestelmä on myös osoittanut paikallisen viranomaistahon tärkeyden. Suomen EU -jäsenyyden mukanaan tuomat muutokset maatalouden tuotantorakenteessa sekä maataloustukiviidakon monimutkaisuus ovat luoneet tarpeen tulkeille ja välittäjille, jotka tuntevat sekä viranomais- että maanviljelykulttuuriin kuuluvat toimintatavat. Kyselyn mukaan viljelijöiden tärkeimmät tietolähteet ympäristöasioissa ovat Maaseudun Tulevaisuus -sanomalehti¹⁹, Maaseutukeskusten järjestämät ympäristötukikoulutustilaisuudet sekä kuntien maataloussihteerit (kuva 31).²⁰

Maataloussihteereistä on tullut viljelijöiden lähimpiä neuvonantajia ja tukihenkilöitä. Maatalouden ympäristötuki sekä maataloustukipolitiikka ylipäätään on lisännyt paperityön määrää tiloilla. Vuoden 2001 tukihakemusohjeet olivat 128 sivua pitkiä. Jos tähän lasketaan päälle vielä ympäristötukiehtoja ja "tavanomaisia hyviä viljelykäytäntöjä" koskevat ohjeet, osattavien tukipykäliden määrä kasvaa melkoisesti. Monet viljelijöistä käyttävät ulkopuolisten, naapuriviljelijöiden tai esimerkiksi EU -tukihenkilöiden apua tukihakemusten teossa. Yksi virhe lomakkeessa saattaa aiheuttaa monen sadan euron tappion. Parhaiten maataloustukiviidakon tuntevat kuntien maataloussihteerit, joiden kautta viljelijöiden tukihakemukset lähtevät eteenpäin TE -keskusten päätettäväksi. Viljelijät joutuvatkin käymään kunnan maataloustoimistossa säännöllisesti.

¹⁹ Maataloustuottajien mediatutkimuksen mukaan Maaseudun Tulevaisuus tulee noin 89 %:lle maataloista (Elintarviketieto Oy 2001).

²⁰ Näiden tietolähteiden merkittävyys on noussut esille myös muissa tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu viljelijöiden näkemyksiä ympäristöpolitiikasta (esim. Niemi-Liilahti ym. 1997; Soini & Tuuri 2000; Kröger 2002).

Kuva 31. Maatalouden toimijat ympäristötiedon välittäjinä.

Myös maataloussihteerit pitävät tärkeimpänä tehtävänä neuvontaa sekä viljelijöiden etujen turvaamista. Suomen viranomaisten tulkinta EU:n asetuksesta (1663/1995) on kuitenkin kieltänyt viranomaisilta yksityiskohtaisen neuvonnan tukihakemuksien täytössä. Käytännön tarpeet ovat kuitenkin vieneet toiseen suuntaan.²¹ Näin periaatteitaan ja tavoitteitaan kuvasi kaksi eri kunnan viranhaltijaa:

...Hallinnon puolella yksiselitteinen tavoite on saada se asia menemään niin, että se on asiakkaalle mahdollisimman helppo ja sujuva. Asiakas saa yksinkertaisesti ne rahat mitä sille kuuluu, niin selkeästi ja nopeasti kun se nyt sitten saadaan vain hoidettua. – – Että me ollaan tavallaan puskurina sitten tämän järjestelmän ja asiakkaiden välillä ja koetetaan hoitaa se sillä tavalla kuntatasolla kuin pystytään. – – kaikista helpoin kun siinä tällanen tietynmoinen yhteistyö pelaa, että ollaan samalla asialla. Tottakai hommat hoidetahan niinku pitää, mutta tehdään se kumminkin niin pehmoisesti kun pystyy. (Kunnan maataloussihteeri)

...Kyllä pyritään korjaamaan taikka kommentoimaan sillain, ihan soittaen: “täällä ois pikkuinen virhe, että tuutko käymään”. – – Sitähän ei tietenkään, eihän sitä ole pakko tehdä, eikä välttämättä aina saikaan. Mut tuota minusta se kuitenkin kuuluu. Jos me täällä ammattilaiset tiedetään ja nähdään virhe, kyllähän siitä pitää sillon sanoa sille. (Kunnan maataloussihteeri)

Maatalous- ja ympäristöpolitiikan tulkitseminen viljelijöille vaatii paljon töitä paikallistason viranomaisilta. Säädöksiä on sopeutettava sekä käytännön olosuhteisiin että asenteisiin. Tämän lisäksi epävarmuudet ympäristöpolitiikan toimeenpanossa ovat lisänneet välittäjien tai tulkkien tarvetta. Ensimmäisen viiden vuoden aikana politiikkaa on leimannut epävarmuus, tukiehtoja on muutettu usein ja uusia säännöksiä on tullut voimaan lähes vuosittain. Viljelijöiden on ollut vaikea pysyä kehityksen kyydissä ja tietää mikä on sallittua ja mikä ei (kuva 32).

Tilanne on hankala niin viljelijöiden kuin maataloussihteerienkin kannalta. Seuraavassa sitaatissa eräs viljelijä kuvaa tämänhetkisten käytäntöjen epävarmuutta ja siitä aiheutuvia ongelmia tilanhoidolle.

²¹⁾ Asian herkkyyttä kuvaa myös julkinen keskustelu, joka on virinnyt viranomaistoiminnan rajoista (ks. Maaseudun Tulevaisuus esim. 1.10, 10.10, 24.10, 26.11, 2001 sekä 29.5, 20.6.2002, ks. myös Knuutinen 2001, Lumiaho 2002). Maa- ja metsätalousministeriö on myös asettanut työryhmän selvittämään hyvän hallintotapojen tulkintoja. Neuvonnan rajat eivät ole yksiselitteisiä ja niitä testataan koko ajan.

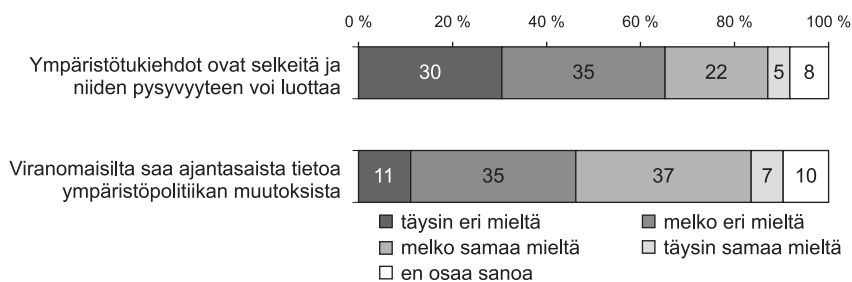
...Kun aattelee, että meidänkin tuloista iso osa tulee tukien kautta. Se on aika hurjaa, että vaikka kuinka yrittäs tehdä oikein ja soiteltas ja kyseltäs ja tehtäs vaikka mitä, niin siltikin saattaa tehdä aivan väärin. Sitä ei kukaan taho tohtia antaa sitä tietoa sitten. –
 – Nyt on tullu siitä ympäristöasiasta, että nyt ei kukaan tohtinu antaa sitä tietoa, kun sillon ensimmäisenä vuonnahan tohti antaa sitä. Ensimmäisinä vuosina maataloussihteeri uskalsi sanoa jotakin ja piirin ihmiset uskalsi sanoa jotakin. Nyt ei kukaan sano enää mitään. Ei kukaan uskalla ottaa vastuuta mistään. – – Elikkä se on ikävä puoli kyllä. Sitten vastuu on kuitenkin viljelijällä. Se on varmaan kyllä se kurjin juttu, justiin tämä epävarmuus. Ehkä ne paperitkin täyttäs kun aina tietäs, että jostakin saa edes ohjeet niitten täyttämiseen. Jotta tämä on ehkä se vaikein puoli. – – Ei pääse yhtään vuotta, etteikö ois muuttunu, yhtään samaa vuotta ei ole, samanlaista, etteikö joku asia muutu. Koko ajan tuo lakiteksti on se ja se, mutta sit tulkinta muuttuu koko ajan. Joku luuloo jossakin ministeriössä ja joku toinen jossakin toisessa asiassa. (Sikatilallinen)

Tukiriippuvuus tekee viljelijöistä riippuvaisia myös toimeenpanoverkostoista. Poliitiikan epävarmuudet ovat kuitenkin luoneet tilanteen, jossa edes toimeenpanosta vastaavat eivät aina tunne viimeisintä tulkintaa viimeisimmästä säädöksestä. Ympäristöpolitiikan sisällöt elävät koko ajan. Haastateltavat kertoivat useita esimerkkejä, joissa nämä epävarmuuksia ja riippuvuutta korostavat elementit olivat läsnä. Hyvänä esimerkkinä toimii nitraattidirektiivin toimeenpano. Tehdessäni haastatteluja keväällä 2001 ei ainoastaan nitraattidirektiivin sisältö vaan myös sen toimeenpano herätti kritiikkiä. Eräs maataloussihteeri kertoi hankalasta roolistaan ympäristösäädösten tulkina seuraavasti.

...Et ne [viljelijät] lukee tuon [Maaseudun Tulevaisuuden] mitä siinä on, ja sitten ne tulee kysyy multa miten se on. Mulla kun ei ole vähääkään sitä Ympäristöministeriön leimaa. Mä kuitenkin oon sillai omia, mutta en laput silmillä. Et ne haluaa tietää, et mitä oikeasti on tullu, mitä oikeasti odotetahan ja mikä on oikea tie. Elikkä se luottamus ei ole sinne Ympäristöministeriöön, mutta ei se ihan ole sitten tuohonkaan MTK:hon, joka vain hyvin kapia-alasesti ajaa tätä asiaa.

Hän jatkaa myöhemmin:

Mää oon ilmeisesti kuvaillu viljelijöille paremman, loogisemman, järkevämmän kuvan kuin mitä ne [Maa- ja metsätalous- sekä Ympäristöministeriö] itse asiassa ansait-sisi. Tarvitseeko hasata kokoajan kahden ministeriön välillä ja sitten tulla yht'äkkiä tällaisia käskyjä, niinku nyt tulee. Joita ei voi käytännös sitten panna totehen. – – Oon sitä semmosta ärtymystä ja paniikkia, oon koettanu selostaa, että "lakihan on laki". Mutta käytännös kyllä kohtuuttomalla aikataululla ja tiedottamisella ei tätä voi noudattaa! –
 – Tästä on vain sitten tällanen oma stoori synnytettävä, jonka mä nyt sitten päästän aina jokaiselle soittajalle, että ne saa joku eväät miten tästä selvitähän eteenpäin. Sitä on vaikea sanoa, onko se lain kirjaimen mukainen tämä mun vastaus, mutta mulla on se käytäntöön soveltua vastaus, sen voi antaa. (Kunnan maataloussihteeri)

Kuva 32. Epävarmuudet politiikan toimeenpanossa.

Säädösten tulkinnan tarve on paikallistasolla suuri etenkin tilanteissa, joissa toimeenpano- ja yhteistyökäytäntöjä vasta etsitään. Näissä tapauksissa kuntien maataloussihteerit muodostavat oman tulkintansa viljelijöiden näkökulmasta ja omaan käytännön kokemukseensa tukeutuen. Maataloussihteeri korostavat, että he tuntevat viljelijöiden kulttuurin ja tavan toimia. Yhtä lailla maataloussihteerit kritisoivat ympäristöviranomaisten tapaa lähestyä viljelijää: he eivät huomioi maanviljelyksen sosiaalista tai taloudellista tilannetta, eivätkä luota viljelijöihin. Kulttuurien väliset erot ovat korostuneet erityisesti nitraattidirektiivin ympärillä käydyssä lantakeskustelussa.

...Joku ympäristöviranomainen voi hyppiä tasapökkää, et "tää takarajahan on ollu ja menny, ekkös sä meinaa tehdä sitä [lantalaa]?" Mä näen sen niin, että mä tunnen ne luonteena, että miten ne todellisuudessa aikoo ja ymmärrän sen kassakriisinkin mikä monilla tiloilla on. Mä en oo yhtään huolissani, kun mä tiedän että ne tekee ne. – – Että kun sä kysyt ympäristökeskuksen kokonaisarvosanaa, niin se on hyvä, mutta joidenkin yksittäisten henkilöiden motivaatiota ja logiikkaa en ymmärrä. Jos sillä ympäristön asialla pitäis olla, silloin pitäis tuntea tämä kohderyhmä, sen ajatuksenkulku ja pitkät perinteet. – – On paljolti kysymys siitä asenteesta, että luotetaanko viljelijöihin. (Kunnan maataloussihteeri)

Maataloussihteereitä tarvitaan ei ainoastaan pykälien tulkiksi vaan välittäjiksi erilaisten kulttuurien ja toimintatapojen välille. Heidän asemansa on muodostunut erityislaatuiseksi. Eräs maataloussihteeri vertasi ammattikuntansa asemaa Maataloustuottajien keskusjärjestöön (MTK). Hän kritisoi MTK:ä ja nosti esille tekijöitä, joiden takia kuntien maataloussihteerien työssä korostuu yhä enemmän muutkin kuin pelkät viranomaistehtävät.

...Kyllä MTK:kin on ollu vähä vaikeuksia sopeutua tähän uuteen roolin. Että ne on jatkanu sillä vanhalla suomalaisella tyylillä. Hoitaa sitä tulopoliittista hommaa ja ne ei oo pystyny ehkä sitä julkikuvaansa sillä lailla, imagoansa muuttamahan tämmösiä asioita sisältäväksi, mitä kenttä tosiasiasis sisältää, mutta ei pysty puhumaan niitä ääneen. – – Me, jotka oomma täs tehtävässä, oomma kukin varmaan pyrkiny omalta osaltamme sitä [maataloutta] auttamahan oikeaan suuntahan. Mekin oomma erillaisia, mutta meistäkin 2/3 viljelee kotitilaa siinä ohella. – – Että ehkä me sillä tavalla on tehty paljon enemmän, ei etujärjestöl oo mitään kontaktipintaa. Tämähän on se väylä minne ne [viljelijät] tuo sen henkisen paineen, kun antavat sen julki. – – Mut tämähän ei oo sillä tavalla edunvalvontakanava. Tää ministeriön kantahan on, että meidän pitää olla lojaaleja tälle tähtiorganisaatiolle, me oomma sitä. – – Me ei saada lähteä arvostelemaan omaa juttua, eikä esimerkiksi saisi avittaa viljelijöitä tekemään valitusta jostakin päätöksestä. Sillälaila täs ei oo oikein virallista asemaa, olla kanavana mihkään ulospäin. Me ollaan vaan täs. Me ollaan sitten se virallisen systeemin käytäntöön sopeuttaja (Kunnan maataloussihteeri)

Kuntien maataloussihteerit ovat luoneet läheisen suhteen viljelijöiden kanssa, joka perustuu sekä luottamukseen että riippuvuuteen. Tämä asema on epävirallinen, mutta ehkä sitäkin merkittävämpi. Jos vertaamme heidän asemaansa neuvojiin, voidaan havaita eräitä mielenkiintoisia eroja. Eräs Maaseutukeskuksen neuvoja kuvaili neuvonnan roolia ympäristötuen toimeenpanossa lähes samalla tavalla kuin maataloussihteerinkin omaa rooliaan.

...Oman roolin näen, kun me puolueettomana neuvontajärjestönä toimitaan, niin on kyllä tarpeellinen. Se on vähä semmonen tyyny siihen viranomasten ja viljelijöitten välille. – – Itte kuvittelen sillä lailla, että ollaan aika paljon pystytty sitä [ympäristöasiaa] edistää ja viemään sillä lailla että se ei ole pelkästään semmosta viranomaismääräystä vaan, että siinä tulee tavallaansa ittestäkin sillai, että halutaan parantaa niitä asioita. On pystytty niitä soveltaan käytäntöön, että mitenkä ne asiat tehdään. Sitten tietysti tonne viranomaispuolelle yritetään itte taas saada omia näkemyksiä,

että mitenkä niitten pitäis mennä. Ettei ne niin kauheen elämälle vieraaksi ne asiat jää siinä. Mutta tietysti varmaan viljelijät ei koe, että maaseutokeskuksella olis sinne erityisen rooli. (Maaseutokeskuksen neuvoja)

Neuvojat näkevät tärkeimpänä tehtävänäan toimia sopeuttajina sekä viljelijöiden ja viranomaisten että käytännön ja politiikan välillä. Kyseinen neuvoja kuitenkin epäilee, että viljelijät saattavat nähdä tämän eri tavalla. Maaseutokeskusten neuvojen tehtävät ovatkin muuttumassa. Eräs neuvoja kuvasi muutosta seuraavasti:

...Jos aatellaan sitä 80 -lukua, me käytiin ottamassa kaikki maanäytteet pelloilta. Tehtiin kaikki semmoset. Nyt se on ihan yhden käden sormilla melkein vuodessa, mitä käy itte pellolla. Viljelijät ottaa ne itte jo. Mitä nuorempaa väkeä tulee isäntiä, niin ne osaa käyttää tietokoneita, ne tekee ne [viljelysuunnitelmat] itte. Siihen on käyttökelpoisia ohjelmia. Kyllä mä itte näen, että se ihan semmonen perusneuvontatyö mikä me ollaan tehty, niin se vähenee ja tulee sitten jotkut erikoisalut. Yritetään sille puolelle. (Maaseutokeskuksen neuvoja)

Maaseutokeskuksilla on ollut merkittävä rooli ympäristötuessa olevien viljelykäytäntöjen viemisessä maataloille. Neuvojat ovat levittäneet viljelytekniisiä innovaatioita aiemminkin (ks. esim. Niemelä 1996). Perinteisesti neuvonta on pyrkinyt tuotannon tehostamiseen, nyt rinnalle ovat tulleet ympäristöasiat. Maaseutokeskusten neuvojat ovat auttaneet viljelijöitä maanäytteiden otossa, viljelysuunnitelmien teossa ja opettaneet ympäristötukiehtoja viljelijäkoulutuksissa.

Lisäksi Maaseutokeskuksien neuvojat ovat tehneet suurimman osan tilakohtaisista ympäristönhoitosuunnitelmista. Ensimmäiset suunnitelmat Etelä-Pohjanmaalla tehtiin 1980 -luvun lopulla, jolloin noin puolet tiloista käytiin läpi. Suunnitelmien teko jatkui maaseutokeskusten "Yhteinen ympäristömme" -kampanjan yhteydessä (Maaseutokeskusten liitto 1993). Tuohon aikaan ympäristönhoitosuunnitelma oli vapaaehtoinen ja sen yhteydessä käytiin läpi ympäristönhoidon perusasioita, kuten viljelysuunnittelua. Tämä työ jatkui ympäristötuen yhteydessä, jolloin ympäristönhoitosuunnitelmasta tuli pakollinen jokaiselle tukea saavalle tilalle. Neuvojat kävivät läpi lähes kaikki tilat, myös eräitä yksityisyrittäjiä osallistui suunnitelmien tekoon. Työmäärä oli suuri ja ympäristönhoitosuunnitelmien tekoprosessia onkin myöhemmin kritisoitu hyvin rutiininomaiseksi (ks. myös Soini & Tuuri 2000, 39). Ympäristönhoitosuunnitelma ei ole myöskään tarvinnut päivittää, joten monille haastattelemilleni viljelijöille se onkin jäänyt vain yhdeksi paperiksi muiden joukkoon.

Ympäristönhoitosuunnitelmien lisäksi Maaseutokeskukset ovat pitkälti vastanneet ympäristötukeen kuuluvien viljelijäkurssien järjestämisestä. Kursseja on järjestetty mm. ympäristötukiehdoista ja kasvinsuojeluaineiden käytöstä. Kurssit ovat muuttuneet maksullisiksi uudella ympäristötukikaudella. Haastatellut viljelijät kaipasivatkin rahanvastineeksi kursseilta enemmän tietoa ja sisältöä. Nyt ne ovat jääneet lähinnä tukipykälien läpikäynniksi.

Nyt kun viljelijät ovat pikku hiljaa oppineet EU:n mukanaan tuomat uudet toimintatavat, neuvontatarve on siirtynyt yleisestä erityiseen. Maaseutokeskukset ovat yleisneuvonnan sijasta panostamassa enemmän erikoisaloihin.²² Nyt he voivat keskittyä niihin, jotka jatkavat maataloutta ja uskovat tulevaisuuteen – edelläkävijöihin. Konsulentista on tullut konsultti. Tämä roolin muutos on huomattu myös viljelijöiden piirissä. Viljelijät ovat melko kärkkäitä kritisoimaan maaseutokeskuksen palveluja ja vaatimaan vastinetta rahalleen. Tuotannon erikoistuminen vaatii myös erityistaitoja neuvoilta.

²² Kehitykseen vaikuttaa myös valtion tuen leikkaukset. Maaseutokeskukset ovat nyt riippuvaisempia projektirahoituksesta esim. maaseudun kehittämisvarojen kautta.

Välittäjien rooleista voi tehdä eräitä mielenkiintoisia johtopäätöksiä. Michael (1992) on korostanut, että useimmiten kansalaisten tiettyjä instituutioita kohtaan osoitama kunnioitus saattaa ennemminkin perustua riippuvuuteen kuin suoranaiseen luottamukseen. Siten esimerkiksi maanviljelijöiden syyt tukeutua Maaseudun Tulevaisuus -lehdestä saatuun informaatioon, ei välttämättä ole suora osoitus heidän luottamuksestaan etujärjestöään (jonka lehti Maaseudun Tulevaisuus on) kohtaan vaan se voi olla ennemminkin merkki riippuvuudesta. Tässä yhteydessä kuvaavampaa olisi-kin puhua "aivan-kuin" luottamuksesta (ks. myös Wynne 1996, 50). Aivan kuin viljelijät luottaisivat näihin instituutioihin, koska he eivät voi muutakaan. Tukiriippuvuus sekä politiikan sisäiset epävarmuudet ovat tehneet heistä riippuvaisia myös maataloussihteerien hallussa olevasta tiedosta. Verkostoista pois jääminen olisi riski sekä maataloustoiminnan jatkuvuudelle että sosiaaliselle identiteetille.

Maataloussihteerien kohdalla tuntuu kuitenkin olevan kyse muustakin kuin pelkästä riippuvuudesta. Viljelijät ovat riippuvaisia heiltä saaduista neuvoista ja avusta, mutta samanaikaisesti heidän välilleen tuntuu kehittyneen joustava vuorovaikutussuhde, joka on auttanut pehmentämään ristiriitaisuuksia joita osallistuminen esimerkiksi ympäristönsuojeluun on saattanut herättää. Sitä vastoin Maaseutukeskusten neuvojien asema verkostossa tuntuu olevan heikompi, niin riippuvuuden kuin luottamuksenkin osalta. Maaseutukeskusten toiminta on tänä päivänä keskittynyt yhä harvemmille tiloille ja perusneuvonnan sijasta he ovat siirtyneet tuottamaan neuvontapalveluja maatilayrityksille. Vaikuttaakin siltä, että maataloussihteerit ovat toiminnassaan kyenneet paremmin vastaamaan maaseudun sosiaalisista ongelmista juontuviin tarpeisiin sekä tukemaan maanviljelyskulttuurille ominaisia toimintatapoja.

4.6 Rajanvetoja maatalous- ja ympäristöhallinnon työnjaossa

Ympäristötuen sisäänajo alue- ja paikallistasolle on muuttanut maatalouden ympäristöpolitiikan käytäntöjä merkittävästi. Tiedetyt järjestelmää ylläpitävät ja eri toimijoita yhdistävät periaatteet ovat pikku hiljaa muotoutuneet. Nämä periaatteet määrittelevät myös ne pääoman lajit, joilla keskusteluun maatalouden ympäristökysymyksistä voi osallistua.

Alla olevaan taulukkoon olen koonnut yhtäältä eri hallinnon sektoreille asetetut tehtävät ympäristöpolitiikan toimeenpanossa ja toisaalta toimeenpanoverkostossa muotoutuneet epäviralliset roolit ja pääoman lajit, joilla eri toimijat osallistuva keskusteluun maatalouden ympäristökysymyksistä. (taulukko 6)

Taulukko 6. Maatalous- ja ympäristöhallinnon toimijoiden roolit maatalouden ympäristötuen toimeenpanossa.

Toimija	Viralliset tehtävät maatalouden ympäristötuen toimeenpanossa	Toimeenpanossa muodostuneet pääoman lajit ja roolit
Kunnan maatalousviranomaiset	Tukihakemusten käsittely kunnassa	Tukiasiantuntemus, paikallistuntemus Välittäjä ja kulttuurien tulkki viljelijöiden ja viranomaisten välillä Perusneuvoja
Alueelliset maatalousviranomaiset	Ympäristötuen perus- ja erityistukipäätökset Tukivalvonta	Tukiasiantuntemus Valvoja
Maaseutukeskusten neuvot	Ympäristönhoito- ja erityistukisuunnitelmien teko Neuvonta ja kurssitus	Maatalousneuvonnan asiantuntemus Välittäjä viljelijöiden ja viranomaisten välillä Erityisneuvoja
Alueelliset ympäristöviranomaiset	Erityistukilausunnot, -suunnitelmat, -neuvonta ja -valvonta Alueelliset ympäristöohjelmat ja toimenpiteiden alueellinen kohdentaminen	Ympäristöasiantuntemus Välittäjä paikallisten ympäristötavoitteiden, tutkimustiedon ja ympäristöpolitiikan tavoitteiden välillä Neuvottelija, valvoja

Ympäristötuen myötä ympäristö- ja maataloustoimijoiden kenttä on järjestäytynyt osittain uudelleen. Maataloustoimijoilla on merkittävä rooli maatalouden ympäristöpolitiikan toimeenpanossa. Erityisen selvästi tämä näkyy maataloussihteerin merkittävänä asemana kulttuurien tulkkina sekä välittäjänä viljelijöiden ja viranomaisten välillä. Maataloussihteerit edustavat maatalous- ja ympäristötoimijoiden verkostossa tiettyä pysyvyyttä, lisäksi useimmille heille on työn ohessa syntynyt hyvä paikallistuntemus, jonka tärkeys korostuu juuri ympäristöasioissa. Myös Maaseutukeskusten neuvotien asema ympäristötuen toimeenpanossa on ollut merkittävä. Perusneuvonnan siirtyessä neuvotilta maataloussihteerille, heidän kontaktit suoraan viljelijöihin ovat tulleet vähäisemmiksi. TE -keskusten toiminta on sitä vastoin keskittynyt pitkälti tukipäätöksiin ja valvontaan; heidän suhteensa järjestelmään on ollut tiukan hallinnollinen ja he pitävät hallussaan lopullisen päätösvallan tukimarkoista.

Ympäristötuki on lisännyt ympäristöviranomaisten mahdollisuuksia vaikuttaa maatalouden ympäristönsuojeluun. Ympäristöviranomaiset etsivätkin aktiivisesti keinoja tarttua tähän haasteeseen niin neuvonnan, suunnittelun kuin normiohjauksen puolelta. Tehtäväkentän laajentuminen on näkynyt työnjaollisina ongelmina ympäristöhallinnon sisällä.

Ympäristöviranomaisten toimintakentän laajentuessa myös perinteiset työnjaon rajat maataloussektorin kanssa ovat osin muuttaneet muotoaan. Rajanvetoa käydään mm. oikeuksista tietoon. Tällä hetkellä maataloushallinto on pääasiallisesti vastuussa tukiehtojen valvonnasta; ympäristöviranomaiset osallistuvat ympäristötuen erityistukien, nitraattidirektiivin sekä ympäristönsuojelulain valvontaan. Seurantaan ja valvontaan tarvittavan tiedon välityksen rutiinit eivät kuitenkaan ole vakiintuneet ja erimielisyyksiä on syntynyt mm. siitä kenellä on oikeus maatilakohtaisen tiedon saantiin.

Erityisen selvästi työnjaon rajanvedot näkyvät neuvonnassa, jonka organisointiin ympäristötukiohjelma ei anna tällä hetkellä selvää työnjakoa. Eräs Lappajärvi-projektin työntekijä oli yllätynyt kuinka huonosti tilakohtainen ympäristöneuvonta on loppujen lopuksi järjestetty.

...Se on mulle ollu suurin ihmetys, että kunnasta ei oo tullu semmosta neuvoa niinkään. Niillä menee se kaikki voima ja liikenevä aika siihen paperihommaan, pakollisen rutiinin tekoon. Neuvotaan vaan paperilla, kuinka sä täytät tuon, ja miten, ja millon eläinmäärät ilmoitetaan, ja miten ne korvamerkit ja kaikki, että ei oo aikaa käyä siellä tilalla – – Hyvin vähän ne viljelijät tietää näistä ympäristötuen tarjoamista mahdollisuuksista – – Ei kunnassa oo aikaa, eikä niinkään maaseutukeskuksellakaan. Siellä on maitotilaneuvojat, kasvitilaneuvojat ja kaikki erikseen. Ympäristöpuoli on aika vähäistä. Että tää ympäristöalan neuvonta, kuuluuko se ympäristökeskuksille, maaseutukeskuksille vai ... Se on vähän semmosta häilyvää. – – Koska ihan selvä on, että maaseudun maatalous- ja ympäristönsuojelu on yks tosi iso yhdistettävä kysymysmerkki. Jos nyt ensimmäinen tukikausi on takana, sen mukana tavallaan tietään miten paperilla pelataan ja miten ne kaikki jutut menee, niin ehkä ne konkreettiset toimet maastossakin vois sujua paremmin, jos sitä neuvontaa, nimenomaan tilakohtaista neuvontaa ois enemmän. (Lappajärvi-projektin työntekijä)

Hänen mielestään maataloussihteerien ja neuvojen välittäjän rooli ei yksin takaa korkeatasoista ympäristöneuvontaa. Hänen mielestään ympäristöalan neuvonta on ”*tosi iso yhdistettävä kysymysmerkki*” tulevaisuudessa. Ongelmia on kohdattu myös Maaseutukeskusten kanssa, jotka ovat perinteisesti hoitaneet neuvonnan.

...Me ollaan aika paljon tehty maaseutukeskuksen kanssa yhteistyötä. Siin on tiettyjä ongelmia ollu, jos ihan rehellisiä ollaan. Maaseutukeskus on hyvin pitkään ollu neuvova ja onkin, sehän on neuvontaorganisaatio. Meidän projekti tavallaan ottaa erioikeiden tavallaan itselleen, että voi myös toimia semmosena neuvoo-antavana, tietenkin. Mehän esimerkiks tehtiin nää suojavyöhykesuunnitelmat puoliksi, että säilyis hyvät välit neuvojiin – – Ei se rahasta varmaankaan oo, tai kyllä mä oon kuullu että siitäkin saattaa olla, mutta ehkä se on nää juuret ja tausta. Ympäristöpiiri ja vesipiiri on enemmän just virkamiestoimintaa: antaa lausuntoja ja tekee katselmuksia ja pyörittää sitä semmosta, toisenlaista. Joskin varmasti ympäristökeskuksen toimintakin on jo muuttunu hyvin pitkälle. Ei se enää oo sellasta. – – Nyttän kun neuvonta on tullu kuvaan, niin siinä on tällasia aluerajauksia. (Lappajärvi-projektin työntekijä)

Maaseutukeskukset ovat tehneet tila- ja kyläkohtaisia maisemasuunnitelmia. Ympäristötuki on edelleen antanut heille mahdollisuuksia jatkaa tätä toimintaa. Neuvojat ovat osallistuneet erityistukisopimuksissa vaadittavien tilakohtaisten suunnitelmien tekoon esim. suojavyöhykkeistä tai maiseman ja luonnon monimuotoisuuden hoidosta. Ympäristötuen myötä myös ympäristöviranomaiset ovat panostaneet yhä enemmän neuvontaan, joka on perinteisesti ollut Maaseutukeskusten vahvaa osaamisaluetta. Maaseutukeskusten toimintatapojen muutokset sekä ympäristöviranomaisten lisääntyneet panostukset neuvontaan ovat tuoneet säröjä vanhojen, jo olemassa olevien yhteistyöverkostojen toimintaan. Neuvonta on avautunut kilpailijoille.

Vaikkakin ympäristöviranomaisten vaikutusvalta on lisääntynyt, se ei ole tapahtunut kitkatta. Maataloussektorin historian kuluessa kerääntyneen pääoman haastaminen ei ole helppoa. Lopulta kyse on siitä kenellä on oikeus ottaa osaa maatalouden kehittämistä koskevaan keskusteluun. Ympäristötuki on koonnut eri intressitahot yhteen, mutta se ei tarkoita, että toimijat olisivat löytäneet yleisesti hyväksytyyn tulokinnan maatalouden ympäristöpolitiikan toteutuksesta. Pelisääntöjä uusinnetaan ja kyseenalaistetaan jatkuvasti.

Johtopäätöksiä

Maatalouden ympäristötuen myötä ympäristöasiat ovat tulleet uudella tavoin osaksi lähes jokaisen suomalaisen viljelijän arkipäivää. Lappajärven valuma-alueelta saatu- jen tutkimustulosten mukaan ympäristötuki on muuttanut viljelykäytäntöjä merkittävästi ja melko lyhyellä aikavälillä. Ympäristötuen mukana mm. viljelysuunnittelusta on tullut kiinteä osa tilanhoitoa, viljelijät ovat laajentaneet lantaloitaan, lopettaneet lannan talvileivityksen, vähentäneet lannoitteiden käyttömääriä sekä perustaneet suojakaistat vesistöjen varteen.

Ympäristötuki on jatkanut perinteistä vapaaehtoisuuteen perustuvaa ympäristöpolitiikkaa ja mahdollistanut viljelijöiden – sekä heidän etujärjestöjensä vaatimukset – kustannusten korvaamisesta. Viljelijöiden mielestä ympäristöpolitiikkaa tarvitaan ja porkkanalla päästään pidemmälle kuin kepillä. Tästä tuntuu vallitsevan yksimielisyyttä myös ympäristötuen toimeenpanosta vastaavien viranomaisten kesken.

Vaikka viljelijät näkevät ympäristötuen mukanaan tuomat muutokset tärkeinä, yhtä lailla he myös kritisoivat ympäristötuen viljelymenetelmiä. Tähän käytännön ja politiikan toimeenpanon väliseen vuoropuheluun kulminoituu paljon maatalouden ympäristönsuojelun herkkyydestä. Hyvien viljelymenetelmien sisältöjä luodaan ja uusinnetaan eri toimijoiden sekä käytännön ja säädösten välisenä vuoropuheluna.

Tilalla ympäristöpolitiikan tavoitteet konkretisoituvat byrokraattisten toimintatapojen ja taulukkoarvojen kautta. Tukiriippuvuus on tehnyt viljelijöistä vartioituja. Kun kaikkea toimintaa tarkkaillaan, viljelijöistä helposti tuntuu, ettei hallinto enää luota viljelijöiden ammattitaitoon ja harkintakykyyn. Ympäristöpolitiikan tiukentuminen yhtä aikaa maatalouden rakennemuutoksen kanssa on vahvistanut tunnetta ylhäältä alas päin ohjautuvasta päätöksenteosta.

Viljelijät peräänkuuluttavat oikeuksiaan luonnonvarojen käytön hallintaan ja vetoavat puheenvuoroissaan viljelijän ammattitaitoon, paikallistuntemukseen sekä kokemukseräiseen tietoon. He kritisoivat ennen kaikkea standardinomaisuutta, joka on hyviä viljelymenetelmiä – tai ympäristöriskejä – koskevien säädösten rutiininomaisen tulkintojen takana. Vesiensuojelua koskevat ympäristösäädökset käsittelevät ravinteita ikään kuin yhdellä yleispätevällä peltolohkolla, jolloin yhteys maatalouden taloudellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin, tilanhoidon kokonaisvaltaiseen luonteeseen sekä vaihteleviin paikallisiin luonnon olosuhteisiin on rajattu ulos.

Nämä samat konfliktin elementit ovat nousseet pintaan aina aika ajoin esimerkiksi rantojensuojelun tai metsiensuojelun yhteydessä. Ympäristötuen toimeenpanossa esiintulleet ristiriidat heijastavatkin siten vain ehkä pienempää siirtymää viljelijöiden ja ympäristöhallinnon välisissä suhteissa. Ympäristösäädökset ovat sivuuttaneet tai vähätelleet maanviljelykseen luontaisesti kuuluvaa monimuotoisuutta – ja siten tehneet eri oletuksia sen hallittavuudesta ja kontrolloinnista. Viljelijöiden kritiikki on tulkittava tietyn kulttuurin vastauksena toiselle kulttuurille ominaiseen toimintatapaan. Näiden kulttuurien taustalla ovat erilaiset normatiiviset mallit ihmisen toiminnan luonteesta, tarkoituksesta ja syysuhteista (ks. myös Wynne 1996, 67). Toinen ei ole siis oikeassa tai toinen väärässä, toiminnan mittakaavat vain ovat erilaisia (Latour 1987, 210-212).

Ympäristötuen toimeenpanosta vastaavien viranomaisten ja neuvojien mielestä ympäristötuki on luonut mahdollisuuden nostaa ympäristöasioita voimakkaammin esille maataloudessa, mutta politiikan toimeenpanoon liittyvät epävarmuudet asetta-

vat esteitä paikallistason ympäristönsuojelulle. Epävarmuudet liittyvät niin kansalliseen rahoitukseen, viljelymenetelmien vaihteleviin ympäristövaikutuksiin kuin myös tiedollisiin ja toimijoiden välisiin valtasuhteisiin. Toimeenpanosta vastaavat viranomaiset ja neuvot joutuvat tasapainottelemaan näiden epävarmuuksien kanssa päivittäisessä työssään. Viljelijöiden kannalta epävarmuuksien ja toiminnan mittakaavojen erojen sopeuttajina kuntien maataloussihteerien rooli on muodostunut tärkeäksi.

Ekologisten, sosiaalisten kuin institutionaalisten epävarmuuksien hallinta on luonut tarpeen uudellelaisille toimintamuodoille paikallistasolla. Näistä esimerkkinä tutkimuksessa on tarkasteltu lähemmin Lappajärven valuma-alueella tehtyä suojavaikutus suunnittelua. Saatujen kokemusten perusteella suunnittelu on tarjonnut lähtökohtia paikallistason oppimiselle. Valuma-alueen suojavaikutus suunnittelu on auttanut huomioimaan paikallisesti vaihtelevat luonnonolosuhteet sekä hyödyntämään kokemusperäistä ja paikkakohtaista tietoa, joka keskeisesti määrittää viljelijöiden luontosuhdetta. Suunnittelu on tuonut ympäristöviranomaiset pellonreunalla tarjoten myös viljelijöille väylän vaikuttaa. Suunnittelukäytännöt ovat muotoutuneet tarpeeksi joustaviksi vastaamaan sekä maatalouden välittömästä luontosuhteesta että maanviljelijöiden kulttuurisesta identiteetistä juontuviin tarpeisiin. Saadut kokemukset osoittavat, että luottamus eri toimijoiden välille rakentuu parhaiten käytännön tekemisen kautta.

Koska maatalouden ympäristövaikutukset ovat riippuvaisia paikallisista ympäristöolosuhteista, ympäristöpolitiikan avulla on ylipäätään vaikea luoda yleispäteviin standardeihin perustuvia säädöksiä. Seurauksena voi olla kompromisseja, jotka eivät välttämättä vastaa tarkoitustaan ja pahimmillaan kääntyvät ympäristönsuojelua vastaan. Tällöin suljetaan pois myös ympäristönhoidon kannalta oleellinen käytännön kokemukseen pohjautuva tieto paikallisista viljely- ja ympäristöolosuhteista. Mikäli viljelijä syrjäytyy ympäristönhoitoon liittyvästä päätöksenteosta, on hänen vaikea motivoitua toimenpiteiden toteuttamiseen. On myös vaarana, että ympäristöpolitiikka ajautuu riippuvuuden kehään (ks. Wynne 1996), jossa kieli ja tieto – siten myös vaikutusmahdollisuudet – on rajattu tietyn asiantuntijaryhmän omaisuudeksi ja muut tiedon lajit suljetaan pois.

Ympäristötuen kaltaisten laaja-alaisten ohjelmien haasteena on, miten säilyttää tarkkuus ja tasa-arvoisuus siten, että pystyttäisiin välttämään tekninen ja pilkottu käsitys maatalouden ympäristönhoidosta. Maatalouden ympäristöpolitiikan vapaaehtoisuus, eri politiikan sektoreiden välinen yhteistyö sekä maatalouden tuotantoprosesseihin liittyvä paikallisuus korostavat kaikki epävarmuuksien hallinnan merkitystä ympäristönhoidossa (ks. myös Wilson & Bryant, 1997). Poliitiikan olisi tarjottava ehdot, joiden sisällä paikalliseen oppimiseen ja käytännön tekemiseen perustuvat kollektiiviset kokeilut sekä jatkuva uudelleen arviointi olisi mahdollista.

Kirjallisuus

- Anttila, Päivi ja Lise-Lotte Molander (2000). Ähtärinjärven suojavyöhyke- ja vesimaisemasuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 180. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Ykkös Offset Oy, Vaasa.
- Brouwer, Floor and Philip Lowe (1998). CAP and the Rural Environment in Transition. A Panorama of National Perspectives. Wageningen Press, Wageningen.
- Buller, Henry, Geoff A Wilson and Andreas Höll (2000). Agri-environmental policy in the European Union. Ashgate Publishing Limited, Hampshire.
- Ekholm, Petri (1998). Algal-available phosphorus originating from agriculture and municipalities. Monographs of the Boreal Environment Research No. 11. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- Elintarviketieto Oy (2000). Dataaari 02/2000. Maatilojen Informaatiotekniikka -tutkimus.
- Elintarviketieto Oy (2001). Maataloustuottajien mediatutkimus.
- Etelä-Pohjanmaan agronomit ry. (2000). Etelä-Pohjanmaan maatalous 1999. Etelä-Pohjanmaan agronomit ry:n julkaisu nro. 33. Kauhajoen Kirjapaino.
- Flyvbjerg, Bent (2001). Making Social Science Matter. How social inquiry fails and how it can succeed again. Cambridge University Press.
- Glasbergen, Pieter (1992). Agro-environmental Policy: Trapped in an Iron Law? A Comparative Analysis of Agricultural Pollution Control in the Netherlands, the United Kingdom and France. Sociologia Ruralis Vol. 32, pp. 11-29.
- Granberg, Leo (1989). Valtio maataloustulojen tasaajana ja takaajana. Suomen tiedeakatemia. Helsinki.
- Hakola, Jaana, Varpu Kujanpää ja Liisa Maria Rautio (1997). Maatalouden ympäristöohjelma Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueella. Alueelliset ympäristöjulkaisut 28. Länsi-Suomen ympäristökeskus. MaxiCopy Oy, Vaasa.
- Hirsjärvi Sirkka ja H. Hurme (2000). Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsingin yliopistopaino, Helsinki.
- Jaakkola, Riitta, Päivi Anttila ja Lise-Lotte Molander (2000). Kuortaneenjärven kulttuurimaisemissa. Alueelliset ympäristöjulkaisut 173. Länsi-Suomen ympäristökeskus. MaxiCopy Oy, Vaasa.
- Jokinen, Pekka (1995). Tuotannon muutokset ja ympäristöpolitiikka. Ympäristösosiologinen tutkimus suomalaisesta maatalouden ympäristöpolitiikasta vuosina 1970-1994. Turun yliopiston julkaisuja C 116. Painosalama, Turku.
- Jokinen, Pekka (2000). Europeanisation and Ecological Modernisation: Agri-environmental Policy and Practices in Finland. Environmental Politics Vol. 9, No. 1, pp. 138-167.
- Juntti, Meri (2002). Interpreting Agri-environmental Policy. A Comparative Analysis of Policy Implementation in Finland and the UK. Väitöskirja, julkaisematon. Imperial College at Wye, University of London.
- Kaljonen, Minna (2000a). Viljelijänäkökulmia ympäristönhoidosta. Tuottajien sitoutuminen maatalouden ympäristöohjelmaan. Suomen ympäristö, ympäristöpolitiikka 400. Suomen ympäristökeskus. Edita Oy, Helsinki.
- Kaljonen, Minna (2000b). Ympäristöhyötyjen tuottajat. Viljelijöiden sitoutuminen maatalouden ympäristöohjelmaan. Vesitalous. 3/2000, ss. 36-42.
- Kiijärvi, Susanna (2002). Paljon melua Naturasta. MTK:n rooli Natura 2000 -konfliktissa. Jyväskylän yliopiston sosiologian julkaisuja 69. Jyväskylän yliopisto. Kopijyvä, Jyväskylä.
- Knuutinen, Mikko (2001). Monitasoinen hallinto aiheuttaa jännitteitä. Maaseudun Tulevaisuus 19.10.2001
- Koikkalainen, Kauko, Kaisu Haataja Jyrki Aakkula (1999). Maatalouden ympäristötuen merkitys maatilojen taloudelle. Teoksessa Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n taloudellinen analyysi. "Ympäristötukijärjestelmä ja tulevaisuus" -tutkimuksen loppuraportti. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 90. Vammalan Kirjapaino, Vammala.
- Korkman, Johan, Johannes Ijäs, Aarne Pehkonen, Seppo Rekolainen, Pirkko Valpasvuo-Jaatinen ja Kari Tiilikkala (1993). Hyvät viljelymenetelmät. Maaseudun ympäristöohjelman mukaiset viljelysuositukset. Maa- ja metsätalousministeriön työryhmämuistio 1993:7. Helsinki.
- Kröger, Laura (2002). Osallistuva suunnittelu maatalouden ympäristöpolitiikassa – Viljelijöiden näkemyksiä osallistumisesta, vaikuttamismahdollisuuksista ja ympäristönhoidosta. MTT:n selvityksiä 7, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos, Taloustutkimus. Data Com Finland Oy, Helsinki.
- Kumpulainen, Mikko (1999). Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatalon luontosuhteen muutoksesta. Joensuun yliopisto, maantieteen laitos. Julkaisuja No. 5. Joensuun yliopistopaino, Joensuu.

- Lappajärvi Life (2002). Lappajärvi Life. <http://www.vyh.fi/ympsuo/projekti/Lifelsu/lappaj/lappaas.htm> (20.9.2002)
- Latour, Bruno (1987). *Science in Action. How to Follow Scientists and Engineers Through Society*. Open University Press, Milton Keynes.
- Latour, Bruno (1993). *We have never been modern*. Harvard University Press, Cambridge.
- Linnasalo, Kaisa (2001). Suojavyöhykkeiden ja maisemanhoidon yleissuunnitelma Mustijoen vesistöalueelle Mäntsälässä. Uudenmaan ympäristökeskus, Monisteita 92.
- Lowe, Philip, Judy Clark, Susanne Seymour and Neil Ward (1997). *Moralising the Environment. Countryside Change, Farming and Pollution*. UCL Press, London.
- Lounais-Suomen ympäristökeskus (2002). Peltojen suojavyöhykkeiden yleissuunnittelu Lounais-Suomessa. http://www.ymparisto.fi/ympsuo/maametsa/los/ms_suoja.htm (20.9.2002)
- Lumiaho, Maire (2002). Neuvonta on osa hyvää hallintoa. Maaseudun Tulevaisuus 6.5.2002, vierasylö.
- Luoto, Ilkka, Petri Ruuskanen ja Heikki Susiluoma (1996). Risupartoja vai markkinamiehiä? Taupaustutkimus Etelä-Pohjanmaan luomutuottajista. Chydenius-instituutin tutkimuksia 5/1996. Jyväskylän yliopisto. Kokkola.
- Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus (2001). Maatilatilastollinen vuosikirja 2001. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Maaseutukeskusten liitto (1993). Yhteinen ympäristömme. Viljele viisaasti – tuota turvallisesti. Maaseutukeskusten liitto. Julkaisuja No. 862. Helsinki.
- Michael, Mike (1992). Lay Discourses of Science: science-in-particular, science-in-general and self. *Science, Technology and Human Values* Vol. 17, No. 3, pp. 313-33.
- MMM, Maa- ja metsätalousministeriö (1994). Ehdotus Suomen maatalouden ympäristötukiohjelmaksi 1995-1999. Työryhmämuistio 1994:4. Helsinki.
- MMM, Maa- ja metsätalousministeriö (1999). Ehdotus maatalouden ympäristöohjelmaksi 2000-2006 Työryhmämuistio 1999:13. Helsinki.
- MTT, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (2002). Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. MTT, Taloustutkimus, Julkaisuja 101. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Niemelä, Jari (1996). Lääninlampureista Maaseutukeskuksiin. Maaseutukeskusten ja niiden edeltäjien maatalousneuvonta 1700 -luvulta 1900 -luvulle. Maaseutukeskusten liitto, Suomen Historiallinen Seura. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Niemi-lilahti, Anniitta, Outi Myllymäki ja Anu Mäkinen (1997). EU ohjausstrategioiden uudistajana. Taloudelliset ohjauskeinot suomalaisen maatalouden ympäristöpolitiikassa. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimusraportteja 218. Vaasa.
- Niemi-lilahti, Anniitta & Brita Vilkki (1995). Organisaatioiden vuorovaikutus ympäristöpolitiikan toimeenpanossa: maa- ja metsätalouden vesiensuojelutavoitteiden toimeenpano Vaasan läänissä. Vaasan yliopiston julkaisuja No. 218, Hallintotieteet 23. Vaasa.
- Nokkala, Marko (2001). Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n vaikutuksesta torjunta-aineiden käyttöön. MTT Taloustutkimus (MTTL) selvityksiä 24/2001.
- Ollas, Minna (2000). Ympäristöasenteet ja suojavyöhykkeen taloudellinen kannattavuus suojavyöhykesopimuksen tehneillä mautiloilla. Uudenmaan ympäristökeskus. Monisteita Nro 73. Uudenmaan ympäristökeskus, Helsinki.
- Palva, Reetta, Katri Rankinen, Kirsti Granlund, Juha Grönroos, Antero Nikander ja Seppo Rekolainen (2001). Maatalouden ympäristötuen toimenpiteiden toteutuminen ja vaikutukset vesistökuormitukseen vuosina 1995-1999. MYTVAS -projektin loppuraportti. Suomen ympäristö, ympäristönsuojelu 478. Suomen ympäristökeskus. Edita Oy, Helsinki.
- Palviainen, Simo (2001). Maatalous-, maaseutu- ja ympäristöpolitiikan kohtaamisia ympäristöhoidossa. Kohti uudentyypistä sopimuksellisuutta. Yhteiskuntapolitiikan lisensiaattityö, julkaisematon. Joensuun yliopisto.
- Pohjanmaan Tutkimuspalvelu Oy 1999: Ähtävänjoen vedenlaatu ja kuormitus selvitys.
- Polso, Anne (2001). Suojavyöhykesuunnitelma Lappajärven valuma-alueelle. Alueelliset ympäristöjulkaisut 218. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Multiprint, Vaasa.
- Ranto, Mika (1999). Kurikan-Ilmajoen jokimaisemasuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 122. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Kirjapaino II-MO, Ilmajoki.
- Rautio Liisa-Maria ja Hannele Ilvessalo-Lax (toim.) (2000). Länsi-Suomen ympäristöohjelma vuoteen 2006. Alueellisia ympäristöjulkaisuja 201, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Vaasa. <http://www.ymparisto.fi/poltavo/ohjelma/lsu/ympohj.htm> (20.9.2002)
- Saaristo, Kimmo (2000). Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertti. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja No. 66. Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Sairinen, Rauno (1996). Suomalaiset ja ympäristö. Tilastokeskus.
- Salmela, Kaija (1999). Peltoalueiden vesiensuojellisten suojavyöhykkeiden yleissuunnittelu-oppas. Lounais-Suomen ympäristökeskus, alueellisia ympäristöjulkaisuja 6/99. Turku.

- Savea, Tarja, J. Louko ja Anneli Heinonen (1995). Ähtävänjoen suojavaöhykesuunnitelma. Moniste 29 s. Vaasan läänin vesiensuojeluyhdistys, Pietarsaari.
- Silvasti, Tiina (2001). Talonpojan elämä. Tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Simolin, Emilia (2001). Kurejoen maisema. Kulttuurimaiseman ja vesistöhoito Kurejokilaaksossa. Alueelliset ympäristöjulkaisut 207. Länsi-Suomen ympäristökeskus. Multiprint, Vaasa.
- Soini, Katriina ja Hannu Tuuri (2000). Maatalouden ympäristötukijärjestelmän (1995-1999) toimeenpano. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja. Sarja A 89. Maatalouden tutkimuskeskus, Jokioinen.
- Stake, Robert E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi.
- Suomen Itämeren suojeleuhojelma (2002). Valtioneuvoston periaatepäätös toimista Itämeren suojelemiseksi. 26.4.2002. <http://www.ymparisto.fi/ympsuo/vesi/meri/itamervn.htm> (20.9.2002)
- Tamminen, Antti (1997). Tiedollinen ohjaus ja viljelijöiden ympäristöasenteet. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos, selvityksiä 10/97. Helsinki.
- Tattari, Sirkka, Titta Schultz ja Mikko Kuussaari (2002). Belief Network modelling of buffer zones – impact on water protection and biodiversity. Submitted Agriculture, Ecosystems & Environment.
- Thompson Paul B. (1995). *Spirit of the Soil. Agricultural and Environmental Ethics*. Routledge, London.
- Uudenmaan ympäristökeskus (1998). Suojavyöhykkeet kotituumassa jokivarsien tiloille. Kestävä maatalous Vantaanjoella. Esite. Oy Edita ab.
- Uudenmaan ympäristökeskus (2002). Mihin perustan suojavaöhykkeen? Suojavyöhykkeiden suunnittelualueet. <http://www.ymparisto.fi/ympsuo/maametsa/uyk/suojavyo/sivu2.htm>
- Uusi-Kämpä, Jaana ja Marja Kilpinen (2000). Suojakaistat ravinnekuormituksen vähentäjänä. Maatalouden tutkimuskeskuksen julkaisuja, Sarja A, No. 83. Jokioinen.
- Valve, Helena (2002). Eu:n maaseutupolitiikan tulkinta ja tulkitsijat Etelä-Pohjanmaalla: analyysi osallisuuden ehtojen muotoutumisesta. *Alue & Ympäristö* 30:2, ss. 50-62.
- Van der Ploeg, Jan Douwe (1993). Potatoes and knowledge. In Hobart, M. (ed.). *An Anthropological Critique of Development. The Growth of Ignorance*. Routledge, London.
- Vehkala, Minna-Maaria ja Arttu Vainio (2000). Luonnonsuojelun yhteiskunnallinen ulottuvuus. Luonnon-suojeluohjelmien sosio-ekonomiset vaikutukset Väli-Suomessa 1990-luvulla. Vaasan yliopiston tutkimuskeskus. Julkaisuja No. 83. Vaasa.
- Vesiensuojelun tavoiteohjelma vuoteen 2005 (1998). Valtioneuvoston periaatepäätös Vesiensuojelun tavoitteista vuoteen 2005. 19.3.1998. <http://www.ymparisto.fi/ympsuo/vesi/vesiohj.htm> (20.9.2002)
- Vihinen, Hilkka (1990). Suomalaisen rakennemuutoksen maatalouspolitiikka 1958-1987. Helsingin yliopisto, maatalouden tutkimus- ja kehittämisskeskus, julkaisuja 8. Yliopistopaino, Helsinki.
- Wilson, Geoff A. and Raymond L. Bryant (1997). *Environmental Management. New Directions for the Twenty-First Century*. UCL Press, Padstow, Cornwall.
- Wynne, Brian (1996). May the Sheep Safely Graze? A Reflexive View of the Expert-Lay Knowledge Divide. In Lash, Scott et al. (eds.). *Risk, Environment and Modernity: Towards a New Ecology*. Sage, London.
- Yliskylä-Peuralahti, Johanna ja Pekka Jokinen (2001). Biodiversity – Contested Natures in Agricultural and Environmental Policies? The XIXe European Congress for Rural Sociology. Dijon France, 3-7 September 2001.
- YM, Ympäristöministeriö (1992). Ehdotus maaseudun ympäristöohjelmaksi. Maaseudun ympäristöohjelmatyöryhmän muistio. Työryhmän mietintö 68. Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto. Helsinki.

Liite I. Haastatteluaineiston kuvaus

I. Viranomaishaastattelut

Ympäristöhallinto:

alueellinen (4 kpl)

paikallinen "Lappajärvi –projekti" (3 kpl)

kunta (3kpl)

Maataloushallinto:

alueellinen (3kpl)

kunta (7 kpl)

Neuvonta:

alueellinen (2 kpl)

paikallinen (2 kpl)

Järjestöt (1 kpl)

Haastatteluteemat

1. Kuvaile työtäsi, toimenkuvaasi
2. Kuvaile organisaatiosi roolia maatalouden ympäristöpolitiikan toimeenpanossa
3. Maatalouden ympäristövaikutukset
(mennyt, nyt, tulevaisuus – suhteessa ymp.pol. tavoitteisiin ja keinoihin)
Mitä tarkoittaa kestävä maatalous ja hyvät viljelymenetelmät?
4. Maatalouden ympäristötuen toimeenpano
Yleiskuva ensimmäisestä viidestä vuodesta (suhteessa aikaan ennen ympäristötukea)
Käytännöt: muutokset, rutiinit, häiriöt
Sopimuksia koskeva päätöksenteko
Politiikan mahdollisuudet ja heikkoudet
Ympäristötuen soveltaminen paikallisiin ympäristöongelmiin
Alueen käytännöt verrattuna muihin alueisiin Suomessa (erot, samankaltaisuudet)
5. Alueellinen ja paikallinen yhteistyö
Tärkeimmät yhteistyökumppanit (ennen, nyt)
Hyvät ja huonot kokemukset (esim. Lappajärvi-projekti)
Yhteistyö viljelijöiden kanssa
6. Katsaus tulevaisuuteen
Mihin suuntaan maatalouden ympäristöpolitiikka on menossa? Suhteessa maatalouden kehitykseen?
Miten ympäristöpolitiikkaa tulisi kehittää?
Onko yhteiskunnalla oikeus asettaa ympäristönormeja maataloustuotannolle?
Mikä olisi oikea malli (neuvonta, taloudellinen, normi)

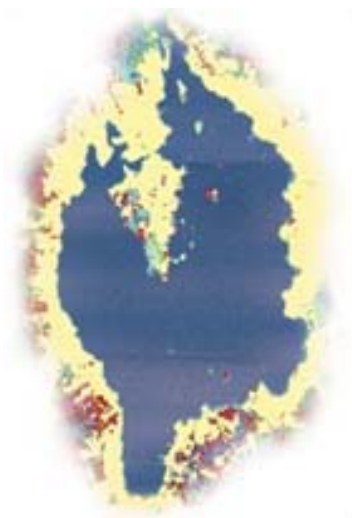
2. Viljelijähaastattelut

Tilakoko	alle 10 ha 2	11-30 ha 4	31-50 ha 7	yli 50 ha 5	yhteensä 18
Tuotantosuunta	kasvintuotanto 9	maidon ja/tai naudanlihan tuotanto 6	sianlihan tuotanto 3		yhteensä 18
Päätoimisuus	päätoiminen 14	osa-aikainen 4			yhteensä 18
Tilanhoido-aika	alle 5 vuotta 3	5-15 vuotta 5	yli 15 vuotta 10		yhteensä 18
Erityistukisopimukset					yhteensä 7

Haastatteluteemat

1. Kuvaile tilaasi
2. Muutokset tilanhoidossa (mennyt, nyt, tuleva)
3. Mikä maataloudessa on parasta?
4. Mitä tarkoittaa kestävä maatalous? Mitä ovat hyvät viljelymenetelmät?
5. Muutokset alueen maataloudessa (mennyt, nyt, tuleva)
Mahdolliset ympäristövaikutukset
6. Muutokset viljelymenetelmissä (mennyt, nyt, tuleva)
Omalla tilalla: Eri viljelymenetelmien läpikäynti, maatalouden ympäristöpolitiikan rooli, ympäristövaikutukset, mittakaavat ja epävarmuudet, tuotantokulttuurin vaikutus maataloudessa yleensä
7. Näkemyksiä neuvonnasta ja ympäristöviranomaisten toiminnasta
Erityisesti Lappajärvi -projekti
8. Ympäristövaikutusten sääntely
Maatalouden ympäristövaikutusten merkittävyys
Ympäristöpolitiikan hyväksyttävyys, oikeutus
Onko yhteiskunnalla oikeus asettaa ympäristönormeja maataloustuotannolle?
Mikä olisi oikea malli?
9. Katsaus tulevaisuuteen
Onko maatalouden ympäristöpolitiikka menossa oikeaan suuntaan (kiristyminen – jatkuvuus – epävarmuudet)
Ympäristönhoito osana maatalanhoitoa tulevaisuudessa

Liite 2. Viljelijäkysely

Lappajärvikysely

*Maatalous
Ympäristö
Tulevaisuus*

TAUSTATIETOJA

Kysymme aluksi Teiltä taustatietoja.

Olkaa hyvä ja vastatkaa kysymyksiin oman tilanne näkökulmasta.

1. Mikä on syntymävuotenne? Vuosi _____
2. Minä vuonna tila siirtyi haltuunne? Vuonna _____
3. Mikä on ammattillinen koulutuksenne?
 - 1 ei ammatillista koulutusta
 - 2 maatalous- ja metsäalan koulu
 - 3 maatalous- ja metsäalan oppilaitos
 - 4 maatalous- ja metsäalan korkeakoulu
 - 5 jonkin muun alan koulutus, mikä _____
4. Onko tilalenne jatkaa?
 - 1 kyllä
 - 2 ehkä
 - 3 ei
 - 4 en osaa sanoa
5. Mikä on tilanne päätuotantosuunta?
 - 1 kasvintuotanto, pääkasvilaji (t) _____
 - 2 maidontuotanto
 - 3 naudanlihantuotanto
 - 4 sianlihan-, porsastuotanto tai yhdistelmäsikala
 - 5 broilerintuotanto
 - 6 kananmunantuotanto
 - 5 jokin muu, mikä _____
6. Mikä on tilanne peltopinta-ala kokonaisuudessaan?

Omaa peltoa	_____	ha
Tilalle vuokrattua peltoa	_____	ha
Tilalta pois vuokrattua peltoa	_____	ha
Metsäpinta-alaa	_____	ha
Jokiin tai järviin ulottuvia rantalohkoja	_____	ha
7. Miten kotitaloutenne tulot jakautuvat?
 - 1 kokonaan maa- ja metsätaloudesta
 - 2 yli 50 % maa- ja metsätaloudesta
 - 3 50 % maa- ja metsätaloudesta
 - 4 alle 50 % maa- ja metsätaloudesta
8. Oletteko kehittäneet tai muuttaneet tuotantoanne viimeisen 10 vuoden aikana?

Valitkaa vaihtoehto joka vastaa tilannettanne ja tarkentakaa vastausta mahdollisimman yksityiskohtaisesti (esim. tuotannon supistaminen/laajentaminen, tuotantosuunnan vaihtaminen, maanosto ja vuokraus, maidontuotannosta luopuminen, navetan laajentaminen, jalostustoiminnan kehittäminen, lisätulojen hankkiminen muualta).

 - 1 kyllä, miten? _____
 - 2 ei
 - 3 en osaa sanoa
9. Entä aiotteko kehittää tai muuttaa tuotantoanne tulevina vuosina?
 - 1 kyllä, miten? _____
 - 2 ehkä, miten? _____
 - 3 ei
 - 4 en osaa sanoa

YMPÄRISTÖTUKI

Seuraavat kysymykset koskevat ympäristötukea, joka tuli voimaan vuonna 1995.
Olkaa hyvä ja vastatkaa kysymyksiin oman tilanne näkökulmasta.

10. Saako tilanne ympäristötukea?

- 1 kyllä, vuodesta _____ lähtien
- 2 ei enää, tila sai tukea kuitenkin vuosina _____
- 3 ei koskaan

11. Onko tilallanne ympäristötuen erityistukisopimuksia?

- 1 kyllä, on sopimus tai jätetty hakemus, mikä/mitkä? _____
- 2 kyllä, on harkittu sopimusta, mikä/mitkä? _____
- 3 ei
- 4 en osaa sanoa

12. Arvioikaa kuinka paljon olette muuttaneet toimintaanne seuraavien viljelymenetelmien osalta vuoden 1995 jälkeen.

	ei lainkaan	melko vähän	melko paljon	erittäin paljon	en osaa sanoa
Lannoituksen tarkentaminen	1	2	3	4	0
Kalkitus ja happamuuden vähentäminen	1	2	3	4	0
Karjanlannan varastointi	1	2	3	4	0
Karjanlannan levitystapa ja ajankohta	1	2	3	4	0
Suojakaistojen perustaminen	1	2	3	4	0
Kasvipeitteisyys ja/tai kevennetty muokkaus	1	2	3	4	0
Kasvinsuojeluaaineiden käytön tarkentaminen	1	2	3	4	0
Kasvinsuojeluruiskun testaus	1	2	3	4	0
Eläinten hyvinvoinnin edistäminen	1	2	3	4	0
Luonnon monimuotoisuuden hoito	1	2	3	4	0
Maisemanhoito	1	2	3	4	0

13. Ovatko ympäristötukiehdot mielestänne toimivia seuraavien viljelymenetelmien osalta?

	ei lainkaan toimivia	melko toimivia	hyvin toimivia	en osaa sanoa
Lannoituksen tarkentaminen	1	2	3	0
Kalkitus ja happamuuden vähentäminen	1	2	3	0
Karjanlannan varastointi	1	2	3	0
Karjanlannan levitystapa ja ajankohta	1	2	3	0
Suojakaistojen perustaminen	1	2	3	0
Kasvipeitteisyys ja/tai kevennetty muokkaus	1	2	3	0
Kasvinsuojeluaaineiden käytön tarkentaminen	1	2	3	0
Kasvinsuojeluruiskujen testaus	1	2	3	0
Eläinten hyvinvoinnin edistäminen	1	2	3	0
Luonnon monimuotoisuuden hoito	1	2	3	0
Maiseman hoito	1	2	3	0

14. Ovatko seuraavat toimet mielestänne tärkeitä maatalouden ympäristönhoidon kannalta?

	ei lainkaan tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä	en osaa sanoa
Lannoituksen tarkentaminen	1	2	3	0
Kalkitus ja happamuuden vähentäminen	1	2	3	0
Karjanlannan varastointi	1	2	3	0
Karjanlannan levitystapa ja ajankohta	1	2	3	0
Suojakaistojen perustaminen	1	2	3	0
Kasvipeitteisyys ja/tai kevennetty muokkaus	1	2	3	0
Kasvinsuojeluaaineiden käytön tarkentaminen	1	2	3	0
Kasvinsuojeluruiskujen testaus	1	2	3	0
Eläinten hyvinvoinnin edistäminen	1	2	3	0
Luonnon monimuotoisuuden hoito	1	2	3	0
Maiseman hoito	1	2	3	0

15. Arvioi, miten viljelymenetelmässänne tapahtuneet muutokset ovat näkyneet tilanne tuotannollisissa ja taloudellisissa olosuhteissa.

	laskenut paljon	laskenut hieman	ei merkittäviä muutoksia	lisääntynyt hieman	lisääntynyt paljon	en osaa sanoa
Satotaso	1	2	3	4	5	0
Lannoitekustannukset	1	2	3	4	5	0
Lantainvestoinnit	1	2	3	4	5	0
Koneinvestoinnit	1	2	3	4	5	0
Työmäärä	1	2	3	4	5	0
Kirjallisen työn määrä	1	2	3	4	5	0
Jokin muu, mikä _____	1	2	3	4	5	0

16. Mistä olette saaneet tietoa maatalouden ympäristöhoidosta?

	ei lainkaan	melko vähän	melko paljon	erittäin paljon	en osaa sanoa
Ympäristötukikoulutustilaisuudet	1	2	3	4	0
Kunnan maataloussihteeri	1	2	3	4	0
Kunnan ympäristösihteeri	1	2	3	4	0
EU-tukihenkilö	1	2	3	4	0
T&E -keskus (ent. maaseutuelinkeinopiiri)	1	2	3	4	0
Maaseutukeskus (piiriagrologit, neuvojat)	1	2	3	4	0
Alueellinen ympäristökeskus (ent. vesi- ja ympäristöpiiri)	1	2	3	4	0
Kauppa ja teollisuus (esim. Kemira, Valio)	1	2	3	4	0
Joukkotiedotusvälineet	1	2	3	4	0
Maaseudun tulevaisuus -lehti	1	2	3	4	0
Ammattilehdet (esim. Käytännön maamies)	1	2	3	4	0
Muut viljelijät	1	2	3	4	0
Tuottajajärjestöt	1	2	3	4	0
Ympäristöjärjestöt	1	2	3	4	0
Alueen ympäristöprojekti (esim. Lappajärvi-Life)	1	2	3	4	0
Jokin muu, mikä _____	1	2	3	4	0

17. Millaisena pidätte eri tahoilta saamienne tietojen luotettavuutta?

	erittäin huono	melko huono	melko hyvä	erittäin hyvä	en osaa sanoa
Ympäristötukikoulutustilaisuudet	1	2	3	4	0
Kunnan maataloussihteeri	1	2	3	4	0
Kunnan ympäristösihteeri	1	2	3	4	0
EU-tukihenkilö	1	2	3	4	0
Alueellinen ympäristökeskus (ent. vesi- ja ympäristöpiiri)	1	2	3	4	0
T&E keskus (ent. maaseutuelinkeinopiiri)	1	2	3	4	0
Maaseutukeskus (piiriagrologit, neuvojat)	1	2	3	4	0
Kauppa ja teollisuus (esim. Kemira, Valio)	1	2	3	4	0
Joukkotiedotusvälineet	1	2	3	4	0
Maaseudun tulevaisuus -lehti	1	2	3	4	0
Ammattilehdet (esim. Käytännön maamies)	1	2	3	4	0
Muut viljelijät	1	2	3	4	0
Tuottajajärjestöt	1	2	3	4	0
Ympäristöjärjestöt	1	2	3	4	0
Alueen ympäristöprojekti (esim. Lappajärvi-Life)	1	2	3	4	0
Jokin muu, mikä _____	1	2	3	4	0

18. Mitä mieltä olette seuraavista ympäristötukea koskevista väittämistä?

	täysin eri mieltä	melko eri mieltä	melko samaa mieltä	täysin samaa mieltä	en osaa sanoa
Ympäristötuki on vähentänyt merkittävästi maatalouden ympäristövaikutuksia	1	2	3	4	0
Ympäristötuki on vaatinut suuria muutoksia viljelymenetelmissä	1	2	3	4	0
Ympäristötukiehdot ovat selkeitä ja niiden pysyvyyteen voi luottaa	1	2	3	4	0
Viranomaisilta saa ajantasaista tietoa ympäristöpolitiikan muutoksista	1	2	3	4	0
Vapaaehtoiset erityiset kannustavat hyvin ympäristönhoitoon	1	2	3	4	0
Ympäristöviranomaisten pitäisi osallistua enemmän neuvontaan	1	2	3	4	0
Viljelijöiden ja ympäristöviranomaisten näkökannat ovat lähentyneet	1	2	3	4	0
Tilakohtainen ympäristönhoito-ohjelma on auttanut hoitamaan tilan ympäristöasioita paremmin	1	2	3	4	0

19. Mitkä ovat mielestänne tärkeimpiä seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon kehitetessä maatalouden ympäristöpolitiikkaa tulevaisuudessa?

	ei lainkaan tärkeä	melko tärkeä	erittäin tärkeä	en osaa osaa
Ympäristötuen jatko pääpiirteittäin samanlaisena	1	2	3	0
Ympäristötoimenpiteiden vapaaehtoisuus	1	2	3	0
Kustannusten korvaaminen	1	2	3	0
Valvonnan parantaminen	1	2	3	0
Yhtäläiset minimi-ympäristöehdot kaikille tulotukea saaville tiloille	1	2	3	0
Kaikkien ympäristövelvoitteiden poistaminen	1	2	3	0
Ympäristöneuvonnan kehittäminen	1	2	3	0
Toimenpiteiden kohdentaminen ympäristöllisesti tärkeille alueille	1	2	3	0
Tilakohtaisten valinnanmahdollisuuksien lisääminen	1	2	3	0
Laatujärjestelmien kehittäminen	1	2	3	0
Luonnonmukaisen tuotannon lisääminen	1	2	3	0
Tutkimuksen lisääminen menetelmien ympäristövaikutuksista	1	2	3	0
Jokin muu, mikä _____	1	2	3	0

LANNOITUS

Seuraavaksi kysymme Teiltä hieman tarkemmin lannoituksessanne tapahtuneista muutoksista. Olkaa hyvä ja vastatkaa kysymyksiin oman tilanne näkökulmasta.

20. Oletteko ottaneet tilallanne viljavuustutkimuksia?

- 1 kyllä, vuodesta _____ lähtien
- 2 ei
- 3 en osaa sanoa

21. Miten olette tehneet tilanne viljelysuunnitelman viime vuosina?

- 1 tehty yleensä itse paperilla
- 2 tehty yleensä itse ATK-ohjelmia hyväksikäyttäen (esim. Agrineuvos, VISU)
- 3 teetetty aina ulkopuolisella
- 4 ei ole tehty
- 5 jokin muu tapa, mikä _____
- 6 en osaa sanoa

22. Mitä lannoitustasoa tilallanne noudatatte?

- 1 peruslannoitustasoa
- 2 tarkennettua lannoitustasoa
- 3 jokin muu, mikä _____
- 4 en osaa sanoa

23. Arvioikaa kuinka paljon lannoituksessanne on tapahtunut muutoksia vuodesta 1995 lähtien.

	laskenut paljon	laskenut hieman	ei merkittäviä muutoksia	lisääntynyt hieman	lisääntynyt paljon	ei käytetty lainkaan	en osaa sanoa
Fosforilannoitus	1	2	3	4	5	6	0
Typpilannoitus	1	2	3	4	5	6	0
Karjanlannan käyttö lannoitteena	1	2	3	4	5	6	0
Lannan patterointi	1	2	3	4	5	6	0
Viherlannoitus	1	2	3	4	5	6	0
Kalkitus	1	2	3	4	5	6	0

24. Mistä arvioitte lannoituksessanne tapahtuneiden mahdollisten muutosten johtuvan?

Numeroikaa kolme merkittävintä tekijää (1=merkittävin, 2=toiseksi merkittävin, 3=kolmanneksi merkittävin)

- ___ viljanhintojen lasku ja tuotantopanoksista tinkiminen
- ___ ympäristötuen lannoitustasojen noudattaminen
- ___ lannanlevityskaluston kehittyminen
- ___ lannoitekoostumuksen muutos
- ___ tuotantosuunnan vaihtaminen
- ___ ympäristönäkökohdat
- ___ muut maatalouspolitiikan toimet, erityisesti mitkä _____
- ___ jokin muu, mikä _____

25. Onko tilaltanne luovutettu tai otettu vastaan karjanlantaa ja/tai solunestettä?

Ympyröikää vaihtoehto, joka vastaa tilannettanne ja siirtykää seuraavaan kysymykseen ohjeiden mukaan.

- 1 kyllä, on luovutettu karjanlantaa → voitte siirtyä kysymykseen nro. 26
- 2 kyllä, on otettu vastaan karjanlantaa ja/tai solunestettä → voitte siirtyä kysymykseen nro. 27
- 3 ei, mutta on harkittu → voitte siirtyä kysymykseen nro. 28
- 4 ei → voitte siirtyä kysymykseen nro. 28

26. Jos tilaltanne on luovutettu karjanlantaa, olkaa hyvä ja vastatkaa seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin.

- a) Olen luovuttanut lantaa vuosina _____
- b) Lantalaji _____
- c) Määrä n. _____ m³/vuodessa
- d) Lannan on levittänyt
 - 1 vastaanottaja
 - 2 luovuttaja
 - 3 sekä luovuttaja että vastaanottaja
 - 4 joku muu, kuka _____
- e) Saatu palkkio lannan vastaanottajalta luovuttajalle on ollut
 - 1 rahallinen, n. _____ vuodessa
 - 2 palvelu tai tavaravaihto, mikä _____
 - 3 jokin muu palkkio, mikä _____
 - 4 ei palkkiota

27. Jos tilallenne on otettu vastaan karjanlantaa ja/tai solunestettä, olkaa hyvä ja vastatkaa seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin.

- a) Olen ottanut vastaan karjanlantaa ja/tai solunestettä vuosina _____
- b) Lannoitteen laji (esim. soluneste, sian lietelanta) _____
- c) Määrä n. _____ m³/vuodessa
- d) Pinta-ala, jolle vastaanotettua lannoitetta levitetty vuosittain n. _____ ha
- e) Kasvit, joille vastaanotettua lannoitetta on pääasiassa levitetty _____
- f) Lannoitteen on levittänyt
 - 1 vastaanottaja
 - 2 luovuttaja
 - 3 sekä luovuttaja että vastaanottaja
 - 4 joku muu, kuka _____
- g) Maksettu palkkio lannan vastaanottajalta luovuttajalle on ollut
 - 1 rahallinen palkkio, n. _____ vuodessa
 - 2 palvelu tai tavaravaihto, mikä _____
 - 3 jokin muu palkkio, mikä _____
 - 4 ei palkkiota
- h) Ympäristötuesta on ollut mahdollisuus hakea erityistukea lannan vastaanottamiseen (lannankäytön tehostaminen). Onko tilallenne tai oletteko harkinneet sopimuksen tekoa?
 - 1 kyllä, on sopimus
 - 2 ei, mutta on harkittu tulevaisuudessa
 - 3 ei, mutta sopimuksentekoa harkittiin ja siitä luovuttiin
 - 4 ei, sopimuksentekoa ei ole harkittu
 - 5 en osaa sanoa

28. Ympäristötuesta on ollut mahdollista saada tukea lannan vastaanottamiseen toiselta tilalta (lannankäytön tehostaminen). Maksettava tuki on tällä hetkellä 390 mk/ha vuodessa. Vastaako korvaus kustannuksia ja onko tuki mielestänne sopiva? Jos ei, mikä olisi mielestänne oikea tukitaso?

Ympyröikää vaihtoehto, joka vastaa mielipidettänne ja kirjoittakaa vastauksenne niille varatuille riveille. Arvioikaa kustannuksia sadon, investointien, työmäärän sekä hoitotoimenpiteiden kannalta.

- 1 tukitaso on oikea
- 2 tukitaso on väärä, oikea tukitaso olisi n. _____ mk/ha vuodessa
- 3 en osaa sanoa

Miten perustelette vastauksenne? _____

29. Onko Teillä tullut vastaan ongelmia lannoitusta koskevien ympäristötukiehtojen noudattamisessa?

- 1 kyllä paljon, erityisesti missä? _____
- 2 kyllä hieman, erityisesti missä? _____
- 3 ei lainkaan
- 4 en osaa sanoa

JÄRVISEUDUN YMPÄRISTÖ

Järviseudun alueella on toiminut Lappajärvi –Life projekti, jonka tavoitteena on ollut parantaa Lappajärven veden laatua. Seuraavassa kysymme Teiltä mielipiteitänne projektista sekä paikallisista ympäristöasioista.

30. Mitkä ovat mielestänne merkittävimpiä Lappajärven kuormittajia?

	ei lainkaan merkittävä	melko merkityksetön	melko merkittävä	erittäin merkittävä	en osaa sanoa
Haja-asutuksen jätevedet	1	2	3	4	0
Taajamien jätevedet	1	2	3	4	0
Teollisuuden vesistö päästöt	1	2	3	4	0
Metsäojitus ja –lannoitus	1	2	3	4	0
Turvetuotanto	1	2	3	4	0
Turkistarhaus	1	2	3	4	0
Karjatalous	1	2	3	4	0
Viljanviljely	1	2	3	4	0
Juurikaskasvienviljely	1	2	3	4	0
Jokin muu, mikä? _____	1	2	3	4	0

31. Arvioikaa eri Lappajärvi Life -projektissa tehtyjen toimenpiteiden merkitystä Lappajärven kunnostamisen kannalta.

	ei lainkaan merkittävä	melko merkityksetön	melko merkittävä	erittäin merkittävä	en osaa sanoa
Rantalohkojen leveät suojavyöhykkeet	1	2	3	4	0
Perunan solunestelannoituksen ohjaus	1	2	3	4	0
Maitohuoneiden jätevesien käsittely	1	2	3	4	0
Turkistarhauksen vesiensuojelu	1	2	3	4	0
Haja-asutuksen jätevesien käsittely	1	2	3	4	0
Metsätalouden vesiensuojelu	1	2	3	4	0
Turvetuotannon vesiensuojelu	1	2	3	4	0
Hoitokalastus	1	2	3	4	0
Purojen kunnostaminen	1	2	3	4	0
Eteläsyvänteiden hapetus	1	2	3	4	0
Kyläsuunnittelu	1	2	3	4	0
Jokin muu, mikä? _____	1	2	3	4	0

32. Arvioikaa miten paljon olette kuulleet Lappajärvi Life –projektissa tehdyistä toimenpiteistä?

	en lainkaan	jonkin verran	erittäin paljon	en osaa osaa
Rantalohkojen leveät suojavyöhykkeet	1	2	3	0
Perunan solunestelannoituksen ohjaus	1	2	3	0
Maitohuoneiden jätevesien käsittely	1	2	3	0
Turkistarhauksen vesiensuojelu	1	2	3	0
Haja-asutuksen jätevesien käsittely	1	2	3	0
Metsätalouden vesiensuojelu	1	2	3	0
Turvetuotannon vesiensuojelu	1	2	3	0
Hoitokalastus	1	2	3	0
Purojen kunnostaminen	1	2	3	0
Eteläsyvänteen hapetus	1	2	3	0
Sedimentin hoitokokeet	1	2	3	0
Vedenlaadun seuranta	1	2	3	0
Paikkatietojärjestelmä	1	2	3	0
Kyläsuunnittelu	1	2	3	0
Kyläillat, viljelijätilaisuudet, mallikohteet	1	2	3	0
Jokin muu, mikä? _____	1	2	3	0

Mistä olisitte halunneet lisää tietoa? _____

SUOJAVYÖHYKKEET

Lappajärven valuma-alueen rantalohkoille on perustettu leveitä suojavyöhykkeitä, jotta pelloilta tulevaa ravinnekuormitusta voitaisiin vähentää. Seuraavassa kysymme Teidän mielipiteitänne suojavyöhykkeistä. Olkaa hyvä ja vastatkaa oman tilanne näkökulmasta.

33. Ympäristötuesta on ollut mahdollisuus hakea erityistukea leveän suojavyöhykkeen (väh. 15 m) perustamiseen. Onko tilallanne tai oletteko harkinneet sopimuksen tekoa?

- 1 kyllä, on sopimus tai jätetty hakemus → voitte siirtyä kysymykseen nro. 34
- 2 ei, mutta sopimuksen tekoa on harkittu tulevaisuudessa → voitte siirtyä kysymykseen nro. 34
- 3 ei, mutta sopimuksentekoa on harkittu ja siitä luovuttiin → voitte siirtyä kysymykseen nro. 35
- 4 ei, sopimusta ei ole harkittu → voitte siirtyä kysymykseen nro. 36
- 5 en osaa sanoa → voitte siirtyä kysymykseen nro. 36

34. Jos teillä on tai olette harkinneet tukea suojavyöhykkeen perustamiseen, olkaa hyvä ja vastatkaa seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin.

- a) Sopimus tehtiin tai hakemus lähetettiin vuonna _____
- b) Sopimusaika _____ vuotta
- c) Sopimusala _____ ha
- d) Rantalohkon erityiset ominaisuudet (esim. viettävä, tulvapelto) _____
- e) Mitä viljelitte alueella ennen suojavyöhykkeen perustamista?
 Kasvilaji _____, satotaso n. _____ kg/ha
- f) Oletteko käyttäneet ulkopuolista apua suojavyöhykesuunnitelman teossa?
 - 1 kyllä, Maaseutukeskuksen neuvoja
 - 2 kyllä, Lappajärvi Life –projektin neuvoja
 - 3 kyllä, jotain muuta tahoa, mikä? _____
 - 4 ei, teimme suunnitelman itse
 - 5 en osaa sanoa

35. Jos olette harkinneet sopimuksentekoa, mutta luopuneet siitä, mitkä syyt vaikuttivat eniten päätökseenne? Ympyröikää korkeintaan kolme päätökseenne eniten vaikuttanutta syytä ja tarkentakaa vastausta tarvittaessa.

- 1 hakemus hylättiin, miksi? _____
- 2 kohde ei luonnonolosuhteiltaan sopiva
- 3 taloudellinen korvaus liian pieni
- 4 paperityön runsaus
- 5 hakuaika
- 6 rahoituksen epävarmuus
- 7 sopimusajan pituus
- 8 hoitovelvoitteet, mitkä? _____
- 9 jokin muu, mikä? _____

36. Arvioikaa suojaväyhykkeestä aiheutuvaa mahdollista hyötyä tai haittaa viljelylle sekä ympäristölle.

	suuri haitta	vähäinen haitta	ei vaikutusta	vähäinen hyöty	suuri hyöty	en osaa sanoa
Viljelyolosuhteet	1	2	3	4	5	0
Taloudellinen tuotto	1	2	3	4	5	0
Työmäärä	1	2	3	4	5	0
Ravinnevalumat vesistöön	1	2	3	4	5	0
Luonnon monimuotoisuus	1	2	3	4	5	0
Maaseutumaisema	1	2	3	4	5	0
Jokin muu, mikä? _____	1	2	3	4	5	0

37. Leveän suojaväyhykkeen perustamisesta maksettava tuki on tällä hetkellä 2675 mk/ha vuodessa. Vastaako korvaus kustannuksia ja onko tuki mielestänne sopiva? Jos ei, mikä olisi mielestänne oikea tukitaso? Ympyröikää vaihtoehto, joka vastaa mielipidettänne ja kirjoittakaa vastauksenne niille varatuille riveille. Arvioikaa kustannuksia sadon, investointien, työmäärän ja hoitotoimenpiteiden kannalta.

- 1 tukitaso on oikea
- 2 tukitaso on väärä, oikea tukitaso olisi n. _____ mk/ha
- 3 en osaa sanoa

Miten perustelette vastauksenne? _____

SÄÄTÖSALAOJITUS

Lappajärven valuma-alueen pelloille on perustettu säätösalaajia, jotta pelloilta tulevaa ravinnekuormitusta tai happamia valumavesiä voitaisiin vähentää. Kysymme seuraavaksi Teiltä mielipiteitänne uusista ojitusmenetelmistä. Olkaa hyvä ja vastatkaa oman tilanne näkökulmasta.

38. Oletteko harkinneet säätösalaajitusta pelloillenne, joita on tuettu ympäristötuen erityistuesta tai investointituesta?

- 1 kyllä, ojitukselle on erityistukisopimus tai jätetty hakemus → voitte siirtyä kysymykseen nro. 39
- 2 kyllä, ojitukselle on haettu investointitukea → voitte siirtyä kysymykseen nro. 39
- 3 ei, mutta ojitusta on harkittu tulevaisuudessa → voitte siirtyä kysymykseen nro. 39
- 4 ei, mutta ojitusta harkittiin ja siitä luovuttiin → voitte siirtyä kysymykseen nro. 40
- 5 ei, ojitusta ei ole harkittu → voitte siirtyä kysymykseen nro. 41
- 6 en osaa sanoa → voitte siirtyä kysymykseen nro. 41

39. Jos tilallanne on tai olette harkinneet tukea säättosalaojitukselle, olkaa hyvä ja vastatkaa myös seuraaviin tarkentaviin kysymyksiin.

- a) tukisopimus tehtiin tai tehdään mahdollisesti vuonna _____
- b) ojitusala _____ ha
- c) ojitusalan maalajit _____
- d) sopimusalalla viljeltävät kasvit _____

40. Jos olette harkinneet sopimuksentekoa, mutta luopuneet siitä, mitkä syyt vaikuttivat eniten päätökseenne? Ympyröikää korkeintaan kolme päätökseenne eniten vaikuttanutta syytä ja tarkentakaa vastausta tarvittaessa.

- 1 hakemus hylättiin, miksi? _____
- 2 kohde ei luonnonolosuhteiltaan sopiva
- 3 taloudellinen korvaus liian pieni
- 4 viljelytekninen hyöty liian pieni
- 5 paperityön runsaus
- 6 haku aika
- 7 rahoituksen epävarmuus
- 8 hoitovelvoitteet, mitkä? _____
- 9 jokin muu, mikä? _____

41. Arvioikaa säättosalaojituksesta aiheutuvaa mahdollista hyötyä tai haittaa viljelylle sekä ympäristölle.

	suuri haitta	vähäinen haitta	ei vaikutusta	vähäinen hyöty	suuri hyöty	en osaa sanoa
Viljelyolosuhteet ja pellon vesitalous	1	2	3	4	5	0
Viljakasvien satotaso	1	2	3	4	5	0
Nurmikasvien satotaso	1	2	3	4	5	0
Juurikaskasvien satotaso	1	2	3	4	5	0
Työmäärä	1	2	3	4	5	0
Ravinnevalumat vesistöön	1	2	3	4	5	0
Happamat valumat vesistöön	1	2	3	4	5	0
Jokin muu, mikä? _____	1	2	3	4	5	0

42. Säättosalaojituksesta maksettava tuki on ollut enintään 930 mk/ha vuodessa tai ojitukseen on ollut mahdollista saada investointitukea. Vastaavatko kustannukset korvauksia ja onko tukitaso mielestänne oikea? Jos ei, mikä olisi mielestänne oikea tukitaso?

Ympyröikää vaihtoehto, joka vastaa mielipidettänne ja kirjoittakaa vastauksenne niille varatuille riveille. Arvioikaa kustannuksia sadon, investointien, työmäärän ja hoitotoimenpiteiden kannalta.

- 1 tukitaso on oikea
- 2 tukitaso on väärä, oikea tukitaso olisi n. _____ mk/ha vuodessa
- 3 en osaa sanoa

Miten perustelette vastauksenne? _____

MAATALOUDEN TULEVAISUUS

Seuraavaksi pyydämme Teitä katsomaan tulevaisuuteen. Esitämme Teille joukon maatalouden tulevaisuutta koskevia väittämiä. Arvioikaa mihin suuntaan kehitys on mielestänne menossa sekä kuinka toivottavaa ja todennäköistä tämä on. Ympyröikää mielipidettänne vastaava käsitys asteikolla lisääntyä tai vähenee. Arvioikaa kehitystä Suomessa seuraavien 25 vuoden aikana, ellei toisin ole mainittu.

Toivoisin					Toden- näköisesti				
Vähenee huomattavasti	Vähenee hieman	Pysyy ennallaan	Lisääntyy hieman	Lisääntyy huomattavasti	Vähenee huomattavasti	Vähenee hieman	Pysyy ennallaan	Lisääntyy hieman	Lisääntyy huomattavasti

Vastausesimerkki:

Maaseudun autioituminen

Vastaus tarkoittaa, että toivoisitte maaseudun autioitumisen vähenevän huomattavasti seuraavan 25 vuoden aikana Suomessa, mutta pidätte todennäköisenä että se lisääntyy hieman.

-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---	----	----	---	---	---

1. Maataloustuen osuus maatalon tuloista	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
2. Maataloustuen sitominen tuotettuun määrään	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
3. Maataloustuotteiden oston ja myynnin vapautuminen kansainvälisille markkinoille	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
4. Maataloustukea koskevan päätöksenteon siirtyminen kansalliselle tasolle	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
5. EU:n maataloustukien määrä Itä- ja Keski-Euroopan siirtyessä EU:n jäseniksi	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
6. Maaseudun kehittämistavoitteiden osuus EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
7. Ympäristötavoitteiden osuus EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
8. Maatalouden bruttokansantuotteen osuus Suomen kansantaloudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
9. Maataloustuotannon merkitys maaseudun kehittämisessä ja elinvoimaisuudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
10. Kotimaisten tuotteiden kysyntä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
11. Lähi- ja luomuruuan kysyntä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
12. Maatalouskäytössä olevan pelto- ja laidunalan osuus Suomessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
13. Joidenkin Suomessa viljeltävien kasvien siirtyminen EU:n suotuisimmille alueille	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
14. Naudan- ja sianlihantuotannon merkitys maataloudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
15. Maidontuotannon merkitys maataloudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
16. Kasvintuotannon merkitys maataloudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
17. Suomalaisen maatalouden tuotantorakenteen keskittyminen alueellisesti	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
18. Maatilojen koko ja eläinmäärät tilaa kohti	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
19. Usean viljelijän muodostamien maatilyhtymien osuus maatiloista	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
20. Sivuelinkeinojen osuus maatalon tuloista	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
21. Uusien sukupolvien siirtyminen maanviljelijän ammattiin	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
22. Päivittäinen työpanos maatalonhoidossa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
23. Maatilojen investoinnit uuteen maatalousteknologiaan	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
24. ATK:n merkitys viljelijän työvälineenä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
25. Maatilan toiminnan perustaminen yritystalouteen ja tuotannon teollistuminen	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
26. Geenimuunneltujen kasvilajikkeiden käyttöönotto	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
27. Viljelijöiden välinen koneyhteistyö	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
28. Maatalousurakoitsijoiden osuus viljelykasvien sadonkorjuussa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
29. Maataloustuotteiden laatu	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
30. Viljelyn maaperän eroosio ja köyhtyminen	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
31. Maatalouden vesistökuormitus	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
32. Eliö- ja kasvilajien monimuotoisuus maaseutuympäristössä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
33. Eläintautien leviäminen ja yleisyys	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
34. Pientareiden ja suojakaistojen määrä vesistöjen varrella olevilla peltolohkoilla	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
35. Kemiallisten torjunta-aineiden käyttömäärä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
36. Keinolannoitteiden käyttömäärä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
37. Lannoituksen tarkentaminen lohkoittain viljelysuunnittelun avulla	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
38. Karjanlannan levitystapaa ja ajankohtaa koskeva ympäristöohjaus	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
39. Täsmäviljelytekniikoiden kehittyminen ja käyttöönotto	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
40. Tuotteen ympäristöasioista informoiminen kuluttajalle	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
41. Ympäristöystävällisten viljelymenetelmien ja -teknologian kehittäminen	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
42. Ympäristöasioita koskeva ohjaus ja -lainsäädäntö maataloudessa	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
43. Maatalous- ympäristö- ja maaseutuviranomaisten yhteistyö alueellisessa kehittämisessä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2
44. Yhteistyö eri tahojen kesken elintarvikeketjun kehittämisessä	-2	-1	0	1	2	-2	-1	0	1	2

Liite 3. Maatalouden ympäristötukiohjelman (2000-2006) viljelymenetelmät

Perus- ja lisätoimenpiteet

Kaikille hakijoille pakolliset perustoimenpiteet ovat seuraavat:

- 1 Viljelyn ympäristösuunnittelu ja seuranta
- 2 Peltokasvien peruslannoitus
- 3 Kasvinsuojelu
- 4 Pientareet ja suojakaistat
- 5 Luonnon monimuotoisuuden ja maiseman ylläpitäminen
- 6 Kotieläintilan perustoimenpiteet

Pakollisten perustoimenpiteiden lisäksi tilan on valittava yksi lisätoimenpide mahdollisten lisätoimenpiteiden luettelosta, jolloin tilalle maksetaan lisätukea valitusta toimenpiteestä riippuen 14 tai 24 euroa hehtaarilta. Puutarhakasvien osalta lisätuki on 14–244 euroa hehtaarilta. Seuraavassa on luettelo lisätoimenpiteistä, joista yhteen toimenpiteeseen on sitouduttava viideksi vuodeksi ensimmäisestä sitomusvuodesta alkaen:

- 1 Tarkennettu lannoitus (14 euroa/ha)
- 2 Peltosten talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus (24 euroa/ha)
- 3 Kotieläintilan lisätoimenpiteet: ammoniakkipäästöjen vähentäminen, eläinten hyvinvoinnin edistäminen ja maituhuoneen pesuvesien käsittely (14 tai 24 euroa/ha)
- 5 Maatilan monimuotoisuuskohteet (14 euroa/ha)
- 6 Puutarhatilan lisätoimenpiteet (tarkennettu ravinteiden seuranta, typpilannoituksen tarkentaminen liukoisen typen mittauksella ja katteen käyttö monivuotisten puutarhakasvien rikkakasvitorjunnassa) (14–244 euroa/ha).

Erityistukijärjestelmä

Perustoimenpiteiden lisäksi viljelijä voi sitoutua erityistoimenpiteisiin, joista maksetaan tukea 66–450 euroa hehtaarilta. Erityistukisopimuksen saamisen edellytyksenä on, että viljelijä toteuttaa myös perustoimenpiteitä. Missään perustoimenpiteiden, lisätoimenpiteiden ja erityistoimenpiteiden yhdistelmissä ei ylitetä neuvoston asetuksen (EY) N:o 1257/1999 liitteessä mainittuja enimmäistukia. Erityistukiin sisältyy lähes 20 prosentin kannustin mahdollisimman laajan osallistumisen varmistamiseksi. Poikkeuksena tästä on suojavaöhykesopimus, jossa kannustin on 30 %. Seuraavista erityistoimenpiteistä voidaan tehdä viisi tai kymmenen vuotta kestävä sopimus viljelijän ja valtion kesken (enimmäistasot eivät saa ylittyä, mutta käytännössä maksut perustuvat tilakohtaiseen suunnitelmaan, johon kuuluu 20 prosentin kannustin):

- 1 Suojavaöhykkeen perustaminen ja hoito (enint. 450 euroa/ha)
- 2 Kosteikon ja laskeutusaltan perustaminen ja hoito (enint. 450 euroa/ha)
- 3 Muut valumavesien käsittelymenetelmät (enint. 156 euroa/ha)
- 4 Luonnonmukainen tuotanto (103 euroa/ha) ja siihen siirtyminen (147 euroa/ha)
- 5 Pohjavesialueiden peltoviljely (113 euroa/ha)
- 6 Lannan käytön tehostaminen (66 euroa/ha)
- 7 Perinnebiotoopit (enint. 420 euroa/ha)
- 8 Muu luonnon monimuotoisuuden edistäminen (enint. 420 euroa/ha)
- 9 Maiseman kehittäminen ja hoito (enint. 336 euroa/ha)
- 10 Alkuperäisrotujen kasvattaminen (suomenhevoset 84 euroa/EY, muut 168 euroa/EY)
- 11 Alkuperäiskasvien viljely (429 euroa/ha)
- 12 Happamuuden alueellinen vähentäminen (84 euroa/ha tai enint. 252 euroa/ha)

Liite 4. Järviseudulla, Etelä-Pohjanmaalla ja Suomessa tehdyt erityistukisopimukset

	Järvi seutu ¹	Etelä-Pohjanmaa ²	Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaa	Uusimaa	Varsinais-Suomi	Satakunta	Häme	Pirkanmaa	Kaakkois-Suomi	Etelä-Savo	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	Keski-Suomi	Kainuu	Lappi	Koko Suomi
Suojavyöhykkeet (5 tai 10v)	89	293	93	257	64	201	103	71	23	62	25	73	26	69	6	2	1368
Kosteikot ja laskeutusaltaat (5 tai 10v)	1	23	10	45	33	127	60	26	41	25	68	12	17	46	1	0	534
Sääntöalajitus, sääntökastelu ja kuivatusvesien kierrätys	24	543	939	482	12	52	85	1	5	4	8	13	4	5	4	7	2164
Alkuperäisrodut	10	105	72	65	33	75	55	61	84	63	35	83	55	35	28	33	882
Maiseman kehittäminen ja hoito (5, 10 tai 20v)	3	33	24	265	41	74	60	37	48	126	117	53	25	72	5	87	894
Perinnebiotoopin hoito	7	55	108	234	123	257	158	74	121	41	434	412	101	149	107	79	2453
Luonnonmukainen tuotanto	40	346	524	530	388	419	292	212	487	295	256	365	286	240	101	72	4813
Lannankäytön tehostaminen	53	354	318	186	54	276	148	56	81	77	87	119	39	23	7	4	1829
Luonnon monimuotoisuuden edistäminen (5, 10 tai 20 v)	11	65	24	103	54	74	15	16	51	53	30	67	11	69	9	12	543
Pohjavesialueen peltoviljely	1	10	10	13	5	1	11	2	6	3	8	8	12	8	3	1	101
Kalkkisuodinojitus	0	2	29	3	1	22	19	0	8	4	1	0	0	0	0	0	89
Yhteensä sopimuksia	241	1828	2151	2183	808	1578	1006	556	955	753	1069	1205	576	716	271	297	15952

Lähde MMM, Maatalouden ympäristönsuojelun neuvottelupäivät 14-15.11.2001. Sopimukset koskevat 1.10.2001 tilannetta.

¹⁾ Lähde: Etelä-Pohjanmaan TE—keskus. Sopimukset koskevat 31.12.2001 tilannetta.

²⁾ Järviseudun erityistukisopimukset mukana.

Kuvailulehti

Julkaisija	Länsi-Suomen ympäristökeskus	Julkaisu-aika	Marraskuu 2002
Tekijä(t)	Minna Kaljonen		
Julkaisun nimi	Maatalouden ympäristötuen paikallisia sovellutuksia. Tapaustutkimus Lappajärven valuma-alueelta.		
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut	Julkaisu on saatavana myös internetistä http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/ay285/ay285.htm		
Tiivistelmä	<p>Vuonna 1995 voimaan astunut maatalouden ympäristötuki on tuonut uusia toimintamuotoja maatalouden ympäristönhoidon käytäntöihin. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan miten ympäristökysymykset jäsenyivät tila- ja paikallistasolla osaksi viljelykäytäntöjä sekä millaisia ehtoja tämä asettaa ympäristönhoidon ja -politiikan käytännöille. Tutkimus perustuu tapaustutkimukseen Lappajärven valuma-alueelta, joka sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla. Tutkimusmateriaalina on käytetty sekä viljelijäkyselyä että viljelijöiden, neuvojen ja viranomaisten haastatteluita.</p> <p>Tutkimustulosten mukaan ympäristötuki on muuttanut viljelymenetelmiä merkittävästi lyhyellä aikavälillä. Vaikka viljelijät näkevätkin maatalouden ympäristöpolitiikan tärkeänä, yhtäläillä he myös kritisoivat ympäristötuen toimeenpanoon liittyviä ominaispiirteitä lannoitustapoja sekä suoja-kaistoja ja -vyöhykkeitä koskevien esimerkkien avulla.</p> <p>Maatalouden ympäristönhoidon sääntelyn haasteena on, miten EU:n yhteisen maatalouspolitiikan alla saadaan vältettyä tekninen ja pilkottu käsitys maaseutu-ympäristönhoidosta sekä sisällytettyä niin paljon paikallista joustavuutta kuin mahdollista. Maatalouden tuotantoprosesseihin liittyvä paikallisuus sekä eri politiikan sektoreiden välinen yhteistyö asettavat omat erityiset ehtonsa harjoitettavalle politiikalle. Maatalouden ympäristöpolitiikan painopiste tulisi suunnata tuotanto- ja luonnonolosuhteista aiheutuvan vaihtelun ja epävarmuuden hallintaan. Maatalouden ympäristöpolitiikan olisi tarjottava ehdot, joiden sisällä paikalliseen oppimiseen ja käytännön tekemiseen perustuvat kollektiiviset kokeilut sekä jatkuva uudelleen arviointi olisi mahdollista. Paikallistasolta saadut kokemukset osoittavat, että luottamus eri toimijoiden välillä rakentuu parhaiten käytännön tekemisen kautta.</p>		
Asiasanat	maatalouden ympäristöpolitiikka, ympäristötuki, maataloustuottaja, EU, haastattelututkimus, kyselytutkimus		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Alueelliset ympäristöjulkaisut 285		
Julkaisun teema			
Projektihankkeen nimi ja projektinumero	Lappajärvi Life (EU Life), Suomen maatalouden tulevaisuuden vaihtoehdot - Kestävyys ulottuvuudet ja mittakaavat (SA), Integroitu näkökulma ympäristöstävälliseen maatalouteen (EU 5. tutkimuksen puiteohjelma)		
Rahoittaja/toimeksiantaja			
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot			
	ISSN 1238-8610	ISBN 952-11-1269-7 (nid.) 952-11-1270-0 (PDF)	
	Sivuja 72	Kieli Suomi	
	Luottamuksellisuus Julkinen	Hinta 12 e	
Julkaisun myynti/jakaja	Länsi-Suomen ympäristökeskus puh. 06-3675211, fax 06-3675251 PL 262, 65101 Vaasa		
Julkaisun kustantaja	Suomen ympäristökeskus, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Lappajärvi Life		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2002		

Presentationsblad

Utgivare	Västra Finlands miljöcentral	Datum	November 2002
Författare	Minna Kaljonen		
Publikationens titel	Lokala tillämpningar av jordbrukets miljöstud. Fallstudie från Lappajärvi-sjöns vattendragsområde		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	Publikationen finns tillgänglig på internet http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/ay285/ay285.htm		
Sammandrag	<p>Jordbrukets miljöstud som trädde i kraft år 1995 har fört med sig nya verksamhetsformer i jordbrukets miljöförhållanden. I denna undersökning utreds hur miljöfrågorna ordnas på lantgårds- och lokal nivå som en del av odlingsmetoderna samt hurdana villkor detta ställer för praxis i miljöförhållanden och miljöpolitik. Undersökningen utgår från en fallstudie i Lappajärvi sjöns vattendrags område i Sydösterbotten. Som undersökningsmaterial har använts både enkäter bland odlarna och intervjuer av odlare, rådgivare och myndigheter.</p> <p>Enligt undersökningsresultaten har miljöstudet förändrat odlingsmetoderna i betydande grad på en kort tid. Fastän odlarna anser att jordbrukets miljöpolitik är viktig, kritiserar de likväl de metoder som ingår i miljöstudet och deras funktionsduglighet. I undersökningen analyseras särdragen i verkställandet av miljöstudet med hjälp av exempel på gödslingsätt och skyddszoner.</p> <p>Enligt undersökningsresultaten ställer den lokala karaktären hos jordbrukets produktionsprocesser och miljökonsekvenser samt politikens olika sektorer samarbete sina egna särskilda krav på verkställandet av miljöpolitiken. Jordbrukets miljöpolitikens tyngdpunkt borde riktas till att kontrollera den osäkerhet som produktions- och naturförhållandena ställer. Politiken borde erbjuda de villkor inom vilka de kollektiva experimenten som baserar sig på lokal inlärning samt en kontinuerlig nyvärdering är möjliga.</p>		
Nyckelord	jordbruk, miljöpolitik, miljöstud, lantbruksföretagare, EU, intervju undersökning, enkätundersökning		
Publikationsserie och nummer	Regionala miljöpublikationer 285		
Publikationens tema			
Projektets namn och nummer	Lappajärvi Life (EU Life), Framtidalternativ för det Finska Lantbruket - Dimensioner och Skolor av Hållbarheten (Finlands Akademi), Integrerade Synvinklar till Miljövänligt Lantbruk (5. ramprogram, EU)		
Finansiär/ uppdragsgivare			
Organisationer i projektgruppen			
	ISSN	ISBN	
	1238-8610	952-11-1269-7 (nid.) 952-11-1270-0 (PDF)	
	Sidantal	Språk	
	72	Suomi	
	Offentlighet och andra villkor	Pris	
	offentlig	12 e	
Beställningar/ distribution	Västra Finlands miljöcentral, tfn. (06) 3675211, fax. (06) 3675251 PB 262, 65101 Vasa		
Förläggare	Finlands miljöcentral, Västra Finlands miljöcentral, Lappajärvi Life		
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2002		

Documentation page

Publisher	The West Finland Regional Environment Centre	Date	November 2002
Author(s)	Minna Kaljonen		
Title of publication	Local Dynamics of Agri-environmental Policy. A case study from the watershed of lake Lappajärvi.		
Parts of publication/ other project publications	Publication is available in internet: http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/ay285/ay285.htm		
Abstract	<p>Agri-environmental schemes, that came into force at 1995, have created new forms of action in agri-environmental management. This report focuses on the implementation practices of agri-environmental policy at the local level as well as on the changes of the farming practices at the farm level. The aim is to analyse the social and institutional conditions for agri-environmental management and policy. The research is based on a case study from the watershed of Lappajärvi-lake situated in the South-Ostrobothnia. The empirical material consists of farmer survey as well as interviews with farmers, advisors and agricultural and environmental authorities.</p> <p>The research results show that the agri-environmental policy has changed farming practices, and these changes happen step by step by a translation process where the new practices are adjusted to particular social and economic conditions of farms. In general, farmers see agri-environmental policy as a significant and important tool to diminish environmental impacts of agriculture. Despite this consensus, farmers also strongly criticise the environmental management practices introduced by the policy. The contents and implications of this criticism are examined with the help of examples taken from the fertilising practices and buffer zone planning.</p> <p>The challenge of agri-environmental policy is how to avoid technical and demerged picture of agri-environmental management and incorporate as much local flexibility as possible within the framework European Union Common Agricultural Policy. Both the local variation in environmental impacts of agricultural production and the co-operation of agricultural and environmental sectors set particular conditions for the practiced policy. The emphasis of agri-environmental policy should be directed to the management of uncertainties. The policy should offer a framework, where the collective experiments based on local learning and continuous re-evaluation would be possible.</p>		
Keywords	agri-environmental policy, agri-environmental schemes, farmer, EU, qualitative interviews, survey		
Publication series and number	Regional Environment Publications 285		
Theme of publication			
Project name and number, if any	Lappajärvi Life (EU Life), Future alternatives of Finnish Agriculture - Dimensions and Scales of Sustainability (The Academy of Finland), Systems Approach to Environmentally Acceptable Agriculture (The Fifth Framework Programme, EU)		
Financier/ commissioner			
Project organization			
	ISSN	ISBN	
	1238-8610	952-11-1269-7 (nid.)	952-11-1270-0 (PDF)
	No. of pages		Language
	72		Finnish
	Restrictions		Price
	Public		12 e
For sale at/ distributor	West Finland Regional Environment Centre, tel. +358-6-3675211, fax. +358-6-3675251 P.O.Box 262, 65101 Vaasa, Finland		
Financier of publication	Finnish Environment Institute, West Finland Regional Environment Centre, Lappajärvi Life		
Printing place and year	Edita Prima Ltd, Helsinki 2002		

Maatalouden ympäristötuen paikallisia sovellutuksia.

Tapaustutkimus Lappajärven valuma-alueelta.

Vuonna 1995 voimaan astunut maatalouden ympäristötuki on tuonut uusia ympäristönhoidon tapoja maatalouteen. Ympäristötukilomakkeista, -kursseista, lohkokohtaisesta kirjanpidosta, suojakaistoista ja maisemanhoidosta on tullut osa viljelijöiden arkipäivää. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan miten ympäristökysymykset jäsentyvät tila- ja paikallistasolla osaksi viljelykäytäntöjä sekä millaisia ehtoja tämä asettaa ympäristönhoidon ja -politiikan käytännöille. Tutkimus perustuu tapaustutkimukseen Lappajärven valuma-alueelta Etelä-Pohjanmaalla. Tutkimusmateriaalina on käytetty sekä viljelijäkyselyä että viljelijöiden, neuvojien ja viranomaisten haastatteluita.

ISBN 952-11-1269-7 (nid.) 952-11-1270-0 (PDF)

ISSN 1238-8610

Myynti: Länsi-Suomen ympäristökeskus, Koulukatu 19, PL 262, 65101
Vaasa, puh. 06-3675 211, fax 06-3675 251.

Edita Publishig Oy, PL 800, 00043 EDITA, vaihte 020 450 00.

Asiakaspalvelu: puhelin 020 450 05, faksi 020 450 2380.

Sähköposti: asiakaspalvelu@edita.fi www.edita.fi/netmarket.

S Y K E